

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΞΕ' ΤΕΥΧ. Α' ΙΩΑΝ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑΙ ΤΗΛ. 72.18.308

15 ΜΑΡΤΙΟΥ 1988

ΑΡΙΘ. 5

ΥΠΕΡΧΡΟΝΑ ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΤΗΣ Ζ' ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ*

(Έξ άφορμής τής 1200ετηρίδος αὐτής)

Ἡ ποικιλομορφία τής Ἐκκλησιαστικῆς Ζωγραφικῆς.

Ὅλα ὅσα εἶπαμε πρὸς πάνω ὑποβοηθοῦν νὰ κατανοήσωμε γιὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ζωγραφικῆς μαρτυρεῖ ὅτι τὸ ἀναγωγικὸ καὶ μυσταγωγικὸ «στύλ» τῆς μπορεῖ νὰ συνδυάζεται μὲ ποικιλία μορφολογικῶν χαρακτηριστικῶν. Ὁ ἱερός Φώτιος ὁ Μέγας, πρὸς εἰπαίξει πρωταγωνιστικὸ ρόλο στὸ νὰ ἀναγνωρισθῇ ἡ Β' Σύνοδος τῆς Νικαίας ὡς ἡ Ζ' Οἰκουμένη Σύνοδος, κατὰ κλασσικὸν τρόπον διατύπωσε τὴν ἀλήθειαν, ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι ποικιλομορφία μέσα στὴν ἐνότητα καὶ ἐνότητος μέσα στὴν ποικιλομορφία καὶ ἐνοφθαλμίζει στὴν πολυέδρη, πολυδιάστατη καὶ πολύπτυχη ἐμπειρία καὶ πνευματικὴ τῆς βίωσης διάφορα τοπικὰ στύλ, ἐτερόμορφα ἀλλὰ ὁμόλογα καὶ ὁμογενῆ στοιχεῖα, πρὸς κατὰ τόπους, χρόνους καὶ λαοὺς ἀποτελοῦν ἰσοδύναμα ὀστράκινα σκευὴ τοῦ οὐρανοῦ θησαυροῦ τῆς, διότι ἀναχωνεῦνται στὴν πυρακτωμένη κάμινός τῆς. Τὸ ἄκτιστο θαβώρειο φῶς, προσπίπτοντας στὸ λαμπρὸ πρῖσμα τῆς Ὁρθοδοξίας, ὑφίσταται τρόπον τινὰ φασματοσκοπικὴ ἀνάλυσιν καὶ παρουσιάζει ὅλα τὰ χρώματα τῆς ἱριδος μὲ ἀναρίθμητες ἀνταύγειες καὶ μαρμαρυγές. Ἡ χρωματικὴ αὐτὴ «ἐτερότης τε καὶ παραλλα-

γή», πρὸς δὲν ἐμποδίζει νὰ δεχώμεθα «τὴν ἐνοειδῆ καὶ θεοποιὸν χάριν τοῦ Πνεύματος»⁹⁷, ἀποκλείει κάθε ἐκκλησιαστικὸ μονοφυσιτισμὸ ἢ μονισμὸ ἢ κονφορμισμὸ καὶ ἀποδεικνύει, ὅτι μέσα στὴν Ὁρθοδοξία δὲν ἔχει θέσι ὁ ἰσοπεδωτικὸς ὁδοστρωτῆρ τῆς ἀπολύτου ὁμοιομορφίας. Ὅπως δὲν εἶναι ἀσυμβίβαστο πρὸς τὸ ὀρθόδοξο πνεῦμα τὸ διαφορετικὸ σχῆμα τῆς κόμης τῶν κληρικῶν⁹⁸ ἢ ἡ ποικιλία τῶν γλωσσῶν, μὲ τίς ὁποῖες ἀναγινώσκονται καὶ κατανοοῦνται τὰ ἱερά κείμενα⁹⁹, ἢ τὸ ἐὰν τὰ ἱερά σκευὴ ἔχουν διαφορετικὰ σχήματα καὶ εἶναι κατασκευασμένα ἀπὸ χρυσὸν ἢ ἄργυρον ἢ χαλκὸν ἢ ἄλλην ὕλην¹⁰⁰, κατὰ παρόμοιον τρόπον, ὅπως τονίζει ὁ ἱερός Φώτιος, δὲν εἶναι ἀσυμβίβαστη πρὸς τὴν ὀρθόδοξην εἰκονογραφικὴν παράδοσιν ἢ ποικιλία τῶν χρωμάτων¹⁰¹ καὶ τῶν προσωπογραφικῶν χαρακτηριστικῶν. Οἱ Ἕλληνας, λέγει, ζωγραφίζουν τὸν Χριστὸ ὡς Ἕλληνα, οἱ Ῥωμαῖοι

97. Μ. Φωτίου, Ἐπιστολὴ β' ἀπολογητικὴ πρὸς τὸν πάπαν Νικόλαον, Migne Ἐ.Π., 102, 608.

98. Αὐτόθι.

99. Ὁ ἱερός Φώτιος, ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὸ οἰκουμένικὸ καὶ δημοκρατικὸ πνεῦμα τῆς Ὁρθοδοξίας καταπολεμοῦσε τὴν κακοδοξίαν τῶν Τριγλωσσιστῶν καὶ ἐνεθάρρυνε τὸ νὰ χρησιμοποιῆ ἢ ὀρθόδοξην λατρεία ὅλες τίς τοπικὰς γλώσσας, «ἄλλα σχήματα καὶ τύπους γραμμάτων» καὶ ἀπήχησιν καὶ σημασίαν φωνῆς ἐτεροειδῆ τε καὶ ἄλλοτριωτάτην»: Μ. Φωτίου, Τὰ Ἀμφιλόχεια, ἐρώτ. σς', Migne Ἐ.Π. 101, 949.

100. Ἐνθ' ἄνωτ., ἐρώτ. ρια', Migne Ἐ.Π. 101, 653.

101. Αὐτόθι.

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 147 τοῦ ὑπ' ἀρ. 4 τεύχους.

ὡς Ρωμαῖον, ἐνῶ οἱ Ἴνδοι καὶ οἱ Αἰθίοπες θὰ τὸν παρουσιάσουν μὲ τὴν ἰδική τους μορφή¹⁰². Γι' αὐτὸ ὁ αὐτὸς ἱερός πατὴρ στὴ συν-έχεια διακηρύττει: «Οὐ πάντως λυμαίνεται τὸν εἰκονισμάτων τὸ ἀνόμοιον τὴν τῆς εἰκό-νος φύσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν. Οὐ γὰρ μόνον σχήματι σώματος καὶ μορφῆς εἰκονίζεται χρώματι τὸ εἰκονιζόμενον, ἀλλὰ καὶ ποιᾶ διαθέσει, καὶ παρεπομένη πρά-ξι, καὶ παθῶν ἐμφάσει, καὶ τόπων ἱερῶν ἀναθέσει, καὶ ἐπιγραμμάτων ἐρμη-νεΐα, καὶ συμβόλοις ἐξαιρετοῖς ἄλλοις, ὧν μηδὲν παρεῖναι, ἢ μὴ τὰ πλείονα ταῖς παρὰ τῶν πιστῶν εἰκόσι παντελῶς ἀδύνατον. Δι' ὧν, οὐδὲν ἔλαττον, ἢ καὶ πάντα προσῆν, εἰς ἔννοιαν καὶ τιμὴν τοῦ εἰκο-νισθέντος, ὅπερ ἐστὶ τῆς εἰ-κονογραφίας σκοπός, ἀναγόμε-θα»¹⁰³. Ὡστε εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτευ-χθῇ ὁ ἱερός αὐτὸς σκοπὸς μὲ ὅλην τὴν ποι-κιλομορφία τῶν χρωμάτων ἢ τῆς διαθέσεως ἢ τῆς ἐμφάσεως τῶν παθῶν καὶ τῶν προσω-πικῶν ἱερῶν βιωμάτων τοῦ ζωγράφου τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἱστορία τῆς Ὁρθοδόξου Εἰκονογρα-φίας ἐπικυρώνει τὴ φράσι τοῦ ἱεροῦ Φωτίου γιὰ «τῶν εἰκονισμάτων τὸ ἀνόμοιον». Περὶ αὐτοῦ μαρτυροῦν ἤδη τὰ Πρακτικὰ τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, μέσα στὰ ὁποῖα ὑπεν-θυμίζονται ἀπὸ τοὺς Πατέρας αὐτῆς τὰ πλέον ποικιλόμορφα δείγματα συμβολικῆς καὶ ρεα-λιστικῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ζωγραφικῆς. Ἡ ὅλη ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς καὶ Μεταβυζαν-τινῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ζωγραφικῆς μαρτυ-ρεῖ ὅτι μέσα στὸ ἐνιαῖο ἀναγωγικὸ καὶ μυ-σταγωγικὸ «στυλ» αὐτῆς ὑπάρχει ποικιλία μορφολογικῶν παραλλαγῶν στὰ μωσαϊκά, στὶς τοιχογραφίες, στὶς φορητὲς εἰκόνες, στὶς μινιατοῦρες τῶν λειτουργικῶν βιβλίων, στὰ χρυσοκέντητα, στὴν Μακεδονικὴ Σχολή, στὴν Παλαιολόγεια ἀναγέννησι, στὸν Πανσέληνο, στὴν Κρητικὴ ἢ στὴν Ἑπτανησιακὴ Σχολή, στὴν Σλαβικὴ εἰκονογραφία κ.λπ.

Εἶναι ἀντίθετο πρὸς τὴν μακραίωνα πα-

ράδοσι τῆς Ὁρθοδόξου Ζωγραφικῆς τὸ νὰ ἀποκλείωμε τὴ δημιουργία νέων παραλλαγῶν στὴ μορφολογία τῶν ἱερῶν εἰκόνων. Ἀκρι-βῶς ὁ κάπως ἐμπρεσιονιστικὸς χαρακτήρ τῆς Ὁρθοδόξου Ζωγραφικῆς, ποὺ πρέπει νὰ αἰσθητοποιῇ τὰ προσωπικὰ βιώματα καὶ ὀρά-ματα τῶν ζωγράφων, ποὺ εἶναι φυσικὸν νὰ ποικίλλουν ἀνάλογα μὲ τὸν βαθμὸ τῆς μεθέ-ξεώς τους στὶς ἀκτιστες θεῖες ἐνέργειες, καὶ ἢ ὑλοποιήσις μέσα στὴν καθ' ὅλου Ἐκκλη-σιαστικὴ Τέχνη τῆς — ὄχι στατικῆς, ἀλλὰ δυναμικῆς — αἰσθητικῆς κατηγορίας τοῦ ὑπερ-όχου ἢ τοῦ ὑψηλοῦ¹⁰⁴ εἶναι τὰ γενεσιουργὰ αἰτία τῆς ἀναποφεύκτου ἐμφανίσεως νέων μορφῶν μέσα στὶς διάφορες χρονικὲς καὶ το-πικὲς συνθήκες. Ἡ ποικιλία τῶν παραλλα-γῶν εἶναι ἐπιτρεπτή καὶ ἐπιθυμητή, ἐὰν οἱ ἱερὲς εἰκόνες προσέρχονται ἀπὸ τὸν χρωστήρα ἀγιογράφων, οἱ ὁποῖοι ζοῦν οἱ ἴδιοι τὸ μυ-στήριο τῆς Ἐκκλησίας καὶ ζωγραφίζου-ν μετὰ ἀλλήλων ἐσωτερικὴ προετοιμασία διὰ νη-στείας καὶ προσευχῆς, ὅπως ἐπιβάλλει ἡ εἰκονογραφικὴ παράδοσις τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὅταν ἡ εἰκονογραφία γίνεται ἐπαγγελμα-τισμὸς καὶ μερικὲς φορές ἐμπορικὸ κύκλωμα ἀμυήτων ἀντιγραφῶν γιὰ προσπορισμὸ ὑλι-κοῦ κέρδους, τότε καταντᾷ σὲ δουλικὴ ἄψυχη καὶ ἐσπευσμένη ἀντιγραφή παλαιότερων («κλι-σέ») καὶ σὲ στατικὴ ἀκίνησις. Γι' αὐτό, μόνον ὅταν δὲν ὑπάρχει ἡ δυνατότης ἀναδείξεως νέων ἀληθινῶν ἀγιογράφων μὲ πρωτότυπη προσωπικὴ ἐμπνευσι πρὸς δημιουργία νέων παραλλαγῶν μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἑλληνορ-θοδόξου πνευματικῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀνα-γωγικῆς τεχνοτροπίας τοῦ βυζαντινοῦ ἢ με-ταβυζαντινοῦ καλλιτεχνικοῦ στυλ, εἶναι εὐ-εξήγητη, κατανοητὴ καὶ ἀνεκτὴ ἢ ἐπιτυχῆς ἀντιγραφή καὶ χρῆσις παλαιότερων εἰκονο-γραφικῶν προτύπων, παράλληλα πρὸς τὴν ἀξιοποίησι ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας τῶν ἰδίων τῶν προτύπων αὐτῶν. Ἡ ἀξιοποίησις αὐτῆ πρέπει νὰ γίνεται εἴτε μὲ τὴ διηνεκῆ λειτουργικὴ χρῆσί τους, ἢ ὁποῖα εἶναι ἀπαρά-δεκτο νὰ ἐμποδίζεται ἀπὸ διάφορες ἀρχαιο-λογικὲς ὑπηρεσίες, εἴτε μὲ τὴν διατήρησι καὶ προβολή τους σὲ ἐκκλησιαστικὰ μουσεῖα. Πάντως ἡ ἀντιγραφή τῶν προτύπων αὐτῶν,

102. Αὐτόθι, ἐρώτ. σε', Migne Ἐ.Π. 101, 948-952: «... Ἐλ-ληνες μὲν αὐτοῖς ὅμοιον ἐπὶ γῆς φανῆναι τὸν Χριστὸν νομίζουσι· Ρωμαῖοι δὲ μᾶλλον ἑαυτοῖς εὐκίοντα· Ἴνδοι δὲ πάλιν μορφῇ τῇ αὐτῶν, καὶ Αἰθίοπες δὴλον ὡς ἑαυτοῖς...».

103. Ἐνθ' ἄνωτ.

104. Βλ. τὰ σχετικῶς ἀνωτέρω λεχθέντα.

“ΠΑΤΡΟΠΑΡΑΔΟΤΟΝ ΣΕΒΑΣ,,*

Ίερώτατοι Πατέρες,
Έντιμότατοι Άρχοντες,
Όρθόδοξοι Χριστιανοί,

α'. Ήταν πραγματικά ιερή κι άληθινά όρθόδοξη ή πράξη εκείνων, που σκέφθηκαν και ώρισαν τον κοινό έορτασμό από την Έκκλησία και την Πολιτεία σήμερα Κυριακή τής Όρθοδοξίας. Όχι με μια λεγόμενη Δοξολογία, σαν εκείνες όπου άλλόδοξοι και άλλόθρησκοι βρίσκονται μαζί μέσα στο ναό του Θεού σε μια έθνικοθρησκευτική συγκέντρωση. Άλλά με θεία Λειτουργία, όπου σε μια κοινωνία αδελφών «εν Άγίω Πνεύματι» συνυπάρχομε οί οικείοι τής πίστewς. Αυτό είναι ή Έκκλησία κι αυτό είναι ή Όρθοδοξία: ή κοινωνία του Άγίου Πνεύματος, ή λειτουργική και ευχαριστιακή σύναξη, ή «εν ένι στόματι και μιᾷ καρδιά» δοξολογία και άνύμνηση του Θεού.

β'. Σ' αυτή τή σύναξη έχω τήν έντολή και τήν τιμή νά όμιλήσω σήμερα. Έπαινώ «τόν προσθέντα τόν λόγον τόνδε» στη σημερινή έορτή, «ώς καλόν

(*) Όμιλία στον Καθεδρικό ιερό Ναό Άθηνών κατά τήν πανηγυρική Θεία Λειτουργία, τήν Κυριακή τής Όρθοδοξίας (28.2.1988).

όσον και εάν άναδεικνύη μερικές φορές έξαιρέτους «βιρτουόζους» άντιγραφείς, ποτέ δέν πρέπει νά συντελῆ στη μεταβολή τής Όρθόδοξου Ζωγραφικής σε νατουραλιστικοῦ είδους φωτογραφική και άντιγραφική τεχνική, ή όποια, όταν παρέλθη ή διεθνής μόδα του θαυμασμοῦ τής πρωτόγνωρης στους ξένους βυζαντινής τέχνης, ύπάρχει κίνδυνος νά δημιουργήση κάποιον κορεσμό και νά όδηγήση σε άδικη ύποβάθμισι και ύποτίμησί της.

Ή Όρθόδοξη Είκονογραφία, ύπό τήν προϋπόθεσι τής διατηρήσεως του άμεταβλήτου πνευματικοῦ, επικλητικοῦ και μυσταγωγικοῦ χαρακτήρός της, πρέπει πάντοτε νά χειραγωγῆται από τό δυναμικό πνεῦμα τής μακραίωνος παραδόσεώς της και νά επιδιώκη τήν έκάστοτε ανανέωσι και αναγέννησί της, δημιουργώντας ακόμη και νέα εικονογραφικά μοτίβα (λ.χ. για νέους άγίους στο σύγχρονο περιβάλλον τους, για νέους σταθμούς τής Ίστορίας τής Έκκλησίας, για τό λυκαυγές ή τήν άνθησι του όρθοδόξου ιεραποστολικού έργου στην Άφρική ή στην Άσία), τό όποια έξ ύσου με τά παλαιότερα θά

άγορευέσθαι αυτόν»¹, για νά θυμηθώ, έστω και άκαιρα, τόν άρχαίο Άθηναίο πολιτικό. Άλλ' άμέσως μου έρχονται στο νού τά λόγια του άγίου Γρηγορίου του Θεολόγου: «Όνκ ίστε τόν άγώνα τόν ήμέτερον, αδελφοί... Όνκ ίστε πηλίκον από Θεού δώρον ή σιωπή και τό μη έχειν ανάγκην λόγου παντός»². Δέν ξέρετε, αδελφοί, τόν άγώνα μας: δέν ξέρετε πόσο μεγάλο δώρο από τό Θεό είναι ή σιωπή και τό νά μη βρίσκεται κανείς στην ανάγκη νά όμιλήση. Τό λέγει αυτό ένας άνθρωπος, που πολύ άγάπησε αλλά και σεβάσθηκε τό λόγο. «Ίερούργοῦμεν τόν λόγον»³, έλεγε και, με τήν ίδια συστολή, που πλησίαζε στην άγια Τράπεζα για νά λειτουργήση, άνέβαινε και στον ιερό άμβωνα για νά όμιλήση.

*

γ'. Ή πρώτη Κυριακή τών Νηστειών είναι άφιερωμένη στη μάχη τής Έκκλησίας έναντιον όλων τών αϊρέσεων και στη νίκη τής Όρθοδοξίας, ως «έποφει-

1. Θουκυδίδου, II, 35.

2. Γρηγορίου του Θεολόγου, Περὶ τής εν διαλέξεσιν ευταξίας, ΙΔ'.

3. Γρηγορίου του Θεολόγου, Κατά Ίουλιανού Α', 5.

είναι άπηλλαγμένα από νατουραλιστικό και έγκοσμιοκρατικό χαρακτήρα και θά άποπνέουν τό άρωμα τής όρθοδόξου πνευματικότητος, ενώ συγχρόνως θά άποδεικνύουν ότι τό Πνεῦμα «όπου θέλει πνεῖ» (Ίωάν. γ', 7) και έλευθερώνει από κάθε στατικό κομφορμισμό. Ή πνοή του Παρακλήτου πρέπει νά μᾶς άφυπνίζη από τόν ύπνο τής άυταρκείας και τήν παθητική βίωσι τής μεγαλειώδους έλληνορθόδοξου καλλιτεχνικής δημιουργίας του παρελθόντος. Πρέπει και ή σημερινή Όρθοδοξία νά αξιοποιήση τά θεοδώρητα τάλαντα και ταλέντα τών εκλεκτών τέκνων της μέσα σε ένα πλουραλιστικό κόσμο, που περιμένει τήν ενεργοποίησι του λυτρωτικοῦ μηνύματος τής ρηξικελεύθου Ζ' Οίκουμηνικής Συνόδου. Άλλοίμονον εάν είχαν πλέον στερέψει οί πηγές τής όρθοδόξου καλλιτεχνικής έμπνεύσεως και εάν έπρεπεν έσαι νά περιοριζώμεθα σε στατική και άνεξέλικτη άντιγραφή.

(Συνεχίζεται)

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ
Καθηγητής του Πανεπιστημίου Άθηνών

λομένη πρὸς τὸν Θεὸν εὐχαριστία, καθ' ἣν ἡμέραν ἀπελάβομεν τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, σὺν ἀποδείξει τῶν τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων»⁴. Σήμερα λοιπόν, Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, σὲ ἐπίσημη ἐκκλησιαστικὴ τελετὴ καὶ ἱερὴ Λιτανεὶα ἐπαναλαμβάνομε ὅσα ὤρισε ἡ Σύνοδος, μετὰ τὰ ὁποῖα διακηρύττομε καὶ ἐπιβεβαιώνομε τὴν ὀρθόδοξον πίστην μας: «Οἱ Προφῆται ὡς εἶδον, οἱ Ἀπόστολοι ὡς ἐδίδαξαν, ἡ Ἐκκλησία ὡς παρέλαβεν, οἱ Διδάσκαλοι ὡς ἐδογματίσαν... ὁ Χριστὸς ὡς ἐβράβευσεν· οὕτω φρονοῦμεν, οὕτω λαλοῦμεν, οὕτω κηρύσσομεν. Αὕτη ἡ πίστις τῶν Ἀποστόλων, αὕτη ἡ πίστις τῶν Πατέρων, αὕτη ἡ πίστις τῶν Ὁρθοδόξων...»⁵.

δ'. Δὲν πρόκειτ' ἐδῶ βέβαια γιὰ κενὴ ρητορεία, ποὺ κουράστηκαν νὰ ἀκοῦν οἱ ἄνθρωποι καὶ ἔχασαν πιά κάθε ἐμπιστοσύνη στὸ λόγο. Ἡ Ἐκκλησία, σὲ ἱερατικὸ καὶ προφητικὸ τόνο, διατρανώνει τὴν πίστην τῆς καὶ γιὰ τὴν πίστην αὕτη ἐγγυᾶται καὶ παίρνει τὴν εὐθύνην ἀπέναντι στὴ ζωὴ καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ κόσμου. Δὲν ὁμιλεῖ ἓνας ἄνθρωπος, ὑψώνοντας τραγικὰ τὸ ἀνάστημά του μπροστὰ στὸ Θεό. Ὅμιλεῖ ἡ Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας ἡ ἀρχὴ (οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου)⁶, μετὰ θεῖο δικαίωμα, μετὰ οὐράνιο κύρος, μετὰ τὴν πνευματικὴν τῆς ἐξουσίαν καὶ μετὰ τὴν συνείδηση τῆς εὐθύνης τῆς γιὰ τὴν ὀρθὴν πίστην. Ἡ Ἐκκλησία, ποὺ κρατεῖ μέσα τῆς καὶ σηκώνει τὴν ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ· τίς ὁράσεις τῶν Προφητῶν, τὴν παράδοσιν τῶν Ἀποστόλων, τὴν διδασκαλίαν τῶν Πατέρων. Ἡ Ἐκκλησία, ποὺ αὕτη εἶναι ἡ ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ, παίρνει ἐπάνω τῆς τὴν πίστην καὶ τὴν συνείδηση τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, τὴν κατοχυρώνει σὲ δογματικούς Ὁρους καὶ ἱεροὺς Κανόνες καὶ τὴν παραδίδει ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ. Ὅχι ὡς ἰδεολογικὴ θεολογία καὶ ἀντικειμενοποιημένη γνώση, ἀλλὰ ὡς πνευματικὴ ἐμπειρία καὶ ζωὴ ὡς «μάθος» μέσ' ἀπὸ τὸ «πάθος». Ἄς ἐπαναλάβωμε καὶ ἐμεῖς σήμερα τὰ λόγια τοῦ χοροῦ στὴν ἀρχαία τραγωδία. Δόξα στὸ Θεό, «τὸν φρονεῖν βροτοὺς ὀδῶσαντα τῷ πάθει μάθος θέντα κυρίως ἔχειν»⁷. Τὸ δρόμον μας, ποὺ ἡ εἶναι ἡ μετάνοια, δὲν τὸν βρισκόμε, καὶ τὸ σκοπὸν μας, ποὺ εἶναι ἡ σωτηρία, δὲν τὸν φτάνομε, ἂν δὲν περάσομε ἀπὸ τὸ πάθος, ἂν δὲν πονέσομε μέσα μας καὶ ἂν δὲν σταυρωθοῦμε. Πνεῦμα δὲν παίρνομε, ἂν δὲν δώσομε αἷμα καὶ μετὰ καμμιὰ θεολογίαν δὲν φτάνομε νὰ δοῦμε τὸ ἄκτιστο φῶς τοῦ Θεοῦ, ἂν δὲν πατήσομε γιερὰ ἐπάνω στὴν πράξιν· «Προῦξις θεωρίας ἐπίβασις»⁸ εἶναι τὸ ἀξίωμα τῶν ὀρθοδόξων Πατέρων.

ε'. Ὅτι δὲν πρόκειται καὶ ἐδῶ γιὰ ρητορεία, ἐμεῖς οἱ ὀρθόδοξοι λαοὶ καὶ μάλιστα οἱ Ἕλληνες εἴμαστε σὲ θέσιν νὰ τὸ ξέρωμε καλά. Ἡ ἐθνικὴ μας ἱστορία καὶ ἡ ἐπιβίωσις τῆς φυλῆς εἶναι δεμένη μετὰ τὴν πίστην τῆς ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας ἔτσι, ποὺ «Ἕλλην ἢ Ῥωμῆος

καὶ Ὁρθόδοξος νὰ σημαίνουν σχεδὸν τὸ ἴδιο. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, μαζί μετὰ τὴν εὐθύνην τῆς ἀποστολικῆς καὶ πατερικῆς παράδοσης, πῆρε ἐπάνω τῆς καὶ τὸ σταυρὸ τῆς ἐθνικῆς προστασίας τῶν λαῶν τῆς, καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ καύχησίν τῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ δράμα τῆς. Κάτω ἀπὸ τὴν σκέπη τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἂς τὸ ἀρνοῦνται ἄλλοι γιὰ δικούς των λόγους, προστατεύθησαν οἱ ὀρθόδοξοι λαοὶ γιὰ πολλοὺς αἰῶνες τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ ἄσχετα μετὰ τίς ἐθνικὲς καὶ φυλετικὰς διαφορὰς τῶν λαῶν τῆς, ὀνομάζεται Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία.

ς'. Αὐτὸς ὁ τίτλος δὲν εἶναι χαριστικός γιὰ τοὺς Ἕλληνες καὶ ἄδικος γιὰ τοὺς ἄλλους ὀρθόδοξους λαοὺς. Ἀποτελεῖ τὸν ἀκριβῆ χαρακτήρισμό τῆς Ὁρθόδοξίας, τῆς πόλεως ἢ γλώσσης, ἢ θεολογίας, ἢ λατρείας, ἢ τέχνης, οἱ διοικητικοὶ θεσμοί, ὅλα εἶναι Ἑλληνικά. Τὸ μεγάλο δένδρον τῆς Ὁρθόδοξίας, ἡ καλλιέλαιος, ἐπάνω στὴν ὁποία ἐγκεντρίσθησαν τὰ ἔθνη, ἀπλωσε κλαδιὰ καὶ σκεπάζει τοὺς λαοὺς ἢ, πὺλ σωστά, αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ κλαδιὰ ἀποτελοῦν τὴν παραδοσιακὴν καὶ πολυπάθη οἰκογένειαν τῶν ὀρθοδόξων λαῶν. Καὶ εἶναι κρῖμα, ποὺ ἡ πολιτικὴ τῶν λαῶν αὐτῶν ἀγνόησε καὶ δὲν ἐκμεταλλεύτηκε θετικὰ καὶ εὐχρηστὰ τὴν κοινὴν ἐκκλησιαστικὴν πίστην καὶ παράδοσιν, ὡς τὴν πὺλ γιερὴν καὶ ἀσάλευτον βάση, γιὰ τὴν ἵδρυσιν, τοῦλάχιστον ἐδῶ στὸ βαλκανικὸν χῶρον, μιᾶς ὀρθόδοξης συμπολιτείας. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ποὺ εἶναι ἡ Ἐκκλησία, ἀπέθανε ὄχι μόνο γιὰ τὸ ἔθνος του, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ τὰ διεισδυσιμὰ συναγάγη εἰς ἓν»⁹. Ἄλλη δύναμις μετὰ τὴν ἔλξη καὶ ἄλλη μάνα μετὰ τὴν ἀγάπην, ποὺ νὰ συναγάγη καὶ νὰ σκεπάζῃ τοὺς ἀνθρώπους, σὰν τὴν Ἐκκλησίαν, δὲν ὑπάρχει. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ κιβωτὸς μέσα στὴν ὁποία σώζονται οἱ ἄνθρωποι στὸν ἀέναον κατακλιτισμὸν τοῦ κόσμου.

ζ'. Ἄλλὰ τὴ θέσιν τῆς μέσα στοὺς λαοὺς τῆς, ὄχι ὡς ἐξουσία, ἀλλ' ὡς πνευματικὴ διακονία, ἡ Ἐκκλησία δὲν τὴν κατέχει χωρὶς θλίψιν καὶ χωρὶς σταυρὸν. Αὐτὸς εἶναι ὁ κληρὸς τῆς Ἐκκλησίας, νὰ διώκεται καὶ νὰ πληρώνῃ ξένες ἀμαρτίες. Ἔτσι ὅμως ἡ Ἐκκλησία νικά τὸν κόσμον, ὄχι γιὰ νὰ τὸν ἐξουσιάζῃ, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὸν προσλάβῃ, νὰ τὸν κάμῃ δικὸν τῆς καὶ νὰ τὸν ὀδηγήσῃ στὴν Ἀνάστασιν. Τὰ τελευταῖα λόγια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ στοὺς Ἀποστόλους μετὰ τὸ μυστικὸν δεῖπνον εἶναι αὐτὰ: «ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔχετε, ἀλλὰ θαρσεῖτε· ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον»¹⁰. Καὶ τὰ λέγει αὐτὰ καὶ ὁμιλεῖ γιὰ νίκην, ὅταν πορεύεται πρὸς τὸ Σταυρὸν καὶ τὸ θάνατον. Ἔτσι ἡ Ἐκκλησία νικά τὸν κόσμον καὶ τὸν κάνει δικὸν τῆς, ὅταν ἠττᾶται καὶ σταυρώνεται. Εἶναι μεγάλος ἀθλητὴς ἡ Ἐκκλησία καὶ, καθὼς γράφει ὁ ἀρχαῖος ἀποστολικὸς Πατέρας, «μεγάλου ἔστιν ἀθλητοῦ τὸ δέρεσθαι καὶ νικᾶν»¹¹.

η'. Ἡ εἰκονομαχία, μετὰ τὴν ὁποία εἰδικώτερα συνδέεται ἡ σημερινὴ ἑορτὴ, εἶναι μία καὶ δὲν εἶναι ἡ

4. *Συνοδικὸν Ζ' Οἰκ. Συνόδου. Τριῶδιον, Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας.*

5. ἔ. ἀ.

6. Ἰω. ιη' 36.

7. *Αἰσχύλου, Ἀγαμέμνων, 176-178.*

8. *Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Κατὰ Ἰουλιανοῦ Α', 113.*

9. Ἰω. ια', 52.

10. Ἰω. ιστ', 33.

11. *Φιλαδελφεῶν Ἰγνάτιος Ι, 1.*

μόνη επίθεση στη ζωή και την ιστορία της, που σήκωσε η Ἐκκλησία. Ὅχι πιά ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρία, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς δικούς της ἀνθρώπους· ἀπὸ τοὺς ἀπειθήραρχους καὶ ἀτακτους ἀδελφούς, ποὺ γέννησαν σχίσματα καὶ αἱρέσεις στὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Ἡ εἰκονομαχία ὑπῆρξε ἡ αἴρεση, ποὺ ταλαιπώρησε τὴν Ἐκκλησία γιὰ ἑκατὸ καὶ παραπάνω χρόνια, ἀπὸ τὸ 727 ὡς τὸ 843. Συνοδικὰ καταδικάστηκε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία κι ἀπὸ τὸ Θεόδωρο τὸ Στουδίτη χαρακτηρίστηκε ὡς ἀθεωτάτη μεταστοιχείωσις τῶν ἀπάντων»^{11α} ὡς γενικὴ δηλαδὴ καὶ χωρὶς φόβο Θεοῦ ἀνατροπὴ τῶν πραγμάτων τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς εἰκονομαχίας ἦσαν ἐκ τῶν ἰκανωτέρων ἀνθρώπων τοῦ Βυζαντίου, ἀλλ' ἡ ἀνάμιξή των στὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας ὑπῆρξε μιά ἀτυχὴς πολιτικὴ πράξη.

*

θ'. Ἄλλ' ἐνῶ δὲν εἶμαι πιά στὴν ἀρχὴ τῆς ὀμιλίας μου, θὰ ξαναθυμηθῶ τὸν ἀρχαῖο Ἀθηναῖο πολιτικὸ καὶ θὰ ἐπαναλάβω ὅ,τι ἐκεῖνος λέγει στὴν ἀρχὴ τοῦ περίφημου καὶ γνωστοῦ λόγου του· «Χαλεπὸν τὸ μετρίως εἰπεῖν, ἐν ᾧ μόλις καὶ ἡ δόκησις τῆς ἀληθείας βεβαιούται»¹². Δύσκολο εἶναι νὰ πῆ κανεὶς ὅ,τι πρέπει κι ὅπως πρέπει, ὥστε νὰ μπορέσουν οἱ ἀκροατὲς νὰ σχηματίσουν μιά κάποια γνώμη γιὰ τὴν ἀλήθεια. Μὰ ὅταν ὀμιλοῦμε μέσα στὴν Ἐκκλησία καὶ γιὰ τὴν Ἐκκλησία, ὅταν ὀμιλοῦμε μέσα στὸ σπίτι μας γιὰ τὴν οἰκογένειά μας, δὲν μᾶς χρειάζεται ἡ διαλεκτικὴ ἐπιχειρηματολογία καὶ ἡ τέχνη τοῦ λόγου, γιὰ νὰ σχηματίσουμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι γνώμη γιὰ τὴν ἀλήθεια τῆς δικῆς μας, γιὰ τὴν πίστη μας καὶ γιὰ τὴν ζωὴ μας. Ἀκριβῶς γιὰ τὴν ζωὴ μας, γιατί ἡ πίστὴ τῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶναι ἰδεολογικὴ θεωρία, ἀλλὰ προσωπικὴ πνευματικὴ ἐμπειρία καὶ ζωὴ· μιά προσδοκία ποὺ μᾶς συνέχει καὶ ὄχι μιά ἀγωνία ποὺ μᾶς προβληματίζει· μιά ἐσωτερικὴ θεοπτία κι ὄχι μιά ἀντικειμενοποιημένη γνώση.

ι'. Τί εἶναι λοιπὸν ἡ Ὁρθοδοξία, γιὰ τὴν ὁποία σήμερα ὁ λόγος; Ἡ Ὁρθοδοξία ὄχι θεωρητικὰ καὶ ἰδεολογικὰ, ἀλλὰ ἡ Ἐκκλησία, ποὺ εἶναι ἱστορικὴ πραγματικότητα ἢ, πῶς σωστά, ἡ ἀποκάλυψη καὶ ἡ εἴσοδος τοῦ Θεοῦ στὴν ἱστορία τοῦ κόσμου. Διαβάζουμε στὴν θεία Γραφὴ ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι «τὸ μυστήριον τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ τῶν γενεῶν, νυνὶ δὲ ἐφανερώθη τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, οἷς ἠθέλησεν ὁ Θεός, γνωρίσαι τίς ὁ πλοῦτος τῆς δόξης τοῦ μυστηρίου τούτου... ὅς ἐστι Χριστὸς ἐν ἡμῖν, ἡ ἐλπίς τῆς δόξης»¹³. Σ' αὐτὸ τὸ χωρίο ἀπὸ τὴν πρὸς Κολοσσαεῖς ἐπιστολὴ ὁ ἀπόστολος Παῦλος ὀμιλεῖ γιὰ τὴν ἐντολὴ ποὺ τοῦ δόθηκε, γιὰ νὰ κηρύξῃ τὸ μυστήριον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ ἦταν κρυμμένο γιὰ πολλοὺς αἰῶνες καὶ γενεές καὶ τώρα φανερώθηκε στοὺς ἁγίους τοῦ Θεοῦ. Σ' αὐτοὺς ὁ Θεὸς θέλησε νὰ κάμῃ γνωστὸ πόσο μεγάλος εἶναι ὁ ἔνδοξος

πλοῦτος αὐτοῦ τοῦ μυστηρίου, δηλαδὴ ὁ Χριστὸς μαζί μας καὶ μέσα μας, αὐτὸς ποὺ εἶναι ἡ ἔνδοξη ἐλπίδα μας. Ἄς θυμηθοῦμε ἐδῶ τὸ λόγο τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου, ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὁ Χριστὸς μαζί μας στοὺς αἰῶνες.

ια'. Ἄλλο ἓνα χωρίο τοῦ ἴδιου Ἀποστόλου εἶναι πολὺ ἀποκαλυπτικὸ γιὰ τὴν Ἐκκλησία, διὰ τῆς ὁποίας καὶ οἱ Ἄγγελοι ἔμαθαν τὴν οἰκονομία τῆς πολυποικίλης σοφίας τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου. Ὁ Χριστὸς δὲν ἴδρυσε κάποια θρησκεία ποὺ λέγεται χριστιανισμός, ἀλλὰ φανέρωσε στὸν κόσμον τὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ, ποὺ εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Στὸ δεύτερο θεόπνευστο χωρίο τώρα ὁ μεγάλος Ἀπόστολος ὀμιλεῖ πάλι γιὰ τὴ χάρη ποὺ τοῦ δόθηκε «εὐαγγελίσασθαι τὸν ἀνεξιχνίαστον πλοῦτον τοῦ Χριστοῦ καὶ φωτίσαι πάντας τίς ἡ οἰκονομία τοῦ μυστηρίου τοῦ ἀποκεκρυμμένου ἀπὸ τῶν αἰώνων ἐν τῷ Θεῷ, τῷ τὰ πάντα κτίσαντι διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα γνωσθῇ νῦν ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐν τοῖς ἐπουρανίοις διὰ τῆς Ἐκκλησίας τίς ἡ πολυποικίλος σοφία τοῦ Θεοῦ κατὰ πρόθεσιν τῶν αἰώνων, ἣν ἐποίησεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν»¹⁴. Σ' ἐμένα, γράφει ὁ Ἀπόστολος, δόθηκε ἡ χάρη νὰ κηρύξω ποιὸς εἶναι ὁ ἀνεξιχνίαστος πλοῦτος τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ φωτίσω ὅλους ποιὸ εἶναι τὸ μυστικὸ σχέδιον, ποὺ ἦταν κρυμμένο ἀπὸ αἰῶνες μέσα στὴ βουλή τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος δημιούργησε τὰ πάντα διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, γιὰ νὰ γνωρισθῇ τώρα στις ἐπουράνιες ἀρχές καὶ ἐξουσίες διὰ τῆς Ἐκκλησίας ἡ πολυποικίλη σοφία τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ τὸν αἰώνιο σκοπὸ, ποὺ πραγματοποιήθηκε διὰ τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ.

ιβ'. Ἄν βαθύνουμε στὰ νοήματα τῶν δύο αὐτῶν ἀποστολικῶν χωρίων κι ἂν μέσα στὰ θεόπνευστα λόγια ξεχωρίσουμε τὴ φράση «διὰ τῆς Ἐκκλησίας», τότε θὰ καταλάβουμε τί πραγματικὰ εἶναι ἡ Ἐκκλησία κι ἂν μποροῦμε νὰ ἀντικαταστήσουμε τὴ θεϊκὴ αὐτὴ πραγματικότητα ἢ καὶ τὸ ὄνομά της ἀκόμα νὰ ἀλλάξουμε. Στὸ Σύμβολο τῆς πίστεως ὁ καθέννας γιὰ τὸν ἑαυτὸ του κι ὅλοι μαζί ὁμολογοῦμε· «Πιστεύω εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν». Ἡ ἴδια πίστη δηλαδὴ ποὺ ἀνήκει στὸ Θεὸ ἀνήκει καὶ στὴν Ἐκκλησία, γιατί ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι χειροποίητο εἶδωλο, ἀλλὰ θεία πραγματικότητα, «Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος»¹⁵. Συμβαίνει ὅμως νὰ μὴν πιστεύουμε στὸ μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας, γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἀναφέρομε τὸ ὄνομά της, ἀλλ' ἀντὶ γιὰ Ἐκκλησία λέμε διαρκῶς γιὰ χριστιανισμό καὶ γιὰ χριστιανικὴ θρησκεία. Αὐτὸ μὲ τὴν μάταιη σκέψη ὅτι ἔτσι κάνουμε ἐπιστήμη καὶ ἀντικειμενοποιοῦμε τὴν ἀλήθεια, ἐπειδὴ συγχέομε κάθε γνώση μὲ τὴν ἀλήθεια καὶ πιστεύομε πὼς ἡ ἀλήθεια εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο.

ιγ'. Σ' αὐτὸ ἐδῶ τὸ σημεῖο γίνεται ἡ μεγάλη καταστροφὴ· ἀντὶ νὰ πιστεύομε στὴν Ἐκκλησία, ποὺ εἶναι τὸ μεγάλο μυστήριον τῆς πολυποικίλης σοφίας

11α. Θεοδ. Στουδίτου, Ἐπιστ. II, 15.

12. Θουκυδίδου, II, 35.

13. Κολοσσ. α' 24-27.

14. Ἐφεσ. γ' 8-11.

15. Α' Τιμ. γ' 15.

λομένη προς τὸν Θεὸν εὐχαριστία, καθ' ἣν ἡμέραν ἀπελάβομεν τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, σὺν ἀποδείξει τῶν τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων»⁴. Σήμερα λοιπόν, Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, σὲ ἐπίσημη ἐκκλησιαστικὴ τελετὴ καὶ ἱερὴ Λιτανεὶα ἐπαναλαμβάνομε ὅσα ὤρισε ἡ Σύνοδος, μὲ τὰ ὁποῖα διακηρύττομε καὶ ἐπιβεβαιώνομε τὴν ὀρθόδοξον πίστην μας: «Οἱ Προφῆται ὡς εἶδον, οἱ Ἀπόστολοι ὡς ἐδίδαξαν, ἡ Ἐκκλησία ὡς παρέλαβεν, οἱ Διδάσκαλοι ὡς ἐδογματίσαν... ὁ Χριστὸς ὡς ἐβράβευσεν· οὕτω φρονοῦμεν, οὕτω λαλοῦμεν, οὕτω κηρύσσομεν. Αὕτη ἡ πίστις τῶν Ἀποστόλων, αὕτη ἡ πίστις τῶν Πατέρων, αὕτη ἡ πίστις τῶν Ὁρθοδόξων...»⁵.

δ'. Δὲν πρόκειται ἐδῶ βέβαια γιὰ κενὴ ρητορεία, πού κουράστηκαν νὰ ἀκοῦν οἱ ἄνθρωποι καὶ ἔχασαν πιά κάθε ἐμπιστοσύνη στὸ λόγο. Ἡ Ἐκκλησία, σὲ ἱερατικὸ καὶ προφητικὸ τόνο, διατρανώνει τὴν πίστη τῆς καὶ γιὰ τὴν πίστη αὕτη ἐγγυάται καὶ παίρνει τὴν εὐθύνη ἀπέναντι στὴ ζωὴ καὶ τὴν ἱστορία τοῦ κόσμου. Δὲν ὀμιλεῖ ἕνας ἄνθρωπος, ὑψώνοντας τραγικὰ τὸ ἀνάστημά του μπροστὰ στὸ Θεό. Ὁμιλεῖ ἡ Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας ἡ ἀρχὴ «οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου»⁶, μὲ θεῖο δικαίωμα, μὲ οὐράνιο κύρος, μὲ τὴν πνευματικὴ τῆς ἐξουσία καὶ μὲ τὴ συνείδηση τῆς εὐθύνης τῆς γιὰ τὴν ὀρθὴ πίστη. Ἡ Ἐκκλησία, πού κρατεῖ μέσα τῆς καὶ σηκώνει τὴν ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ· τὴς ὁράσεις τῶν Προφητῶν, τὴν παράδοση τῶν Ἀποστόλων, τὴ διδασκαλία τῶν Πατέρων. Ἡ Ἐκκλησία, πού αὕτη εἶναι ἡ ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ, παίρνει ἐπάνω τῆς τὴν πίστη καὶ τὴ συνείδηση τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, τὴν κατοχυρώνει σὲ δογματικούς Ὁρους καὶ ἱεροὺς Κανόνες καὶ τὴν παραδίδει ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ. Ὁχι ὡς ἰδεολογικὴ θεολογία καὶ ἀντικειμενοποιημένη γνώση, ἀλλὰ ὡς πνευματικὴ ἐμπειρία καὶ ζωὴ ὡς «μάθος» μὲσ' ἀπὸ τὸ «πάθος». Ἄς ἐπαναλάβωμε καὶ ἐμεῖς σήμερα τὰ λόγια τοῦ χοροῦ στὴν ἀρχαία τραγωδία. Δόξα στὸ Θεό, (τὸν φρονεῖν βροτοὺς ὀδῶσαντα τῷ πάθει μάθος θέντα κυρίως ἔχειν)⁷. Τὸ δρόμο μας, πού ἡ εἶναι ἡ μετάνοια, δὲν τὸν βρῖσκομε, καὶ τὸ σκοπὸ μας, πού εἶναι ἡ σωτηρία, δὲν τὸν φτάνομε, ἂν δὲν περάσουμε ἀπὸ τὸ πάθος, ἂν δὲν πονέσουμε μέσα μας καὶ ἂν δὲν σταυρωθοῦμε. Πνεῦμα δὲν παίρνομε, ἂν δὲν δώσουμε αἷμα καὶ μὲ καμμιὰ θεολογία δὲν φτάνομε νὰ δοῦμε τὸ ἄκτιστο φῶς τοῦ Θεοῦ, ἂν δὲν πατήσουμε γιερά ἐπάνω στὴν πράξη· «Προῦξίς θεωρίας ἐπίβασις»⁸ εἶναι τὸ ἀξίωμα τῶν ὀρθοδόξων Πατέρων.

ε'. Ὅτι δὲν πρόκειται καὶ ἐδῶ γιὰ ρητορεία, ἐμεῖς οἱ ὀρθόδοξοι λαοὶ καὶ μάλιστα οἱ Ἕλληνες εἴμαστε σὲ θέση νὰ τὸ ξέρωμε καλά. Ἡ ἐθνικὴ μας ἱστορία καὶ ἡ ἐπιβίωση τῆς φυλῆς εἶναι δεμένη μὲ τὴν πίστη τῆς ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας ἔτσι, πού Ἕλληνας ἢ Ρωμηὸς

καὶ Ὁρθόδοξος νὰ σημαίνουν σχεδὸν τὸ ἴδιο. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, μαζί μὲ τὴν εὐθύνη τῆς ἀποστολικῆς καὶ πατερικῆς παράδοσης, πῆρε ἐπάνω τῆς καὶ τὸ σταυρὸ τῆς ἐθνικῆς προστασίας τῶν λαῶν τῆς, καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ καύχησή τῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ δράμα τῆς. Κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἄς τὸ ἀρνοῦνται ἄλλοι γιὰ δικούς των λόγους, προστατεύθηκαν οἱ ὀρθόδοξοι λαοὶ γιὰ πολλοὺς αἰῶνες· τῆς Ἐκκλησίας, πού ἄσχετα μὲ τίς ἐθνικὲς καὶ φυλετικὲς διαφορὲς τῶν λαῶν τῆς, ὀνομάζεται Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία.

ζ'. Αὐτὸς ὁ τίτλος δὲν εἶναι χαριστικός γιὰ τοὺς Ἕλληνες καὶ ἄδικος γιὰ τοὺς ἄλλους ὀρθόδοξους λαοὺς. Ἀποτελεῖ τὸν ἀκριβῆ χαρακτηρισμὸ τῆς Ὁρθοδοξίας, τῆς ὁποίας ἡ γλώσσα, ἡ θεολογία, ἡ λατρεία, ἡ τέχνη, οἱ διοικητικοὶ θεσμοί, ὅλα εἶναι Ἑλληνικά. Τὸ μεγάλο δένδρο τῆς Ὁρθοδοξίας, ἡ καλλιέλαιος, ἐπάνω στὴν ὁποία ἐγκεντρίσθησαν τὰ ἔθνη, ἀπλωσε κλαδιὰ καὶ σκεπάζει τοὺς λαοὺς ἢ, πὸ σωστά, αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ κλαδιὰ ἀποτελοῦν τὴν παραδοσιακὴ καὶ πολυπάθη οἰκογένεια τῶν ὀρθοδόξων λαῶν. Καὶ εἶναι κρῖμα, πού ἡ πολιτικὴ τῶν λαῶν αὐτῶν ἀγνόησε καὶ δὲν ἐκμεταλλεύτηκε θετικὰ καὶ εἰλικρινὰ τὴν κοινὴ ἐκκλησιαστικὴ πίστη καὶ παράδοση, ὡς τὴν πιδὸ γιερὴ καὶ ἀσάλευτη βάση, γιὰ τὴν ἵδρυση, τοῦλάχιστον ἐδῶ στὸ βαλκανικὸ χῶρο, μιᾶς ὀρθόδοξης συμπολιτείας. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, πού εἶναι ἡ Ἐκκλησία, ἀπέθανε ὄχι μόνο γιὰ τὸ ἔθνος του, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ τὰ διεσκορπισμένα συναγάγη εἰς ἓν⁹. Ἄλλη δύναμη μὲ τόση ἔλξη καὶ ἄλλη μάνα μὲ τόση ἀγάπη, πού νὰ συναγάγη καὶ νὰ σκεπάσῃ τοὺς ἀνθρώπους, σὰν τὴν Ἐκκλησία, δὲν ὑπάρχει. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ κιβωτὸς μέσα στὴν ὁποία σώζονται οἱ ἄνθρωποι στὸν ἀέναο κατακλυσμὸ τοῦ κόσμου.

ζ'. Ἀλλὰ τὴ θέση τῆς μέσα στοὺς λαοὺς τῆς, ὄχι ὡς ἐξουσία, ἀλλ' ὡς πνευματικὴ διακονία, ἡ Ἐκκλησία δὲν τὴν κατέχει χωρὶς θλίψη καὶ χωρὶς σταυρὸ. Αὐτὸς εἶναι ὁ κλῆρος τῆς Ἐκκλησίας, νὰ διώκεται καὶ νὰ πληρώνῃ ξένες ἁμαρτίες. Ἔτσι ὁμως ἡ Ἐκκλησία νικά τὸν κόσμο, ὄχι γιὰ νὰ τὸν ἐξουσιάζῃ, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὸν προσλάβῃ, νὰ τὸν κάμῃ δικό τῆς καὶ νὰ τὸν ὀδηγήσῃ στὴν Ἀνάσταση. Τὰ τελευταῖα λόγια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ στοὺς Ἀποστόλους μετὰ τὸ μυστικὸ δεῖπνο εἶναι αὐτά: «ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔχετε, ἀλλὰ θαρσεῖτε· ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον»¹⁰. Καὶ τὰ λέγει αὐτὰ καὶ ὀμιλεῖ γιὰ νίκη, ὅταν πορεύεται πρὸς τὸ Σταυρὸ καὶ τὸ θάνατο. Ἔτσι ἡ Ἐκκλησία νικά τὸν κόσμον καὶ τὸν κάνει δικό τῆς, ὅταν ἠττάται καὶ σταυρώνεται. Εἶναι μεγάλος ἀθλητῆς ἡ Ἐκκλησία καί, καθὼς γράφει ὁ ἀρχαῖος ἀποστολικὸς Πατέρας, «μεγάλου ἐστὶν ἀθλητοῦ τὸ δέρεσθαι καὶ νικᾶν»¹¹.

η'. Ἡ εἰκονομαχία, μὲ τὴν ὁποία εἰδικώτερα συνδέεται ἡ σημερινὴ ἑορτὴ, εἶναι μία καὶ δὲν εἶναι ἡ

4. Συνοδικὸν Ζ' Οἴκ. Συνόδου. Τριῶδιον, Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας.

5. ἔ. ἀ.

6. Ἰω. ιη' 36.

7. Αἰσχύλου, Ἀγαμέμνων, 176-178.

8. Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Κατὰ Ἰουλιανῶ Α', 113.

9. Ἰω. ια', 52.

10. Ἰω. ιστ', 33.

11. Φιλαδελφεῦσιν Ἰγνᾶτιος Ι, 1.

μόνη επίθεση στη ζωή και την ιστορία της, που σήκωσε ή 'Εκκλησία. "Όχι πιά από την ειδωλολατρία, αλλά από τους δικούς της ανθρώπους· από τους άπειθάρχητους και άτακτους αδελφούς, που γέννησαν σχίσματα και αίρέσεις στο σώμα του Χριστού. 'Η εικονομαχία υπήρξε ή αίρεση, που ταλαιπώρησε την 'Εκκλησία για εκατό και παραπάνω χρόνια, από το 727 ως το 843. Συνοδικά καταδικάστηκε από την 'Εκκλησία κι από το Θεόδωρο το Στουδίτη χαρακτηρίστηκε ως *αθέωτάτη μεταστοιχείωσις τῶν ἀπάντων*"^{11α} ως γενική δηλαδή και χωρίς φόβο Θεού άνατροπή τῶν πραγμάτων τῆς 'Εκκλησίας. Οί άρχηγοί τῆς εικονομαχίας ἦσαν ἐκ τῶν ἱκανωτέρων ανθρώπων του Βυζαντίου, ἀλλ' ἡ ἀνάμιξή των στὰ πράγματα τῆς 'Εκκλησίας υπήρξε μία άτυχῆς πολιτικῆς πράξης.

*

θ'. 'Αλλ' ἐνῶ δὲν εἶμαι πιά στὴν ἀρχὴ τῆς ὀμιλίας μου, θὰ ξαναθυμηθῶ τὸν ἀρχαῖο Ἀθηναῖο πολιτικὸ και θὰ ἐπαναλάβω ὅ,τι ἐκεῖνος λέγει στὴν ἀρχὴ τοῦ περιφημοῦ και γνωστοῦ λόγου του· *«Χαλεπὸν τὸ μετόως εἰπεῖν, ἐν ᾧ μόλις και ἡ δόκησις τῆς ἀληθείας βεβαιούται»*¹². δύσκολο εἶναι νὰ πῆ κανεὶς ὅ,τι πρέπει κι ὅπως πρέπει, ὥστε νὰ μπορέσουν οἱ ἀκροατὲς νὰ σχηματίσουν μιὰ κάποια γνώμη γιὰ τὴν ἀλήθεια. Μὰ ὅταν ὀμιλοῦμε μέσα στὴν 'Εκκλησία και γιὰ τὴν 'Εκκλησία, ὅταν ὀμιλοῦμε μέσα στο σπῆτι μας γιὰ τὴν οἰκογένειά μας, δὲν μᾶς χρειάζεται ἡ διαλεκτικὴ ἐπιχειρηματολογία και ἡ τέχνη τοῦ λόγου, γιὰ νὰ σχηματίσουμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι γνώμη γιὰ τὴν ἀλήθεια τῆ δικῆς μας, γιὰ τὴν πίστη μας και γιὰ τὴ ζωή μας. 'Ακριβῶς γιὰ τὴ ζωή μας, γιατί ἡ πίστῆ τῆς 'Εκκλησίας δὲν εἶναι ἰδεολογικὴ θεωρία, ἀλλὰ προσωπικὴ πνευματικὴ ἐμπειρία και ζωή· μιὰ προσδοκία που μᾶς συνέχει και ὄχι μιὰ ἀγωνία που μᾶς προβληματίζει· μιὰ ἐσωτερικὴ θεοπτία κι ὄχι μιὰ ἀντικειμενοποιημένη γνώση.

ι'. Τί εἶναι λοιπὸν ἡ 'Ορθοδοξία, γιὰ τὴν ὁποία σήμερα ὁ λόγος; 'Η 'Ορθοδοξία ὄχι θεωρητικὰ και ἰδεολογικὰ, ἀλλὰ ἡ 'Εκκλησία, που εἶναι ἱστορικὴ πραγματικότητα ἢ, πιδ σωστά, ἡ ἀποκάλυψη και ἡ εἴσοδος τοῦ Θεοῦ στὴν ἱστορία τοῦ κόσμου. Διαβάζουμε στὴ θεία Γραφή ὅτι ἡ 'Εκκλησία εἶναι *«τὸ μυστήριον τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰῶνων και τῶν γενεῶν, νυνὶ δὲ ἐφανερώθη τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, οἷς ἠθέλησεν ὁ Θεός, γνωρίσαι τίς ὁ πλοῦτος τῆς δόξης τοῦ μυστηρίου τούτου... ὅς ἐστι Χριστός ἐν ἡμῖν, ἡ ἐλπίς τῆς δόξης»*¹³. Σ' αὐτὸ τὸ χωρίο ἀπὸ τὴν πρὸς Κολοσσαεῖς ἐπιστολὴ ὁ ἀπόστολος Παῦλος ὀμιλεῖ γιὰ τὴν ἐντολὴ που τοῦ δόθηκε, γιὰ νὰ κηρύξῃ τὸ μυστήριον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ και τῆς 'Εκκλησίας, που ἦταν κρυμμένο γιὰ πολλοὺς αἰῶνες και γενεές και τώρα φανερώθηκε στοὺς ἁγίους τοῦ Θεοῦ. Σ' αὐτοὺς ὁ Θεὸς θέλησε νὰ κάμῃ γνωστὸ πόσο μεγάλος εἶναι ὁ ἔνδοξος

πλοῦτος αὐτοῦ τοῦ μυστηρίου, δηλαδή ὁ Χριστὸς μαζί μας και μέσα μας, αὐτὸς που εἶναι ἡ ἔνδοξη ἐλπίδα μας. "Ἄς θυμηθοῦμε ἐδῶ τὸ λόγο τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου, ὅτι ἡ 'Εκκλησία εἶναι ὁ Χριστὸς μαζί μας στοὺς αἰῶνες.

ια'. "Ἄλλο ἓνα χωρίο τοῦ ἴδιου Ἀποστόλου εἶναι πολὺ ἀποκαλυπτικὸ γιὰ τὴν 'Εκκλησία, διὰ τῆς ὁποίας και οἱ "Ἄγγελοι ἔμαθαν τὴν οἰκονομία τῆς πολυποικιλῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου και τοῦ κόσμου. 'Ο Χριστὸς δὲν ἴδρυσε κάποια θρησκεία που λέγεται χριστιανισμός, ἀλλὰ φανέρωσε στὸν κόσμον τὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ, που εἶναι ἡ 'Εκκλησία. Στὸ δεύτερο θεόπνευστο χωρίο τώρα ὁ μεγάλος Ἀπόστολος ὀμιλεῖ πάλι γιὰ τὴ χάρη που τοῦ δόθηκε *«εὐαγγελίσασθαι τὸν ἀνεξιχνίαστον πλοῦτον τοῦ Χριστοῦ και φωτίσαι πάντας τίς ἡ οἰκονομία τοῦ μυστηρίου τοῦ ἀποκεκρυμμένου ἀπὸ τῶν αἰῶνων ἐν τῷ Θεῷ, τῷ τὰ πάντα κτίσαντι διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα γνωσθῆν ῶν ταῖς ἀρχαῖς και ταῖς ἐξουσίαις ἐν τοῖς ἐπουρανίοις διὰ τῆς 'Εκκλησίας τίς ἡ πολυποικιλῆς σοφία τοῦ Θεοῦ κατὰ πρόθεσιν τῶν αἰῶνων, ἣν ἐποίησεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν»*¹⁴. Σ' ἐμένα, γράφει ὁ Ἀπόστολος, δόθηκε ἡ χάρη νὰ κηρύξω ποιὸς εἶναι ὁ ἀνεξιχνίαστος πλοῦτος τοῦ Χριστοῦ και νὰ φωτίσω ὄλους ποιὸ εἶναι τὸ μυστικὸ σχέδιο, που ἦταν κρυμμένο ἀπὸ αἰῶνες μέσα στὴ βουλή τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος δημιούργησε τὰ πάντα διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, γιὰ νὰ γνωρισθῆ τώρα στίς ἐπουράνιες ἀρχές και ἐξουσίες διὰ τῆς 'Εκκλησίας ἡ πολυποικιλῆς σοφία τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα με τὸν αἰώνιον σκοπὸ, που πραγματοποιήθηκε διὰ τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ.

ιβ'. "Ἄν βαθύναμε στὰ νοήματα τῶν δύο αὐτῶν ἀποστολικῶν χωρίων κι ἂν μέσα στὰ θεόπνευστα λόγια ξεχωρίσουμε τὴ φράση *«διὰ τῆς 'Εκκλησίας»*, τότε θὰ καταλάβουμε τί πραγματικὰ εἶναι ἡ 'Εκκλησία κι ἂν μπορούμε νὰ ἀντικαταστήσουμε τὴ θεϊκὴ αὐτὴ πραγματικότητα ἢ και τὸ ὄνομά της ἀκόμα νὰ ἀλλάξουμε. Στὸ Σύμβολο τῆς πίστεως ὁ καθέννας γιὰ τὸν ἑαυτό του κι ὄλοι μαζί ὀμολογοῦμε· *«Πιστεύω εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν και ἀποστολικὴν 'Εκκλησίαν»*. 'Η ἴδια πίστη δηλαδή που ἀνήκει στο Θεὸ ἀνήκει και στὴν 'Εκκλησία, γιατί ἡ 'Εκκλησία δὲν εἶναι χειροποίητο εἶδωλο, ἀλλὰ θεία πραγματικότητα, *«'Εκκλησία Θεοῦ ζῶντος»*¹⁵. Συμβαίνει ὁμως νὰ μὴν πιστεύουμε στο μυστήριον τῆς 'Εκκλησίας, γι' αὐτὸ και δὲν ἀναφέραμε τὸ ὄνομά της, ἀλλ' ἀντὶ γιὰ 'Εκκλησία λέμε διαρκῶς γιὰ χριστιανισμό και γιὰ χριστιανικὴ θρησκεία. Αὐτὸ με τὴν μάταιη σκέψη ὅτι ἔτσι κάνουμε ἐπιστήμη και ἀντικειμενοποιοῦμε τὴν ἀλήθεια, ἐπειδὴ συγχέουμε κάθε γνώση με τὴν ἀλήθεια και πιστεύουμε πὼς ἡ ἀλήθεια εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον.

ιγ'. Σ' αὐτὸ ἐδῶ τὸ σημεῖο γίνεται ἡ μεγάλη καταστροφὴ· ἀντὶ νὰ πιστεύουμε στὴν 'Εκκλησία, που εἶναι τὸ μεγάλο μυστήριον τῆς πολυποικιλῆς σοφίας

11α. Θεοδ. Στουδίτου, 'Επιστ. II, 15.

12. Θουκυδίδου, II, 35.

13. Κολοσσ. α' 24-27.

14. 'Εφεσ. γ' 8-11.

15. Α' Τιμ. γ' 15.

τοῦ Θεοῦ, δμιλοῦμε γιά χριστιανισμό, γιά ἓνα δηλαδή θρησκευτικοφιλοσοφικό σύστημα κάποιων ιδεολογικῶν ἀρχῶν πίστεως καὶ κανόνων βίου. Ἔτσι μπορούμε νὰ συγκρίνωμε τὸ λεγόμενο χριστιανισμό μὲ ὅλους τοὺς θρησκευτικούς καὶ πολιτικοκοινωνικούς ἰσμούς καὶ νὰ μετατρέπωμε τὸ κήρυγμα τῆς Ἐκκλησίας γιά τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου σὲ θρησκευσιολογία, σὲ κοινωνιολογία, σὲ λαογραφία καὶ σὲ πολιτιστικὴ κουλτούρα. Ὅχι λοιπὸν χριστιανισμός οὔτε χριστιανικὴ θρησκεία, ἀλλὰ Ἐκκλησία.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Σερβίων καὶ Κοζάνης κ. Διονύσιος, ἐνῶ ἐκφωνεῖ τὸν πανηγυρικό τῆς ἡμέρας.

Ἐιδ'. Θὰ προχωρήσω ἓνα βῆμα ἀκόμα καὶ θὰ πῶ. Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Γιατί ἀπὸ ἐδῶ ἀρχίζει μιὰ δευτέρη καταστροφή, πού ὠδήγησε στὸ σκάνδαλο τῶν αἰώνων, στὸ χωρισμὸ δηλαδή τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀνατολῆς καὶ Δύσης. Τὰ πιὸ πέρα, ὅσα συνέβησαν στὴν Εὐρώπη, μετὰ τὸν λεγόμενο Μεσαίωνα, τὴν Ἀναγέννηση καὶ τὸ δεύτερο σχίσμα στὴ δυτικὴ Ἐκκλησία, δὲν ἔχουν θέση νὰ λέγωνται τώρα. Παρανοήσεις καὶ πλάνες ὠδήγησαν μέχρι πού νὰ ποῦν κάποιον ὅτι «ὁ Θεὸς ἀπέθανε» καὶ κάποιον ἄλλοι ὅτι «ἡ θρησκεία εἶναι τὸ ὅπιον τοῦ λαοῦ». Ἀλλὰ εἶχαν δίκιο οἱ ἄνθρωποι· δὲν εἶπαν γιά τὴν Ἐκκλησία, γιά τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, πού δὲν τὴν ἤξεραν καὶ δὲν τὴν εἶδαν, ἀλλὰ γιά κάποιον χριστιανισμό καὶ γιά κάποια θρησκεία καὶ γιά κάποια θεολογία, πού δὲν εἶναι πίστη καὶ ζωὴ, ἀλλὰ μάταιη προσπάθεια νὰ ἀποδειχθῇ λογικὰ ἡ ἀλήθεια,

σὰν καὶ ἡ ἀλήθεια νὰ εἶναι ἀντικειμενικὴ γνώση. Ἀλλὰ ἔξω ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ τὸν ἄνθρωπο στὸν ὁποῖο ὁ Θεὸς ἀποκαλύπτεται, δὲν ὑπάρχει ἀλήθεια, γιατί ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι πρᾶγμα καὶ ἀντικείμενο, ἀλλὰ πρόσωπο. («Ἐγὼ εἰμι... ἡ ἀλήθεια»)¹⁶, εἶπε ὁ Χριστός.

*

ιε'. Τὸ μυστήριο τῆς Ἐκκλησίας εἶναι τὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ, καὶ αὐτὸ θεολογικὰ σημαίνει ὅτι ἐκκλησιολογία εἶναι ἡ χριστολογία. Θεάνθρωπος ὁ Ἰησοῦς Χριστός, θεανθρώπινος ὀργανισμὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία. Ὡς θεῖο μυστήριο, πιστεύομε στὴν Ἐκκλησία, καὶ ὡς ἀνθρώπινη ὀργάνωση τὴν ὑπηρετοῦμε. Ἀς πιστεύομε στὸ μυστήριο τῆς Ἐκκλησίας· εἶναι τὸ μυστήριο τῆς σωτηρίας, πού ἐνεργεῖται στὸν κόσμον. Ἔτσι θὰ μάθωμε, καὶ κλήρος καὶ λαός, (πῶς δὲ ἐν οἴκῳ Θεοῦ ἀναστρέφεται)¹⁷, πῶς νὰ φερώμαστε στὴν Ἐκκλησία καὶ πῶς νὰ τὴν ὑπηρετοῦμε. Ὅτι μᾶς λείπει εἶναι ἡ πίστη στὸ μυστήριο τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὅτι μᾶς πειράζει εἶναι τὰ σφάλματα ἐκείνων, πού ὑπηρετοῦν τὴν Ἐκκλησία. Ἀς μάθωμε λοιπὸν νὰ πιστεύομε στὴν Ἐκκλησία, γιά νὰ ξέρωμε καὶ πῶς νὰ τὴν ὑπηρετοῦμε.

ις'. Οἱ ἀρχαῖοι Πατέρες, πού ἤξεραν καλὰ τί εἶναι ἡ Ἐκκλησία, ἐπειδὴ πίστευαν καὶ ζοῦσαν μέσα τους τὸ μυστήριο τῆς Ἐκκλησίας, τὸ εἶχαν ἀξίωμα ὅτι ἔξω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία δὲν ὑπάρχει σωτηρία. Αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ δικὴ μας πίστη, γι' αὐτὸ καὶ μένομε στὴν Ἐκκλησία, «σωτῆρα ἀπεκδεχόμενοι Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν»¹⁸. Δὲν λέμε γιά τοὺς ἄπιστους καὶ γιά τοὺς ἄθεους, γιατί δὲν ξέρομε ἂν στ' ἀλήθεια ὑπάρχουν ἄπιστοι καὶ ἄθεοι στὸν κόσμον. Λέμε γιά ὅλους, πού δεχθήκαμε τὸ θεῖο Βάπτισμα καὶ ἔχομε ἐπάνω μας τὴ σφραγίδα τῆς δωρεᾶς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, πού ὅσο πιὸ πολὺ ὁ καθένας γονατίζομε κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τῆς ἁμαρτίας μας, τόσο περισσότερο θέλομε νὰ συγκροτοῦμε τὴν Ἐκκλησία καὶ νὰ εἴμαστε ἡ Ἐκκλησία καὶ νὰ βρισκόμαστε μέσα στὴν Ἐκκλησία, γιατί μόνο μέσα στὴν Ἐκκλησία καὶ ὡς Ἐκκλησία θὰ σωθοῦμε. Κανένας δὲν σώζεται μόνος του καὶ χωριστὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἶπε πῶς «οἱ εἰσι δύο ἢ τρεῖς συνηγημένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν»¹⁹. Ἡ Ἐκκλησία λοιπὸν, μέσα στὴν ὁποία σωζόμαστε, εἶναι ἡ συναξὴ στὸ ὄνομα καὶ με τὴν παρουσία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ συναξὴ αὐτὴ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι λειτουργικὴ. Ὁλὴ ἡ Ἐκκλησία, ὁ Θεός, οἱ Ἄγγελοι καὶ οἱ ἄνθρωποι, οἱ ζῶντες καὶ οἱ κεκοιμημένοι, παρόντες στὴ θεῖα Λειτουργία. Σ' ἓναν ὕμνον τῶν ἀποστολικῶν χρόνων, ἐνσωματωμένο στὴν Ἀ' πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολὴ τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ἡ Ἐκκλησία εἶναι τὸ μέγα μυστήριο τῆς εὐσεβείας: «Μέγα ἐστὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον...»²⁰. Πάει νὰ πῇ ὅτι ἡ ὀρθόδοξη πίστη καὶ εὐσέβεια εἶναι ἐκκλησιαστικὴ καὶ λειτουργικὴ. Τὸ μέγα τῆς εὐσεβείας

16. Ἰω. ιδ' 6.

17. Α' Τιμ. γ' 15.

18. Φιλίπ. γ' 20.

19. Ματθ. ιη' 20.

20. Α' Τιμ. γ' 16.

μυστήριο είναι ή 'Εκκλησία, όταν τελή τη θεία Λειτουργία. 'Εξω από τη σύναξη της 'Εκκλησίας και τη θεία Λειτουργία κανένας δεν μπορεί να λέγη πώς είναι εύσεβής, ότι πιστεύει στην 'Εκκλησία και υπηρετεί την 'Εκκλησία.

*

ιζ'. 'Αλλά ή 'Ορθοδοξία, όπως άμυδρά και άτεχνα προσπαθώ να την περιγράψω, έν γνώσει ότι δεν περιγράφεται, γιατί ή 'Ορθοδοξία ή ή 'Εκκλησία δεν είναι ιδεολογία και σύστημα, ή 'Ορθοδοξία λοιπόν τί τάχα έχει να πη και να προσφέρει στο σύγχρονο άνθρωπο, τον προσωπικά άλλοτριωμένο μέσα στις συνθήκες του κοινοτικού βίου; Το έρώτημα τίθεται χωρίς και να είναι καιρός και να υπάρχει ή δυνατότητα για να δοθή τώρα ή άπάντηση. Θα περιορίσω λοιπόν το λόγο σ' ένα σημείο, που άφορά στη σύγχρονη 'Ελληνική πραγματικότητα, και θα κλείσω την όμιλία μου που έχω την αίσθηση ότι ξεπέρασε τα επιτρεπόμενα χρονικά όρια²¹.

ιη'. Κινδυνεύουμε, όταν όμιλούμε για ζητήματα τόσο σπουδαία, όπως είναι ή 'Ορθοδοξία, να κριθούμε ότι βρισκόμαστε έξω από τα πράγματα και τη ζωή, ότι έμμένουμε σε κάποιες άγονες τάχα αντίληψεις και διαμάχες των περασμένων αιώνων. 'Αλλ' όμως για όλους τους ορθόδοξους λαούς, και περισσότερο για μās τους 'Ελληνες, ή 'Ορθοδοξία δεν είναι μια άνάμνηση του περασμένου καιρού, αλλά ή ζωή μας σήμερα και ή επαγγελία του αύριο. Τίποτε στην πίστη της 'Εκκλησίας δεν είναι άπλη άνάμνηση, άλλ' ό,τι μια φορά άποκαλύφθηκε διακονίζει «έως της συντελείας του αιώνας»²², όσο περισσότερο το αισθανόμαστε να ζή μέσα μας, τόσο λιγώτερο μπορούμε λογικά να το έξηγήσουμε. 'Ο μεγάλος 'Απόστολος, για κάτι που κάποτε σ' αυτόν συνέβη και έξακολουθούσε να τον συγκλονίζει, έγγραφε προς Κορινθίους: «είτε έν σώματι είτε έκτός του σώματος, ούκ οίδα»²³. Πάει να πη πώς ό νοός και οί αισθήσεις, που είναι όπωσδήποτε λειτουργίες του σώματος δεν φθάνουν για να καλύψουν το πλάτος της ζωής και να έξηγήσουν πνευματικές καταστάσεις. "Άλλο διάνοια κι άλλο πνεύμα, κι είναι κι αυτό ένα γνώρισμα της 'Ορθοδοξίας, ότι δεν συγχέει την πνευματικότητα με τη διανοητικότητα και δεν χάνεται για να πιάση λογικά τον Θεό και την άλήθεια. 'Αλλά τέλος πάντων, το θέμα τώρα είναι άλλο, και το διατυπώνω όσο μπορώ πιό έπιγραμματικά. Οί ορθόδοξοι λαοί της ανατολικής Εύρώπης δεν πρέπει να άγνοούμε και να το ξεχνάμε ότι πληρώνουμε τά δεινά της Δύσης· τόσο άκριβότερα, όσο πιό πλούσιος μās έρχεται από εκεί ό τεχνικός πολιτισμός, που δεν μπορούμε να τον άγνοήσουμε και να τον άρνηθούμε.

ιθ'. Καλά κάνουν οί πολιτικοί μας και κουράζονται έτσι ή άλλιώς για την ένταξη της χώρας μας στην Εύρωπαϊκή Κοινότητα. 'Ο κόσμος σήμερα, όλος

ό πλανήτης της γής, δεν θα σωθή από μια τελειωτική καταστροφή, άν δεν ειρηνεύσουν και δεν ένωθούν οί λαοί. 'Ο μακαρισμός του Χριστού άνήκει σε όλους, που άναπτύσσουν ειλικρινή δραστηριότητα για την ειρήνη. (Μακάριοι οί ειρηνοποιοί...) ²⁴. Μέσα σ' αυτούς πρώτη είναι ή 'Ορθόδοξη 'Εκκλησία, στην όποία κάθε ιερέας στο πιό άπόμακρο χωριό κάθε ήμέρα δεν βάζει πετραχήλι και να μη δεηθή. («Υπέρ της ειρήνης του σύμπαντος κόσμου...») ²⁵. Και δεν χωρεί άμφιβολία πώς είναι πιό άποτελεσματικός αυτός ό τρόπος και πιό δραστικός ό λόγος της εκκλησιαστικής δέησης παρά όλες οί πορείες και οί φωνές στο δρόμο, όχι μόνο για την ειρήνη του («σύμπαντος κόσμου»), αλλά και για όποιοδήποτε ζήτημα, για το όποιο τυχαίνει να διαφωνούν και να έρίζουν μεταξύ τους οί άνθρωποι. Είναι φυσικό, γιατί για να ειρηνεύσουμε μεταξύ μας, πρέπει πρώτα να ειρηνεύσουμε μέσα μας, εισπνέοντας το πνεύμα του Χριστού, «ός έστιν ή ειρήνη ήμών» ²⁶.

κ'. 'Η ένταξή μας στην Εύρωπαϊκή Κοινότητα μās θυμίζει μια έποχή πριν από πεντακόσια πενήντα χρόνια. Το ίδιο κάπως γινότανε τότε, όπου οί άνατολικοί πήγαιναν κι έρχονταν στην 'Ιταλία κι έκαναν εκκλησιαστικές Συνόδους, με την έλπίδα πώς ή Δύση θα βοηθούσε για να άποτραπή ό κίνδυνος που άπειλούσε την 'Ανατολή. 'Η Βυζαντινή Αυτοκρατορία, ύστερ' από χίλια έκατό χρόνια, ήταν φυσικό να διαλυθή, μα ή 'Ορθοδοξία έπρεπε και είχε τη δύναμη να ζήση, για να στηρίξη τους λαούς της στην πικρή αίχμαλωσία τους. Γι' αυτό οί όμολογητές τότε, με έπικεφαλές τον έπίσκοπο της Μητροπόλεως 'Εφέσου Μάρκο τον Εύγενικό, γυρίζοντας στην Πόλη, όσοι γύρισαν, ταλαιπωρημένοι από τη Σύνοδο της Φλωρεντίας, έδιναν την υπόσχεση και, σαν και να ώρκίζονταν, έλεγαν: «Ούκ άρνησόμεθά σε, φίλη 'Ορθοδοξία· ού ψευσόμεθά σε, πατροπαράδοτον σέβας» ²⁷. Φαίνεται κι εδώ ότι ούτε κοσμική έξουσία ούτε κρατική ύπηρεσία είναι ή 'Ορθόδοξη 'Εκκλησία, αλλά σέβασμα στις συνειδήσεις των πιστών.

κα'. Πηγαίνοντας τώρα στην Εύρώπη, δεν πηγαίνουμε σαν φτωχοί συγγενείς, μόνο για να πάρουμε, αλλά και για να δώσουμε· και πιστεύουμε πώς έχομε να δώσουμε. 'Αλλά πώς θα πάμε και με ποιά ταυτότητα, που να δείχνη και να βεβαιώνη ποιό είμαστε και τί φέρνομε μαζί μας; "Οχι βέβαια μόνο ως 'Ελληνες, αλλά και ως 'Ορθόδοξοι Χριστιανοί! Αυτή είναι ή ταυτότητά μας, κι όποιοι δεν το καταλαβαίνουν ή δεν τους άρέσει θα πρέπει να είναι, καθώς έλεγε ό Μακρυγιάννης, μολεμένοι από το πνεύμα της Δύσης. 'Αλλά θα πρέπει εδώ να πω κάτι τολμηρό, που όμως είναι άλήθεια· ή 'Ορθοδοξία, που δεν ήττήθηκε στη Σύνοδο της Φλωρεντίας, πληρώνει τά δεινά της Δύσης, από τότε που κάποιος μεγάλος στην 'Ιστορία άνοιξε τις πύλες, για να μπη έλεύθερα στην 'Ανατολή το

21. §§ ι'-ις' δεν έλέχθησαν.

22. Ματθ. κη' 20.

23. Β' Κορ. ιβ' 3.

24. Ματθ. ε' 9.

25. Θεία Λειτουργία, Ειρηνικά.

26. Πρβλ. 'Εφεσ. β' 14.

27. Στίχοι 'Ιωσήφ Βουεννίου.

Η ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΝΙΚΑΝΟΡΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΕΙΜΗΛΙΟΦΥΛΑΚΕΙΟΝ ΑΥΤΗΣ(*)

2. *Ἰερόν Εὐαγγέλιον* ἐπὶ περγαμηνῆς, εἶναι διαστάσεων 0,29X0,22, ἔχει φύλλα 326 ἤτοι τετράδια 40X8=320. Τὸ ἰδ τετράδιον ἔχει 10 φύλλα δηλαδὴ δύο ἐπὶ πλέον καὶ τέσσαρα φύλλα εἰς τὸ τέλος, πὸν περιέχουν τὸν Κατηχητικὸν Λόγον τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου εἰς ἑτέραν γραφήν, ὡς ἐπίσης παραλλάσσει ἡ γραφή μετὰ τὸ λζ τετράδιον.

Ὁ Κώδιξ πιθανῶς ἀνήκει εἰς τὸν 10ον αἰώνα. Εἰς τὸ κυρίως σῶμα τοῦ κώδικος ἡ στίξις τοῦ κειμένου γίνεται δι' ἐρυθρᾶς μελάνης. Γραφή μικρογραμματος. Εἰς τὸ δεύτερον κείμενον ἀπὸ τετράδιον λζ διακρίνεται παλαιότερα γραφή πρὸ τῆς ἐγγραφῆς τοῦ παρόντος κειμένου, πρόκειται περὶ καλιμνήστου κώδικος.

Εἰς τὸ τέλος φυλ. 322 ἡ εἶδησις περὶ τοῦ γραφέως: «διὰ συνδρομῆς κόπου καὶ μόχθου καὶ ἐξόδου Ἰωάννου τοῦ Χαλιβῆτου, μνήσθητι Κύριε καὶ συγχώρησον τὴν ψυχὴν αὐτοῦ μετὰ καὶ συμβίου καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ».

Στάχσις ἐκ δέσματος μετὰ ξύλον, ἐφθαρμένη καὶ ἐξαρθρωμένη.

3. Κώδιξ περγαμηνῆς χειρόγραφος περιέχων βίους ἁγίων. Εἶναι διαστάσεων 0,34X0,29, ἔχει φύλλα 366, ἤτοι κείμενον δίσηλον μὲ 36 στίχους κατὰ φύλλον, περιέχει δὲ τοὺς κάτωθι βίους ἁγίων:

Φυλ. 2 Βίος τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Σιλβέστρου πάπα Ρώμης.

Φυλ. 18 Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Πολυεύκτου.

Φυλ. 23 Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ἁγίου Μαρκαρίου Πρεσβυτέρου καὶ οἰκονόμου γενομένου τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.

Φυλ. 32 β' ὄψεις: Βίος καὶ πολιτεία τοῦ Ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Θεοδοσίου τοῦ Κοινοβιάρχου.

Φυλ. 63 β' ὄψεις: Μαρτύριον τῶν ἁγίων τοῦ Χριστοῦ μαρτύρων Ἐρμούλου καὶ Σιτρατονίου.

Φυλ. 68 β' ὄψεις: Νείλου Μοναχοῦ εἰς τὴν ἀναίρεσιν τῶν ἐν Σινᾷ καὶ Ῥαηθῶ ἁγίων πατέρων.

Φυλ. 93 Βίος καὶ πολιτεία τοῦ Ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Καλυβίτου.

Φυλ. 101 β' ὄψεις: Βίος τοῦ Ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Παύλου τοῦ Θηβαίου.

Φυλ. 110 Λόγος εἰς τὴν προσκύνησιν τῆς Τιμίας Ἀλύσεως τοῦ ἁγίου καὶ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου.

Φυλ. 124 β' ὄψεις: Βίος καὶ Πολιτεία τοῦ Ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀγιωνίου.

Φυλ. 161 Βίος τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας.

Φυλ. 183 Βίος τοῦ Ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἐδθυμίου.

Φυλ. 231 Ὑπόμνημα εἰς τὸν ἅγιον Ἀπόστολον Τιμόθεον.

Φυλ. 235 β' ὄψεις: Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Ἀναστασίου τοῦ Πέσσου.

Φυλ. 250 β' ὄψεις: Βίος καὶ μαρτύριον τοῦ ἁγίου Κλήμεντος ἐπισκόπου Ἀγκύρας.

Φυλ. 279 Βίος καὶ πολιτεία τῆς ὁσίας Ξένης.

Φυλ. 286 Βίος τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 149 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 4 τεύχους.

πνεῦμα τῆς Εὐρώπης. Τώρα ἡ ὀρθόδοξη ἐκκλησιαστικὴ μας οἰκογένεια, ἀν δὲν διαλύθηκε, περνᾷ δύσκολες ἡμέρες· σηκώνει τὸ σταυρὸ τῆς καὶ πορεύεται πρὸς τὴν Ἀνάστασι. Ἐμεῖς οἱ ἄλλοι, σὰν καὶ νὰ εἴμαστε μόνοι, βρισκόμαστε στὴν ἀνάγκη νὰ περιμένουμε πάλι ἀπὸ τὴ Δύση. Ἀλλὰ ἡ ἐνταξίη μας στὴν Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα δὲν εἶναι θέμα μόνο πολιτικὸ καὶ οἰκονομικὸ· εἶναι, καὶ μάλιστα πρῶτα, θέμα πνευματικὸ. Πῶς λοιπὸν θὰ πάμε στὴν Εὐρώπη; Μὲ ποιά πνευματικὴ ἐξάρτυση καὶ μὲ ποιά παιδεία; Εἴμαστε λιγοστοὶ καὶ ἀνάδελφοι, καθὼς ἐλέχθη· ἀν βρεθοῦμε καὶ ἄοπλοι ἐσωτερικά, κινδυνεύουμε νὰ χαθοῦμε.

κβ'. Ὅταν οἱ Ἰσραηλίτες ἐφευγαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο γιὰ τὴν Παλαιστίνη, ζήτησαν καὶ πῆραν ἀπὸ

τοὺς Αἰγυπτίους ἀργυρὰ καὶ χρυσὰ σκευὴ καὶ ἱματισμό, πράγματα ποὺ θὰ τοὺς χρειάζονταν γιὰ τὴν πορεία τους στὴν ἔρημο καὶ γιὰ τὴν ἐγκατάστασή τους ἐκεῖ ποὺ θὰ πήγαιναν. Ἔτσι εἶπε ὁ Θεὸς στὸ Μωϋσῆ· «Δάλησον κρυφῆ εἰς τὰ ὦτα τοῦ λαοῦ καὶ αἰτησάτω ἕκαστος παρὰ τοῦ πλησίον σκευὴ ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ καὶ ἱματισμόν»²⁸. Ἐμεῖς, βγαίνοντας γιὰ τὴν Εὐρώπη, δὲν θὰ πάρουμε κρυφὰ καὶ δὲν θὰ κλέψουμε ξένα ἐφόδια. Θὰ πάρουμε τὴν κληρονομιά τῶν πατέρων μας καὶ τὴ δική μας περιουσία. Θὰ πάρουμε μαζί μας τὴν Ὀρθοδοξία μας. Ἀμήν.

† Ὁ Σερβίον καὶ Κοζάνης ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

28. Ἐξοδ. ΙΑ' 2.

Φυλ. 304 Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου Ξενοφῶντος καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ.

Φυλ. 315 Εἰς τὴν ἀνακομιδὴν τοῦ λειψάνου τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου.

Φυλ. 320 Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἐφραίμ τοῦ Σύρου.

Φυλ. 325 Μαρτύριον τῶν ἁγίων καὶ θαυματουργῶν ἀναργύρων Κύρου καὶ Ἰωάννου. Εἰς τὴν σελίδα 332 τέλος τοῦ α' μέρους τῆς περιγραμνῆς ὅπου καὶ ἡ εἶδησις περὶ τοῦ γραφέως: «Θεοδώρου μέμνησο τοῦ καλλιγράφου, ἐπέλην δ' ἔχοντα ἀγιοπεριτίης, ἔτιος 1307». Συνεχίζουν φύλλα ἀπὸ 333 ἕως 366, ὑπὸ ἐτέρου καλλιγράφου μὲ κείμενον «Θεοδούλου Μοναχοῦ τοῦ Μαγιστροῦ λόγος ἐορταστικὸς πρὸς τὸν ἐν ἀγίοις πατέρα ἡμῶν Ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως καὶ Οἰκουμενικὸν Διδάσκαλον Γρηγόριον τὸν Θεολόγον». Εἰς τὸ τέλος ἡ εἶδησις: «τὸ παρὸν βιβλίον τὸ ἠγγράσεν ὁ εὐλαβέστατος ἱερέας κὺρ σταμάτιος ὁ σακελίου καὶ ἐκκλησιαρχῆς τῆς ἀγιοτάτης ἐπισκοπῆς πόλεως κασιτορίας.» Στάχως· ξυλόδετος μετὰ δέσματος· ἐφθαρμένη.

4. Κῶδιξ περιγραμνῆς περιέχων ὁ μιλία εἰς τὴν Γένεσιν ἀπὸ ΑΔ' - ΕΖ', ἐκ φύλλων 205 καὶ διαστάσεων 0,38X0,23. Κείμενον δίοτηλον μὲ 40 στίχους κατὰ φύλλον. Ἡ ἀρχὴ κάθε ὀμιλίας κοσμεῖται μὲ πολύχρωμον κόσμημα. Στάχως· ξυλόδετος ἐφθαρμένη. Εἶναι τοῦ 6' ἡμίσεως τοῦ 11ου αἰῶνος.

5. Ἰερον Εὐαγγέλιον περιγραμνῆς, μικρογραμμάτου γραφῆς δίοτηλον μὲ 23 στίχους κατὰ φύλλον. Πρὸ ἐκάστου Εὐαγγελιστοῦ κόσμημα χρώματος ἐρυθροῦ, ἡ στίξις εἰς τὸ κείμενον δι' ἐρυθρᾶς μελάνης, ἀποτελεῖται ἀπὸ 306 φύλλα ὁμοῦ δεμένα 6 ἀκόμη, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν ἕτερον κείμενον ὑπομνηματικὸν τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου. Αἱ διαστάσεις του εἶναι 0,30X0,23, ἀνήκει εἰς τὸν 12ον αἰῶνα. Στάχως· ξυλόδετος ἀλλὰ ἐφθαρμένη.

6. Κῶδιξ περιγραμνῆς, ἦτοι Συναξάριον περιέχον βίους ἁγίων μηνῶν Μαρτίου, Ἀπριλίου, Μαΐου, Ἰουνίου, Ἰουλίου καὶ Αὐγούστου. Εἶναι ἐπὶ μεμβράνης μονόστηλον, περιλαμβάνει 84 φύλλα καὶ κάθε φύλλον ἔχει 30 γραμμὰς, εἶναι ἀκέφαλον καὶ κολοβομμένον καὶ διαστάσεων 0,33X0,25, ἡ δὲ τῶν τετραδίων τάξις εἶναι ἡ ἐξῆς: τὸ πρῶτον φύλλα 7,

ἀκολουθοῦν 7 τετράδια 8 φύλλων καὶ τὸ τελευταῖον μὲ 5 φύλλα σύνολον 84.

Ἡ στάχως ἐκ δέσματος καὶ ξύλου ἐφθαρμένη. Γραφεὺς ἀδελγος, πιθανῶς ἐγγράφη κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα.

7. Τὰ ἑσσορα Εὐαγγέλια. Κῶδιξ μεμβράνης χειρόγραφος, μονόστηλος μικρογραμμάτου γραφῆς ἀποτελούμενος συνολικῶς ἀπὸ 313 φύλλα τὸ κάθε ἓνα ἔχον 20 στίχους. Πρὸ ἐκάστου Εὐαγγελίου ἐπίτιλον ἐγγχρωμον κόσμημα μὲ καλλιγραφικὰ τὰ πρῶτα γράμματα. Εἶναι διαστάσεων 0,26X0,20 καὶ ἡ στάχως του ἐκ δέσματος μετὰ ξύλου, ἀδελγος γραφέως, εἶναι τοῦ 14ου αἰῶνος.

8. Κῶδιξ ἐκ περιγραμνῆς περιέχων τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ὁμιλία παραινετικὴ ῥηθεῖσα εἰς τὴν εἴσοδον τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς. Ὁ παρὸν Κῶδιξ περιλαμβάνει ὀμιλίας τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου εἰς τὴν Γένεσιν ἀπὸ Α' ἕως Δ'. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 222 φύλλα, ἔχει δίοτηλον κείμενον καὶ κάθε φύλλον 30 στίχους. Τὰ φύλλα 9-14 καὶ 16, 23, 60 εἶναι μεμβράνη μὲ παλαιότερα κείμενα πλὴν ἐσοδεσμένα καὶ χρησιμοποιηθέντα διὰ τὴν ἐγγραφήν τῶν ἐν λόγῳ ὀμιλιῶν τοῦ Χρυσοστόμου. Ἐπίσης μετὰ τῶν φύλλων 15 καὶ 16 ὑπάρχει ἀρίθμητον τοιοῦτον, τὸ ὁποῖον ἀριθμησαντες ἐχαρκτηρίσαμεν αὐτὸ ὡς φύλλον 15α. Εἶναι διαστάσεων 0,31X0,25 καὶ ἐκ τοῦ τέλους πληροφοροῦμεθα ὅτι ὁ Κῶδιξ ἐγγράφη ὑπὸ «... Βασιλείου Πρεσβυτέρου ἐτελειώθη ἐν μηνὶ Ἰανουαρίῳ ἔτους STΦΕΔ ΙΝ Θ'» ἦτοι ἀπὸ Χριστοῦ ἔτει 1056. Στάχως ἀπὸ ξύλου μετὰ δεσματικῶν περιβλήματος.

9. Κῶδιξ περιγραμνῆς περιέχων Ἰερον Εὐαγγέλιον, ἀποτελούμενος ἀπὸ φύλλα 160, κείμενον δίοτηλον μὲ 26 στίχους κατὰ φύλλον. Εἶναι διαστάσεων 0,31X0,24. Τὰ φύλλα 148 ἕως 154 προερχονται ἀπὸ νεώτερον βιβλίον καὶ εἶναι χάρτινα. Τὰ ἐπίτιλα εἶναι ἐγγχρωμα καὶ καλλιγραφικὰ τὰ ἀρχικά. Ἡ στάχως εἶναι ἐκ δέσματος καὶ ξύλου, εἶναι δὲ τοῦ 12ου αἰῶνος, ἀδελγος γραφέως.

10. Κῶδιξ περιγραμνῆς περιέχων τὸ Ἰερον Ψαλτήριον, μὲ πλεῖστα παρασελίδια σχολία, διαστάσεων 0,16X0,11. Ἀποτελεῖται ἀπὸ φύλλα 248, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ τρία τελευταῖα καθέτως κατὰ τὸ ἡμῖς τὸ κείμενον εἶναι μονόστηλον καὶ κάθε φύλλον ἔχει 17 γραμμὰς ἐκτὸς τῶν σχολίων, κολοβομμένον. Ἡ μελάνη εἶναι χρυσοῖζουσα καὶ ἡ στάχως δεσματοδέτος ἐφθαρμένη, ἐλλείπει τὸ ἐμπροσθεν περιβάλλυμα. Εἶναι τοῦ 11ου αἰῶνος.

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Γρεβενῶν ΣΕΡΓΙΟΣ

ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ*

Ἱστορική, φιλοσοφική και θεολογική θεώρηση τοῦ οικολογικοῦ προβλήματος

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ ΤΟ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΙΤΙΑ

1. Περιεχόμενο και έκταση τοῦ προβλήματος⁸⁰.

α) Μόλυνση τῶν ὑδάτων: Ὑπάρχει μόλυνση στὰ νερά. Τὰ ποτάμια, οἱ λίμνες καὶ ἡ θάλασσα ἔχουν μολυνθεῖ ἀπὸ τὰ οικιακὰ ἀπορρίμματα καὶ τὰ βιομηχανικὰ κατάλοιπα. Πολλές ἀκτὲς τῆς «γαλάζιας» Ἑλλάδος εἶναι μολυσμένες. Στὸ Θερμαϊκὸ κόλπο καὶ ἄλλοι ἐμφανίζονται συχνὰ φόβια ψάρια. Ὁ διάσημος ὠκεανογράφος Ζάκ Κουστὼ ὑπολογίζει ὅτι τὰ τελευταῖα χρόνια ἡ ζωὴ στὴ θάλασσα ἐλαττώθηκε κατὰ τὸ ἓνα τρίτο...

β) Μόλυνση στὸν ἀέρα: Ὑπάρχει ἡ μόλυνση τοῦ ἀέρα καὶ τῆς ἀτμόσφαιρας. Τὰ καυσαέρια καὶ τὸ «νέφος» ἔχουν γίνει πιά οἱ μόνιμοι σύντροφοι τῶν κατοίκων τῆς Ἀθήνας ποὺ δυσκολεύονται ἀκόμη καὶ ν' ἀναπνεύσουν. Οἱ Καρυάτιδες τοῦ Ἐρεχθεῖου μεταφέρθηκαν σὲ κλειστὸ χῶρο, γιὰ τὴν ἡ φθορὰ τους τὰ τελευταῖα χρόνια ἦταν μεγαλύτερη ἀπ' ὅ,τι ἦταν ἐπὶ δύο χιλιάδες χρόνια ἀπὸ τότε ποὺ τοποθετήθηκαν ἐκεῖ!

Τὸ οικολογικὸ ὅμως πρόβλημα δὲν περιορίζεται μόνο στὴν μόλυνση. Ὑπάρχει ἀκόμη καὶ ἡ καταστροφή τοῦ περιβάλλοντος. Ἔτσι ἔχομε:

γ) Καταστροφή τῶν ζώων: Πρόκειται γιὰ μιὰ μαζικὴ καταστροφὴ διαφόρων εἰδῶν ζώων. Ὁ ἄνθρωπος ἐπίσης καταστρέφει διαφόρους χῶρους ποὺ εἶναι ἡ φυσικὴ κατοικία τῶν ζώων, ὅπως εἶναι τὰ δάση, τὰ δασύλλια, οἱ δάλτοι κ.λπ.

δ) Καταστροφή τῶν φυσιῶν: Ὁ ἄνθρωπος καταστρέφει σὲ μεγάλο βαθμὸ τὶς φυσικὰς πηγές. Τὸ πράσινο τῆς γῆς ἐλαττώνεται. Μόνο στὴν Ἑλλάδα καίγονται κάθε χρόνο ἓνα ἑκατομμύριο στρέμματα δάση. Ὁ πολιτισμὸς τοῦ χαρ-

τιοῦ αὐξήσε ὑπέρμετρα τὶς ἀνάγκες σὲ χαρτὶ καὶ ἀντίστοιχα τὶς ἀνάγκες γιὰ ὑλοτόμηση (καθὼς τὸ χαρτὶ γίνεται ἀπὸ ξύλο). Γιὰ τὴν κυριακάτικη ἔκδοση τῶν Τάμης τῆς Ν. Ὑόρκης ὑλοτομοῦνται κάθε ἑβδομάδα 77 ἑκτάρια, δηλ. 200 στρέμματα, δάσους!

Ἡ μεγάλη χρῆση χημικῶν λιπασμάτων ἔχει ἀλλοιώσει τὴ σύνθεση τοῦ ἐδάφους, ὥστε αὐτὸ νὰ μοιάζει σὰ ναρκομανές. Τὰ λιπάσματα δηλαδὴ γίνονται ἀπαραίτητα στὸ χῶμα καὶ δὲν μπορούμε πιά νὰ τοῦ τὰ στερήσομε...

Ὑπάρχει μιὰ σημαντικὴ ἐξάντληση τῶν ὀρυκτῶν (μέταλλα κ.λπ.) ἀπὸ τὴν ὑπερεκμετάλλευση.

ε) Σπατάλη τῶν ἐνεργειακῶν πηγῶν: Πρόκειται γιὰ τὴ σπατάλη τῶν ὀρυκτῶν καυσίμων, ὅπως εἶναι τὸ κάρβουνο καὶ τὸ πετρέλαιο ποὺ σχηματίσθηκαν μέσα σὲ ἑκατομμύρια αἰῶνες, κατὰ τὴ διάρκεια μακρῶν γεωλογικῶν περιόδων.

στ) Κίνδυνοι γιὰ τὴν ὑγεία τῶν ἀνθρώπων: Ὑπάρχει ἔπειτα ἡ μόλυνση ἀπὸ τὴ ραδιενέργεια ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴ χρῆση τῆς πυρηνικῆς ἐνέργειας εἴτε γιὰ εἰρηνικοὺς εἴτε γιὰ πολεμικοὺς σκοπούς. Τὸ ἀτύχημα τοῦ Τσερνομπίλ, τὸ 1986, ἀποδέσμευσε ραδιενέργεια 50 ἑκατομμυρίων Κιουρί, δηλαδὴ 1.000 φορές περισσότερο ἀπ' ὅ,τι ἡ δόσις τῆς Χιροσίμας τὸ 1945.

Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὶς τροφές. Στὰ τρόφιμα προστίθενται ἀμέτρητες χημικὲς οὐσίες ἐνῶ ἀφαιροῦνται συστηματικὰ τὰ θρεπτικὰ συστατικά. Στὶς τροφές τῶν ζώων προστίθενται ὁρμόνες καὶ ἀντιβιοτικά. Κινδύνους ἀντιμετωπίζομε ἀκόμη ἀπὸ τὰ ἐντομοκτόνα καὶ τὰ διάφορα καλλυντικά (βαφές μαλλιῶν, ἀποσμητικὰ κ.λπ.). Ἡ νευρικὴ ἔνταση, ὁ θόρυθος, ἡ διασύννη, ὁ ἐκνευρισμὸς εἶναι πιά συνηθισμένες καταστάσεις. Ζοῦμε ἐπίσης σ' ἓνα κόσμον πλούσιο σὲ ἀτυχήματα, ἐργατικά καὶ αὐτοκινητιστικά. Πολλοὶ ἄνθρωποι, ἐξάλλου, ἰδίως νέοι, γιὰ νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὶς ἐντάσεις καταφεύγουν στὰ ναρκωτικά, ἀπὸ τὰ ὑπνωτικά καὶ ἡρεμιστικά μέχρι τὸ L.S.D. καὶ τὴν ἠρωτίνη.

ζ) Μαζικὲς ἀπειλές: Ἐδῶ πρέπει νὰ ἀναφέρομε τὴν καταστροφὴ τοῦ πολεοδομικοῦ περιβάλλοντος μὲ τὴν ἀνεξέλεγκτη καὶ ἀπάνθρωπη ἐπέκταση τῶν μεγαλουπόλεων. Ἡ πολεοδομικὴ αὐτὴ ἀναρχία συνοδεύεται καὶ ἀπὸ μιὰ κοινωνικὴ ἀδιοργάνωση.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 152 τοῦ ὑπ' ἀρ. 4 τεύχους.

80. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ προέρχονται ἀπὸ τὸ πολὺ κατατοπιστικὸ βιβλίον τοῦ P. Samuel, «Οἰκολογία-Χαλάρωση ἢ δαιμονικὸς κύκλος;», ἐκδ. Βέργος, Ἀθήνα 1973, ὅπου καὶ περισσότερες λεπτομέρειες.

Ἡ αὐξανόμενη επιθετικότητα, ἡ θία, ἡ τρομοκρατία καὶ ἡ ἐγκληματικότητα εἶναι συνέπειες τοῦ τρόπου ζωῆς στὶς σύγχρονες μεγαλουπόλεις τῶν ἑκατομμυρίων κατοίκων.

Ἡ κορυφαία μαζικὴ ἀπειλὴ κατὰ τῆς ζωῆς τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι ἀσφαλῶς οἱ συνεχιζόμενοι πολεμικοὶ ἐξοπλισμοί. Κάθε χρόνο ξεοδεύονται γιὰ ἐξοπλισμοὺς σ' ἕλον τὸν κόσμο 200 δισεκατομμύρια δολλάρια. Τὰ πυρηνικὰ δὲ ἀποθέματα ὑπολογίζονται σὲ 50.000 - 100.000 μεγατόννους καὶ ἐπαρκοῦν γιὰ νὰ σκοτώσουν ὀλόκληρο τὸν πληθυσμὸ τῆς γῆς... 50.000 φορές!

2. Μονομερεῖς ἐξηγήσεις.

Τόσο τὸ περιεχόμενο ὅσο καὶ ἡ μεγάλη ἔκταση

τοῦ οἰκολογικοῦ προβλήματος προκαλεῖ ἀμέσως τὸ ἐρώτημα: «Ποιὸς εὐθύνεται γιὰ τὴν μαζικὴ καταστροφὴ τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος;». Στὸ ἐρώτημα αὐτὸ δίνονται πολλὲς ἀπαντήσεις. Ὑπάρχει μὲν μεγάλη ποικιλία ἀπόψεων πάνω στὸ θέμα τῶν αἰτίων τοῦ οἰκολογικοῦ προβλήματος. Παρατηροῦμε ὅμως ὅτι πολλὲς ἀπὸ τίς ἀπόψεις αὐτὲς εἶναι εἴτε μονομερεῖς εἴτε βασίζονται σὲ προκαταλήψεις καὶ σὲ λαθασμένες τοποθετήσεις ἰδίως ἐναντι τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἄς δοῦμε μερικὲς ἀπὸ τίς ἀπόψεις αὐτές:

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Ἀρχελοῦ ΕΥΘΥΜΙΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

Ἄριθ. { Πρωτ. 772
Διεκπ. 337

Ἀθήνησι τῆ 4η-3-1988

Ἐχόντες ὑπ' ὄψιν τὰς διατάξεις τῆς παραγρ. 4 τοῦ ἄρθρου 18 καὶ τῆς παραγρ. 3 τοῦ ἄρθρου 19 τοῦ Ν. 590) 1977 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», δημοσιεύομεν κατωτέρω «Συμπληρωματικὸν Προκαταρκτικὸν Πίνακα» κληρικῶν προταθέντων διὰ τὴν ἐγγραφὴν των εἰς τὸν κατάλογον τῶν πρὸς Ἀρχιερατείαν ἐκλογίμων ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς ὑπὸ τοῦ Νόμου τασσομένης δεκαπενθημέρου προθεσμίας καὶ ἐχόντων τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ὀριζόμενα προσόντα.

Συμφώνως πρὸς τὴν παράγρ. 1 τοῦ ἄρθρου 20 τοῦ Ν. 590) 1977, κατὰ τῆς ἐγγραφῆς τῶν κατωτέρω προτεινομένων ὑποψηφίων δύναται νὰ ἀσκηθῆ παρ' αἰουδήποτε κληρικοῦ καὶ λαϊκοῦ ἔνστασις ἐντὸς δύο μηνῶν ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι οἱ προτεινόμενοι δὲν διαθέτουν τὰ πρὸς Ἀρχιερατείαν οὐσιαστικὰ ἢ τυπικὰ προσόντα.

Ἡ ἔνστασις αὕτη δύναται νὰ ὑποβληθῆ εἴτε πρὸς τὸν οἰκεῖον Μητροπολίτην εἴτε πρὸς τὴν Ἀρχιερατείαν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου διὰ τὰ περαιτέρω.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΥΠΟΦΗΦΙΩΝ ΠΡΟΣ ΕΓΓΡΑΦΗΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΑΤΑΛΟΓΟΝ ΤΩΝ ΠΡΟΣ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΙΑΝ ΕΚΛΟΓΙΜΩΝ

α/α ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟΝ

1. Ἀρχιμ. ΔΙΚΑΙΑΚΟΣ Ἀθηναγόρας
2. » ΛΑΠΠΑΣ Ἰγνάτιος
3. » ΜΑΝΑΔΗΣ Νικηφόρος
4. » ΣΙΑΜΑΚΗΣ Ἀθανάσιος

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΕΙΣ ΗΝ ΑΝΗΚΕΙ

Θηβῶν καὶ Λεβαδείας
Μεγάρων καὶ Σαλαμῖνος
Φλωρίνης
Φλωρίνης

Ἐντολῇ καὶ ἐξουσιοδοτήσει τῆς Ἱ. Συνόδου
Ὁ Ἀρχιερατάρχης
Ἀρχιμ. ΙΑΚΩΒΟΣ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ - ΓΚΙΝΗΣ

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΔΗΜΟ ΕΛΛΗΝΙΔΑ

B'

Στό πρώτο μέρος του Παγκοσμίου Συνεδρίου για την Απόδημο Έλληνίδα μετά την έναρκτήρια όμιλία του Σεβ. Αρχιεπισκόπου Θυατείρων και Μ. Βρεταννίας κ. Μεθοδίου, έγιναν χαιρετισμοί εκ μέρους του Πρέσβειου της Ελλάδος κ. Σ. Σταθάτου, του Υπάτου Άρμοστου της Κυπριακής Δημοκρατίας κ. Τ. Παναγιώδη, του άρμοδιού Υφυπουργού Απόδημου Έλληνισμού κ. Φ. Πετσάλνικου, του Άντιπροέδρου της Βουλής και πρ. Υπουργού Έθνικής Παιδείας κ. Άθ. Ταλιαδούρου, της Προέδρου της Φιλοπτώχου Άδελφότητας της Έ. Αρχιεπισκοπής Β. και Ν. Άμερικης κ. Δ. Φερράρο κ.ά. Επίσης άνεγνώσθη έκτενές τηλεγράφημα του Υπουργού Β. Ελλάδος κ. Στ. Παπαθεμελή, ό όποιος, ένεκα άλλων υποχρεώσεων, δέν ήμπόρεσε νά έλθη στό Συνέδριο, όπως άρχικά είχε προγραμματισθή. Τό ίδιο έγινε και μέ τόν Δήμαρχο Θεσσαλονίκης κ. Σ. Κούδελα.

Στή συνέχεια έγιναν όί όμιλίες - εισηγήσεις. Έτσι συμφώνως πρós τό πρόγραμμα μίλησαν ή κυρία Κλαιρή Άγγελίδου (Λεμεσός) για τίς Έλληνίδες της Κύπρου, ή κυρία Βούλα Δαμπροπούλου για τίς έλληνοφώνες γυναίκες στην Κάτω Ίταλία, ή Πρόεδρος του Σωματείου Κυριών της Έλληνικής Κυπριακής Άδελφότητας Λονδίνου κυρία Λούλα Κ. Νικολαΐδου για τίς Έλληνίδες Κυπρίες της Άδελφότητας αυτής, ή κυρία Άλεξία Κυριακούλη (Βιέννη) για την Έλληνίδα στην Ιστορική Έλληνική Παροικία Βιέννης, ή Πρόεδρος της Φιλοπτώχου Άδελφότητας Έ. Αρχιεπισκοπής Άμερικης κυρία Διονυσία Φερράρο για τό έργο της Άδελφότητας αυτής, ή Πρόεδρος της Έλληνικής Σχολικής Έφορείας Μάντσεστερ κυρία Λένα Μακρίδου για τόν ρόλο της Έλληνίδος Απόδημου στη διαφύλαξη της ελληνικής ταυτότητας στην άπόδημο Έλληνική Νεολαία, ή κυρία Χρ. Παυλάκη για τά κοινωνικά προβλήματα, που άντιμετωπίζονται άπό την Φιλοπτώχου της Έ. Αρχιεπισκοπής Άμερικης, ή κυρία Νίνα Χαγιαλαΐδη (Λονδίνo) για τή συμβολή των Απόδημων Έλληνίδων στην όργάνωση της φιλάνθρωπίας του

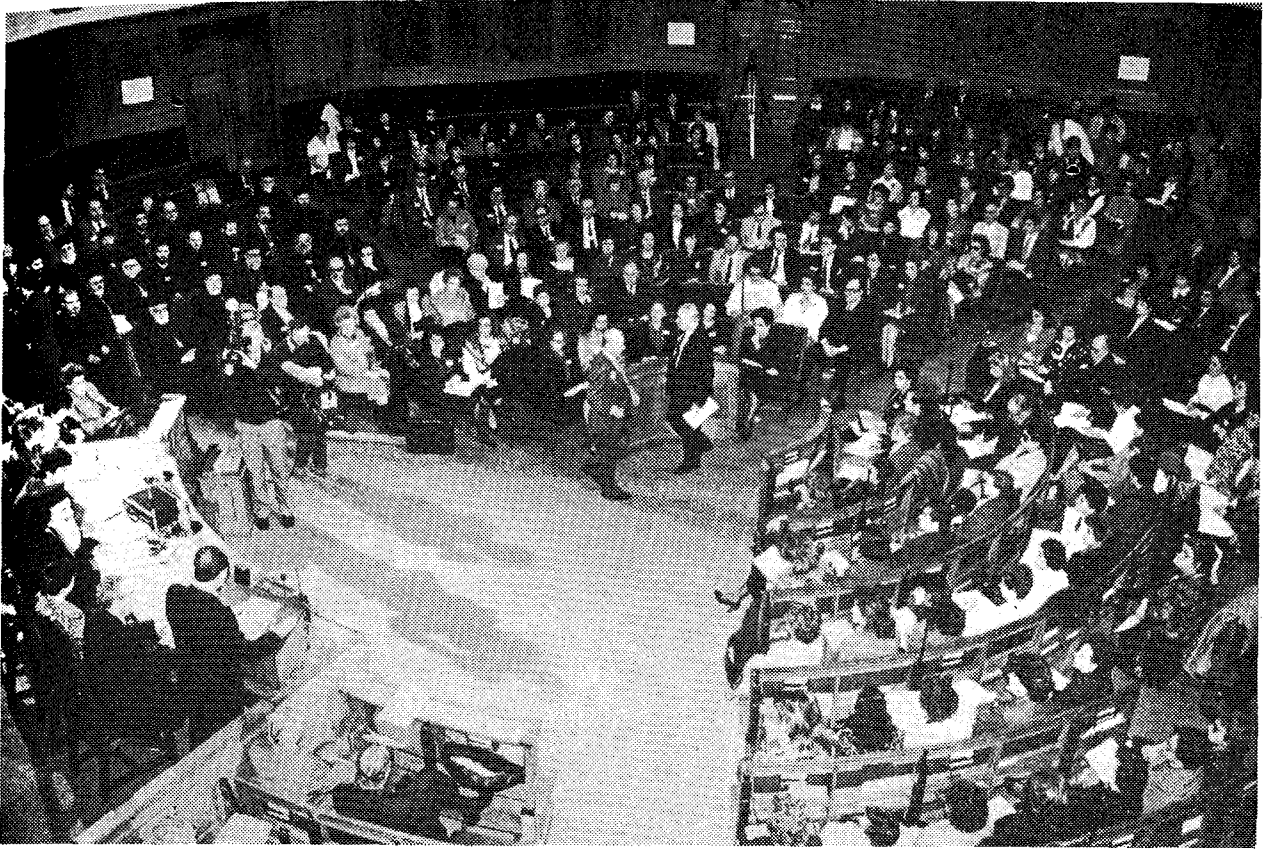
Άποδήμου Έλληνισμού, όί κυρίες Λία Γεωργιάδου και Βασούλα Ζαχαριάδου (Κύπρος) για την Έλληνίδα στην Ίστορία της Κύπρου, ή κυρία Ε. Κ. Λεβέντη (Λονδίνo) για τόν ρόλο της Έλληνίδος Απόδημου στην προώθηση της άρετής της φιλογενείας και φιλοπατρίας στους άποδήμους Έλληνας, ή κυρία Πηνελόπη Κουτσούμη (Άλεξάνδρεια) για την Έλληνίδα στην Έλληνική Παροικία της Αιγύπτου, ή κυρία Ειρήνη Καμπούρη (της Έλληνικής Έκπαιδευτικής Άποστολής) για την άποστολή της Έλληνίδας εκπαιδευτικού και μητέρας στον Άπόδημο Έλληνισμό, ή σύζυγος του πρώην Προέδρου της Παναγειρωτικής Όμοσπονδίας Ηνωμένων Πολιτειών, Καναδά και Άυστραλίας κυρία Τζούλια Μπέτζιου για την Έλληνίδα στην Β. Ήπειρο, ή κυρία Δέσποινα Σκηγιτή για τό έργο του Λυκείου Έλληνίδων Λονδίνου. Επίσης για την άποστολή της Άποδήμου Έλληνίδος μίλησε ή κυρία Άριάδνη Ψιλοου (Ζιμπάμπουε).

Κατά τή διάρκεια των πρωϊνων έργασιών του συνεδρίου άφίχθη έρχόμενος εκ Παρισίων ό Σεβ. Αρχιεπίσκοπος Άμερικης Γέρων κ. Ίάκωβος, ό όποιος άπηύθυνε επίσης θερμό χαιρετισμό, έξήρε τή σημασία του συνεδρίου και έκαμε τό προανάκρουσμα του λαμπρού έγκωμιου, που έφαλε στην Άπόδημο Έλληνίδα κατά την έπομένη ήμέρα στό Παγκοινοτικό Συμπόσιο, στό όποιο ήταν ό κύριος όμιλητής. Επίσης παρουσίασε την σύζυγο άμερικανού γερουσιαστου κυρία Κάθριν Πόρτερ, ή όποια μέ πνεύμα αυτοθυσίας συνενώθηκε, όπως και άλλες εύρωπαϊες γυναίκες, στην διάσπασι των συνοριακών γραμμών του Άττίλα άπό τίς ήρωϊκές γυναίκες της Κύπρου.

Κατά τή σύντομη μεσημερινή διακοπή παρετέθη στις συνέδρους και σε όλους τούς καλεσμένους γεύμα εκ μέρους των Άδελφοτήτων των Έλληνορθόδοξων Κοινοτήτων της Έ. Αρχιεπισκοπής Θυατείρων και Μ. Βρεταννίας.

Όί άπογευματινές έργασίες του συνεδρίου λαμπρόνθησαν και μέ την έμπνευσμένη όμιλία του Σεβ. Μητροπολίτου Λεμεσου κ. Χρυσάνθου, ό όποιος χαιρέτισε τό συνέδριο και μετέφερε σ' αυτό τόν παλμό της ώρας και μαρτυρικής ελληνικής Κύπρου και των ήρωϊδων Έλληνίδων Κυπρίων, για τίς όποιες και κατά τίς πρωϊ-

* Συνέχεια εκ της σελ. 156 του ύπ' άριθ. 4 τεύχους.

Άλλο στιγμιότυπο από το Παγκόσμιο Συνέδριο τής Αποδήμου Έλληνίδος κατά τον χειρισμό του Ύψατου Άρμοστού τής Κύπρου κ. Τ. Παναγίδη.

νές συναρπαστικές όμιλίες τόσα ακούσθηκαν από τίς Κύπριες όμιλήτριες.

Άξιόλογο σημείο τών άπογευματινών έργασιών του συνεδρίου είναι ή διατύπωση και άνάγνωση από τον Σεβ. Άρχιεπίσκοπο Θουατείρων και Μ. Βρεταννίας κ. Μεθόδιο τών σπουδαιοτάτων Άποφάσεων του Συνεδρίου, οι όποίες έχουν ως έξής:

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΤΩΝ ΑΠΟΔΗΜΩΝ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ

Τό παγκόσμιο συνέδριο τών αποδήμων Έλληνίδων που συνήλθε υπό τήν προεδρεία του Άρχιεπισκόπου Θουατείρων και Μεγάλης Βρεταννίας κ. Μεθοδίου τήν 30ή Ιανουαρίου 1988 στο Churchhouse του Westminster πήρε τίς ακόλουθες άποφάσεις στα ακόλουθα θέματα:

- Α' Η Έλληνίδα και ή Έλληνική Έκκλησία,
- Β' Η Έλληνίδα και ή Έλληνική Παιδεία,
- Γ' Η Έλληνίδα και τό Έλληνικό Έθνος,
- Δ' Η Έλληνίδα και ή Έλληνική Κοινωνία.

1. Έκφράζει αισθήματα άφοσίωσης προς τον Οικουμενικό Πατριάρχην Δημήτριον.

2. Ανανεώνει τον καθαριστικό ρόλο τής αποδήμου Έλληνίδος στην ενίσχυση τών θεσμών τής έλληνικής οικογενείας, τής έλληνικής Όρθοδόξου Έκκλησίας και τών έθνικών παραδόσεων.

3. Τό Συνέδριο τών αποδήμων Έλληνίδων θεωρεί τήν Έλληνική Έκκλησία άκρογωνιαίο λίθο διά τήν ύπόσταση του έλληνικού Έθνους και κάμνει έκκληση στις Έλληνίδες νά μή παραμελούν τήν έλληγορθόδοξη κατήχηση στα παιδιά τους και στα έγγόνια τους.

4. Πρέπει νά μεταδοθεί παντού ότι οι Έλληνίδες σ' όλο τον κόσμο θα μείνουν ένωμένες γλωσσικά, πνευματικά και θρησκευτικά, θα διατηρήσουν τή γλώσσα τους, τήν όρθόδοξη χριστιανική θρησκεία τους και γενικά τίς έθνικές, λαϊκές και κοινωνικές παραδόσεις τους που ύπῆρξαν από τό 1831 μέχρι σήμερα τά κύρια συντηρητικά ιδρύματα του έλληνισμού όλοκληρου.

5. Οι Έλληνίδες προσδλέπουν στο μέλλον με έμπιστοσύνη στο ρόλο τής Έλληνικής Έκκλησίας και δια-

κρίνουν τή μεγάλη συμβολή των Έλληνίδων στις διάφορες εκκλησιαστικές αποστολές.

6. Έν ὄψει τῆς ἀναπόφευκτης οικονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἐνώσεως τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν ὑπόλοιπη Εὐρώπη ὁ Ἑλληνισμὸς θὰ διατηρηθεῖ ἀπὸ τὴν πνευματικὴ του αὐτάρκεια. Ἡ πνευματικὴ αὐτὴ αὐτάρκεια, στηρίζεται στὴ διατήρηση τῶν ἑλληνικῶν θησαυρῶν ποὺ εἶναι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἡ ἑλληνικὴ οἰκογένεια, ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Παιδεία. Τίς ἀρετὲς αὐτὲς ὑπεθυμίζει τὸ Συνέδριό μας πρὸς τίς Ἑλληνίδες νὰ κρατήσουν ζωντανὲς καὶ νὰ τίς μεταδώσουν στὰ παιδιά τους.

7. Εἰς τὸν εκπαιδευτικὸ τομέα τῶν ἑλληνοπαίδων ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἔχει μακρὰ πείρα καὶ ἐπιτυχή δράση, διὰ τοῦτο καλεῖ τίς Κυβερνήσεις τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Κύπρου σὲ ἀρμονικὴ συνεργασία μετὰ τίς κατὰ τόπους ἑλληνικὲς ἐκκλησιαστικὲς ἀρχὲς διὰ τὴν πιὸ εὐρυθμὴ καὶ πιὸ ἀποδοτικὴ παιδεία στὰ ἑλληνόπουλα τῆς διασποράς. Οἱ ἀπόδημες ἑλληνίδες ἔχουν ἐμπρακτὰ ἀποδείξει τὴν ἀρμονικὴ τους συνεργασία μετὰ τὴν Ἐκκλησία τόσο στὴ διδασκαλία, ὅσον καὶ στὴ δημιουργία καὶ διοίκηση τῶν ἑλληνικῶν σχολείων στὴν ἀλλοδαπή.

8. Ὅπως μέχρι τώρα ἡ ἑλληνίδα ἀπόδημος ὑπῆρξε ἡρωίδα μέσα στοὺς ἀλλόφυλους καὶ τοὺς ἀλλόθρησκους καὶ κράτησε ζεστὸ τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο, ἔτσι καὶ στὸ μέλλον οἱ ἑλληνίδες ὄλου τοῦ κόσμου θὰ συνεχίσουν νὰ ἀκολουθοῦν τ' ἀχνάρια τῶν ἡρωίδων ἑλληνίδων. Τώρα οἱ ἀπόδημες ἑλληνίδες αἰσθάνονται μεγαλύτερη τὴν εὐθύνη ἔναντι τοῦ Ἔθνους, τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Κοινωνίας. Σὰν μητέρες, δασκάλες καὶ παράγοντες τῆς Κοινωνίας οἱ ἑλληνίδες ἀνησυχοῦν βαθύτατα διὰ τὴν ὑποβάθμιση τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, ποὺ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς παρακμῆς τῆς ἐκπαιδύσεως στὰ ἀνώτατα ἰδρύματα τῆς Ἑλλάδος. Τὸ πρόβλημα τοῦτο ἔχει μεγάλο ἀντίκτυπο στὴν Κύπρο, διότι ἀποπροσανατολίζει τὴν ἑλληνικὴν Παιδείαν στὴ Μεγαλόνησο. Διὰ τοῦτο τὸ Συνέδριο ἐκφράζει τὴν ἀπογοήτευσή του ἀπὸ τὴν σημερινὴ εἰκόνα τῆς Παιδείας στὰ Ἑλληνικὰ Ἀνώτατα Ἰδρύματα.

9. Οἱ ἑλληνίδες στὸ Συνέδριο τοῦτο ὑπεθυμίζουν ὅτι τὸ ἑλληνικὸ Πνεῦμα εἶναι εὐρύτερο τῶν ἑλληνικῶν συνόρων καὶ ὁ ἀπόδημος ἑλληνισμὸς εἶναι ὁ πιστὸς συντηρητὴς αὐτοῦ μετὰ ὅλες τίς εὐεργετικὲς συνέπειές του πρὸς ἑλληνες καὶ μὴ.

10. Ἐκφράζει τὴν εὐχὴ διὰ ἐνότητα στὴν Κύπρο

καὶ διὰ εἰρηνικὴ ἐπίλυση τοῦ Κυπριακοῦ προβλήματος ποὺ θὰ ἐξασφαλίζει τὰ δικαιώματα τοῦ Κυπριακοῦ Λαοῦ σύμφωνα πρὸς τίς ἀποφάσεις τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν.

11. Οἱ ἑλληνίδες στὸ Συνέδριο τοῦτο ἐπισημαίνουν τὴν ἑλληνικὴ ὑπογεννητικότητα στὸ χῶρο τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ ἐκφράζουν τὴν εὐχὴ ὅπως ἡ ἑλληνικὴ οἰκογένεια κρατήσει τὸν ἱστορικὸ της χαρακτήρα τῆς καλῆς συζυγίας καὶ τῆς παιδοποιίας, σύμφωνα μετὰ τὴ χριστιανικὴ ἐντολή καὶ τὴ φυσιολογικὴ ἀποστολὴ τῆς οἰκογένειας.

12. Διὰ νὰ ἐξαρθεῖ ἡ προσφορά τῆς ἀποδήμου ἑλληνίδος στὰ ἔθνη, ἐκκλησιαστικά, εκπαιδευτικά καὶ κοινωνικά ζητήματα τῆς ζωῆς μας εἰσηγούμεθα ὅπως τὸ ἔτος 1988 θεωρηθεῖ ὡς κατ' ἐξοχὴν ἔτος τῆς ἑλληνίδος καὶ ὅπως διὰ συμποσίων, διαλέξεων καὶ ἐπιστημονικῶν ἀνακοινώσεων μελετηθεῖ βαθύτερα ἡ προσφορά τῆς ἑλληνίδος στὴ ζωὴ μας. Αὐτὸ πρέπει νὰ γίνῃ στὰ Σχολεῖα καὶ σ' ὅλα τὰ συλλογικὰ ἰδρύματα τοῦ ἑλληνισμοῦ στὸν ἐσωτερικὸ καὶ ἐξωτερικὸ χῶρο.

13. Τὸ Συνέδριο τοῦτο ἀφιερωμένο στὴν ἀπόδημο ἑλληνίδα πιστεύει ὅτι ὅλες οἱ ἑλληνίδες ποὺ μετέχουν σ' αὐτὸ θὰ μεταφέρουν στοὺς τόπους τῆς διαμονῆς των τὰ μηνύματά του, θὰ τὰ ἀναπτύξουν στὸν κύκλο τους, θὰ διατηρήσουν τοὺς δεσμούς των μετὰ τὴν Ἀμφικτυονία καὶ θὰ ἐπεκτείνουν τὴν ἀλληλεγγύη σ' εὐρύτερους κύκλους τῶν ἑλληνίδων ἀποδήμων.

14. Τὸ Συνέδριο τῆς Ἀποδήμου ἑλληνίδος εἰσηγείται στὸν ἀπανταχοῦ ἑλληνισμὸ τὴν ἔξαρση τῶν προσωπικότητων τῶν ἑλληνίδων τῆς ἀρχαίας, μέσης καὶ νεώτερης ἱστορίας τοῦ ἑλληνισμοῦ ὡς προτύπων διὰ τὴν ἔμπνευση τῆς συγχρόνου γενεᾶς τῶν ἑλληνίδων πρὸς μίμηση.

15. Ἀποφασίζεται ἡ ἴδρυση Παγκοσμίου Ἐνώσεως ἑλληνίδων ὑπὸ τὴν ἐπωνυμία Ἀ μ φ ι κ τ υ ο ν ι α ἑλληνίδων Ἀποδήμων καὶ ἡ ἐκλογή Διοικητικοῦ Συμβουλίου αὐτῆς μετὰ Patron αὐτῆς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀμερικῆς Ἰάκωβον.

16. Ἐκφράζει τὴν εὐχὴ ὅπως οἱ ἑλληνικὲς γυναίκες ὀργανώσεις εἰς τὸν Ἀπόδημον ἑλληνισμὸ συμμετάσχουν στὴν Ἀ μ φ ι κ τ υ ο ν ι α καὶ ἀπὸ κοινοῦ προσαρμόσουν τὸ σχέδιο τοῦ Καταστατικοῦ, ποὺ ὑπεγράφη στὸ παρὸν Συνέδριο, στίς ἐφέσεις καὶ στὸ ρόλο τοῦ γυναικείου ἑλληνικοῦ κόσμου.

17. Τὸ Συνέδριο εἰσηγείται στὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο τῆς Ἀ μ φ ι κ τ υ ο ν ι α τὴν ἴδρυση εἰδι-

“Η ΗΓΟΥΜΕΝΗ ΤΟΥ ΑΘΩΝΑ ΚΥΡΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, *

Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς παραμονῆς τους στὴν Ἀθήνα, οἱ Ἀγιορείτες Πατέρες πραγματοποίησαν ἐπίσημες ἐπισκέψεις καὶ παραδρέθησαν σὲ δεξιώσεις.

Τὴν Πέμπτη 5) 11 τὸ πρωῒ ἐπισκέφθηκαν τὸν Μακαριώτατο στὴν Ἀρχιεπισκοπή, τοῦ ὑπέβαλαν τὰ σέβη τους καὶ συζήτησαν μαζί του σὲ πολὺ ἐγκάρδιο κλίμα* στὴ συνέχεια, προσκύνησαν στὸ ἀνακαινιζόμενο Παρεκκλήσι τῆς Ἁγίας Φιλοθέης, στὸ ὑπόγειο τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς, καὶ συναντήθηκαν γιὰ λίγο μὲ τοὺς Κληρικούς - Συντονιστὲς θείας Λατρείας καὶ Οἰκοδομῆς στὴν αἴθουσα τοῦ Ἰδρύματος Νεότητος.

Τὸ ἀπόγευμα παρακολούθησαν στὴν αἴθουσα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας ὀμιλία τοῦ πανοσ. Καθηγουμένου τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἐηροποτάμου ἀρχιμ. Ἰωσήφ, ὡς ἐκπροσώπου τοῦ Ἱεροῦ Σώματος, μὲ θέμα «Βίωσις καὶ διακονία τοῦ μυστηρίου τῆς Μετανοίας εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος», μὲ διοργανωτὴ τῆς ὄλης ἐκδηλώσεως τὸν Σύλλογο «τῶν Φίλων τοῦ Ἁγίου Ὄρους».

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 166 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 4 τεύχους.

κοῦ Ταμείου ποῦ θὰ βοηθεῖ τὸ Board of the Senators τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῶν Ἑλλήνων τῆς Διασποράς.

18. Οἱ ἑλληνίδες μὲ τὸ βαθθὺ αἶσθημα εὐθύνης ἔναντι τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους ἀπευθύνουν ἑκκληση πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Πολιτικὴ καὶ Πνευματικὴ ἡγεσία, ὅπως ἀποτρέψουν περαιτέρω τὴν παντοία ἀποσύνθεση τῆς Ἑλληνικῆς Κοινωνίας ποῦ ἀπροκάλυπτα ἐμφανίζονται τὰ μέσα ἐνημερώσεως στὴν Πατρίδα.

19. Ὁ σημερινὸς Δυτικὸς Πολιτισμὸς ἔχει κατακτήσει ὅλον τὸν κόσμον, ἀλλὰ παρουσιάζει πολλὰ ἀσθενικά σημεῖα. Ὁ Ἑλληνισμὸς ποῦ κατ' ἀνάγκη εὐρίσκειται ἐντὸς τῆς ἐπιρροῆς του πρέπει μὲ τὰ ὕγια στοιχεία του γὰρ προφυλαχθεῖ ἀπὸ τίς ἐπιβλαβεῖς ἀσθενείες του καὶ ἀκόμη πρέπει διὰ τῶν πατρογονικῶν πνευματικῶν δυνάμεών του γὰρ συμβάλει στὴν ἀπάλειψη τῶν ἐστιῶν αὐτῆς τῆς σήψης.

20. Ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων μόνον οἱ Ἑλληνες ἀνέδασαν τὸν θεσμὸ τῆς οἰκογένειας σὲ ἴση βαθμίδα

Τὸ πρωῒ τῆς Παρασκευῆς 6) 11 μετέβησαν στὸ Ἑθνικὸ Ἰδρυμα Ἑρευνητῶν, ποῦ παρέθεσε δεξίωση πρὸς τιμὴν τους, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ὁποίας ἀπηύθυνε χαιρετισμὸ ἢ διευθύντρια τοῦ Κέντρου Βυζαντινῶν Ἑρευνητῶν κ. Χρύσα Μαλτέζου, ὁ ἐρευνητῆς κ. Κρίτων Χρυσοχοῖδης ἀνέλυσε τὸ ἐπιτελούμενο ἐρευνητικὸ ἔργο, καὶ ἀντιφώνησε ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Σίμωνος Πέτρας, ἱερομ. Ἐλισσαῖος.

Τὴν Κυριακὴ 8) 11 τὸ θράδυ σὲ ξενοδοχεῖο τῆς Κηφισιάς παρέθεσε δεῖπνο στὴν Ἱερὰ Κοινότητα ὁ Πρόεδρος τῆς Νέας Δημοκρατίας κ. Κωνσταντῖνος Μητσοτάκης, στὸ ὁποῖο παρέστη ὁ Μακαριώτατος, Ἱεράρχες, βουλευτὲς καὶ στελέχη τοῦ Κόμματος καὶ ἐκκλησιαστικοὶ συντάκτες. Στὴν φιλόφρονα καὶ ἐπαινετικὴ προσφώνησή του ὁ κ. Μητσοτάκης εὐχαρίστησε τοὺς Ἀγιορείτες Πατέρες γιὰ τὴν μεταφορὰ τῆς Ἱερᾶς Εἰκόνας καὶ ἐξέφρασε τὴν εὐγνωμοσύνη ὄλων γιὰ τὴν ἄγρυπνη καὶ ἀνυποχώρητη διαφύλαξη τῶν ἱερῶν παραδόσεων τοῦ ἔθνους στὴν κιβωτὸ τοῦ Ἀγιωνόμου Ὄρους.

Στὴν ἀντιφώνησή του ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἱερᾶς

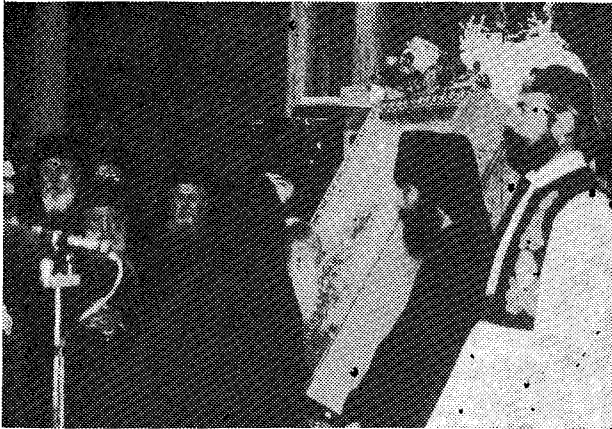
μὲ τὸ κράτος. Ὁ βασικὸς αὐτὸς θεσμὸς κράτησε τοὺς Ἑλληνες δεμένους μὲ τὰ συμφέροντά τους, ποῦ ἐξυπηρετοῦντο καλλίτερα παρὰ ἀπὸ ὁποιαδήποτε διοικητικὴ μηχανή. Ἔτσι καὶ ἐπέζησε. Οἱ Ἑλληνίδες διατρανώνουν τὴν πίστη τους στὴν οἰκογένεια, ποῦ πρέπει γὰρ παραμείνει ἱερὸς καὶ χρήσιμος θεσμὸς.

21. Τὸ πρῶτο μήνυμα τοῦ Συνοδρίου τῶν ἀποδήμων ἑλληνίδων ἀπευθύνεται πρὸς τὴν Πατρίδα, διὰ γὰρ διαδηλώσει τὴν ἀφοσίωση τῶν ἑλληνίδων τῆς διασποράς στὴν πνευματικὴ καὶ ἑδαφικὴ ἀκεραιότητά της.

22. Στόχος τῶν ἀποδήμων ἑλληνίδων εἶναι α) ἡ προβολὴ καὶ διάσωση τῆς ἑλληνικῆς κληρονομιάς στὸν ἔξω τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου κόσμον καὶ ἡ σύσφιξη τῶν δεσμῶν τῶν ἀποδήμων καὶ β) ἡ μετάδοση στὶς ἐπερχόμενες γενεές τῆς σκυτάλης τοῦ ἔθνικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ θησαυροῦ τῶν ἑλλήνων.

(Συνεχίζεται)

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Ὁ Μακαριώτατος ἀσπλζόμενος τῇ Θεομητορικῇ Εἰκόνι.

Μονῆς Κουτλουμουσίου ἱερομ. Νεκταρίου, εἶπε μεταξὺ ἄλλων:

«Δὲν παρήλθεν πολὺς χρόνος ἀπὸ τῆς τελευταίας προσκυνηματικῆς ἐπισκέψεώς Σας εἰς τὸ Ἅγιον Ὁρος. Τὰ ἱερὰ συναισθήματα ποὺ ἐζήσατε, ἀλλὰ καὶ τὰ σκιρτήματα τῶν καρδιῶν καὶ αἱ ἱεραὶ ἀνησυχίαι τῶν Ἁγιορειτῶν Μοναχῶν ποὺ ἠκούσατε θὰ εἶναι νοπὰ ἀκόμη εἰς τὴν μνήμην Σας. Εἴμεθα δὲ πεπεισμένοι ὅτι μετὰ μέγαλον ἐνδιαφέροντος παρακολουθεῖτε τοὺς προβληματισμούς μας ἐπὶ τῶν ἀγιορειτικῶν καὶ ἐθνικῶν θεμάτων.

Εἶναι γεγονός ὅτι καθημερινῶς παρατηρεῖται προοδευτικῶς ἀξαναμένῃ χαλάρωσις ὄλων τῶν πατροπαράδοτων ἡθῶν καὶ πνευματικῶν ἀξιῶν τῆς Πατριδος μας. Ἡμεῖς λοιπὸν οἱ σύγχρονοι Ἁγιορεῖται, κατέχοντες καὶ συνεχίζοντες μίαν ὑπερχιλιετῆ βυζαντινὴν παράδοσιν τῆς μοναχικῆς βιοτῆς, ἔχοντες ὡς πρῶτον μέλημα καὶ χρέος ἐναντι τῶν πνευματικῶν μας προγόνων καὶ τῶν ἐπιγενομένων ἀδελφῶν τοῦ γένους μας —ἀλλὰ καὶ ὀλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος— ἵνα διαφυλάξωμεν ἄφθορον τὴν ἱερὰν παρακαταθήκην, ὡς παρελάβομεν ταύτην, ἀγωνισῶμεν.

Κύριε Πρόεδρε, εἶναι γνωστὰ αἱ θέσεις καὶ αἱ ἀρχαὶ Ὑμῶν προσωπικῶς καὶ τοῦ Κόμματός Σας, ὡς ἀντιπολιτεύσεως, πρὸς τὴν Παράδοσιν τῶν ἱερῶν θεσμιῶν τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως καὶ τοῦ Ἔθνους ἡμῶν.

Ἐνώπιον τῶν συνεπειῶν τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ βάρους τῶν εὐθύνων ὄλων μας παρακαλοῦμεν συνεχίσατε ἀγωνιζόμενος τὸν καλὸν ἀγῶνα, διὰ τὴν διατήρησιν τῶν θερησκευτικῶν καὶ ἐθνικῶν παραδόσεων, διὰ τὴν εἰρηνικὴν ἀποκατάστασιν τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, διὰ τὴν διατήρησιν τῆς σα-

λευομένης ἐλληνικῆς οἰκογενείας, διὰ τὴν διαφύλαξιν τῆς ἐλληνικῆς ταυτότητος καὶ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὰς ὀρθοδόξους ρίζας τῆς αἰωνίου Ἑλλάδος, ἵνα μὴ ὑποδουλωθῶμεν εἰς τὰς πανταχόθεν ἐρχομένας καὶ σαιτανικῶς κηρυττομένας ἀνθελληνικὰς καὶ ἀντιχριστιανικὰς ἰδέας. Διαφυλάξατε τὸν ὄρκον τὸν ὁποῖον ἐδώσατε εἰς τὸν πιστὸν Ἑλληνικὸν λαόν, καὶ μείνατε πιστὸν τέκνον τῆς τροφοῦ ἡμῶν Ἐκκλησίας, ἥτις ἀνεκαθεν κρατᾷ τὴν καθολικὴν ἀλήθειαν καὶ συνέπειαν τῆς σωτηρίας...».

Ὁ πανος. Πρωτεπιστάτης ἔδωκε ὡς εὐλογία στὸν κ. Μητροτάκη σύγχρονο ἀντίγραφο σὲ μικρὸ σχῆμα τῆς Εἰκόνας τοῦ «Ἄξιόν Ἔστι».

Τῇ Δευτέρᾳ 9/11 τὸ μεσημέρι ὁ Δήμαρχος Ἀθηναίων κ. Μιλτιάδης Ἐδερτ ἔδωσε δεξίωση πρὸς τιμὴν τῶν Ἁγιορειτῶν Πατέρων στὸ παλιὸ Δημαρχεῖο, στὴν Πλατεία Κοτζιά. Παραβρέθησαν ὁ ἐκπρόσωπος τῆς Ἱεράς Συνόδου ἀρχιμ. Ἱερόθεος Γαρυφαλλός, ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ Μακαριώτατου πανος. Πρωτοσύγκελλος ἀρχιμ. Δημ. Μπεκιάρης, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κυθήρων κ. Ἰάκωβος, ἄλλοι κληρικοί, οἱ βουλευτὲς κ.κ. Γεώργιος Μαῦρος, Ἀρης Μπουλοῦκος, Νίκος Ἀγαπαστόπουλος, Βάϊος Σταθόπουλος, Ἄγγα Συνοδίου καὶ Ἄγγα Φαρούδα - Μπενάκη, ὁ ἀντιδήμαρχος κ. Ζάχος Χατζηφωτίου καὶ ἄλλοι προσκεκλημένοι.

Προσφωνώντας τὴν Ἱερὰ Κοινότητα ὁ Δήμαρχος Ἀθηναίων, ὑπογράμμισε τὸν σεβασμὸ καὶ τὸν προσανατολισμὸ τῆς Δημοτικῆς Ἀρχῆς πρὸς τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, σὲ μιὰ ἐποχὴ ὅπου ὁ κόσμος ἀποζητᾷ στὴν πίστη τὸ ἀντίδοτο πρὸς τὴν ἠθικὴ πτώση, καὶ τὸ ἀποδεικνύει μὲ τὴν προσέλευσή του στὸ προσκύνημα τῆς Ἱεράς Εἰκόνας.

(Συνεχίζεται)

Ἀρχιμ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΠΕΚΙΑΡΗΣ
Πρωτοσύγκελλος Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

Ο ΓΛΥΚΑΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ τοῦ Π. Β. Πάσχου. Εἰσαγωγή στὴν Ὁρθόδοξη λειτουργικὴ πνευματικότητα καὶ ἐνδιαφέροντα ἐξημερευτικὰ σχόλια στὸν Ἀκάθιστο Ὑμνο καὶ τοὺς Ὑμνοὺς τοῦ Τριῶδου.

ΕΡΩΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ τοῦ Π. Β. Πάσχου. Περιέχει εἰσὺς ἀγίων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ κατανυκτικὰ κεφάλαια ὀρθοδόξου πνευματικότητος στολισμένα μὲ πολλὰς βυζαντινὰς εἰκόνες.

“ΕΣΙΩΠΑΣ ΔΕ ΧΡΙΣΤΕ...»,

Στολισμένη με τὸν πένθιμο διάκοσμο τῆς κατανύξεως καὶ περιουλλογῆς, προετοιασμένη με τὰ ψυχοσωματικὰ βιώματα τῆς προσευχῆς καὶ τῆς νηστείας καὶ πάλι ἡ Ἐκκλησία μας θὰ συμπορευθεῖ με τὸν Σωτήρα τῆς στὰ ἄχραντα πάθη, τῶν ὁποίων τὸ ἀποκορύφωμα θὰ ζήσουμε ὄλοι τὴν ἡμέρα τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Παρασκευῆς. Μὲ συνοχὴ καρδίας καὶ πόνου ψυχῆς θὰ πλησιάσουμε τὸν Ἐσταυρωμένο καὶ θὰ ἀσπασθοῦμε τὸ Τίμιον Ξύλον τοῦ Σταυροῦ ἐπάνω στὸ ὁποῖο «ἦλθις προσηλώθη ὁ Νυμφίος τῆς Ἐκκλησίας».

Ἐὰν πρέπει κάποτε νὰ σταματᾷ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὰ μάταια ἔργα τῆς καθημερινότητος, ἐὰν ὑπάρχει μιὰ ἡμέρα στὸ χρόνο ποῦ ἀπαιτεῖ νὰ ἀκουστεῖ ὅτι ὑψηλὸ καὶ ὠραῖο, αὐτὴ δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴν δακρύβρεκτη Μεγάλην Παρασκευήν. Τότε ποῦ στενάζει ἡ καρδιά μας, ποῦ δακρῶνουν τὰ μάτια μας καὶ οἱ λογισμοὶ μας εἶναι προσηλωμένοι στὴ θυσία τοῦ Θεανθρώπου, ἐπιβάλλεται νὰ σταθοῦμε με εὐλάβεια καὶ δέος μπροστὰ στὸν «ἀνείδειο νεκρὸ» καὶ νὰ ἐμβαθύνουμε στὸ «ἀπόρητο μυστήριον» τῆς φιλανθρωπίας του. Κάθε λόγος, κάθε βλέμμα, κάθε δάκρυ, κάθε ἀναστεναγμὸς τοῦ Ἰησοῦ, περικλείει γιὰ μᾶς μιὰ βαθειὰ θεολογία. Περισσότερο ὅμως ἀπ’ ὅλα μᾶς διδάσκει ἡ μεγάλη του σιωπή. Δὲν τὸν ταράσσει «τῶν θεοκτόνων ὁ ἔσμός», δὲν τὸν λυποψυχεῖ «ὁ τρόπος τῆς δολιότητος» τοῦ Ἰούδα, δὲν τὸν ἀπογοητεύει τοῦ Πέτρου ἡ ἄρνηση καὶ τῶν Μαθητῶν ἡ ἐγκατάλειψη, δὲν τὸν ἐξοργίζει «ὁ μυκτηρισμὸς καὶ ἡ χλεύη», δὲν τὸν κάμπουν οἱ θρῆνοι καὶ οἱ ὄδυμοι τῆς Μητρὸς του. Ἐκεῖνος δὲν ἀντιδρᾷ. «Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος ἄφρονος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ» (Ἡσ. ΝΓ’ 7). Μακροθυμεῖ καὶ σιωπᾷ. Χαρακτηριστικὴ περιγραφή τῆς ἀταραξίας καὶ σιωπῆς τοῦ Ἰησοῦ κάνει τὸ 6’ τροπάριον τοῦ Η’ ἀντιφώνου τῆς ἀκολουθίας τῶν ἁγίων παθῶν:

«Σταυρωθήτω ἔκραζον, οἱ τῶν σῶν χαρισμάτων ἀεὶ ἐντρυφῶντες καὶ κακοῦργον ἀντ’ εὐεργέτου, ἠτοῦντο λαβεῖν, οἱ τῶν δικαίων φονευταί· ἐσιώπας δὲ Χριστέ, φέρων αὐτῶν τὴν προπέτειαν, παθεῖν θέλων καὶ σῶσαι ἡμᾶς ὡς φιλάνθρωπος».

(Τριώδιον, Ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, 1960, σ. 3926).

Ἄλλο ἰσοῦς «ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ὁ ζῶν καὶ ἐνεργῆς

καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν» (Ἐβρ. Δ’ 12) σιωπᾷ ὅταν τὸν ὑβρίζουν καὶ τὸν χλευάζουν. Ὁ Θεὸς «ὁ πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις» (Ἐβρ. Α’ 1) σιωπᾷ, ὅταν τὸν ραρίζουν καὶ προπηλακίζουν. «Ὁ Λόγος τῆς σωτηρίας» (Πράξ. ΙΓ’ 26), «ὁ Λόγος τῆς ζωῆς» (Φιλ. Β’ 16), σιωπᾷ στὶς ψευδομαρτυρίες τῶν Φαρισσαίων, σιωπᾷ ὅταν τὸν φραγγελῶνουν, σιωπᾷ ὅταν τὸν περιγελοῦν, σιωπᾷ ὅταν τὸν κολαφίζουν, σιωπᾷ ὅταν τὸν γυμνῶνουν. Στὸ πρόσωπό του ἐκπληρώνεται ἡ πρόρρηση τοῦ Δαβὶδ: «ἐγὼ δὲ ὡσεὶ κωφὸς οὐκ ἤκουον καὶ ὡσεὶ ἄλαλος οὐκ ἀνοίγων τὸ στόμα αὐτοῦ· καὶ ἐγενόμην ὡσεὶ ἄνθρωπος οὐκ ἀκούων καὶ οὐκ ἔχων ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ ἔλεγμους» (Ψ. ΛΖ’ 14-15).

Γνωρίζει τὴν εἰς βάρος του συμπαιγνία. Δὲν ἀγανακτεῖ ὅμως, δὲν γογγύζει, δὲν ἀπειλεῖ, μέχρι σημείου νὰ κινεῖ σὲ ἀγανάκτηση τὸν προφήτη, ὁ ὁποῖος αἰῶνες πρὶν βλέποντας τὴν ἀπάθεια καὶ τὴν σιωπὴν τοῦ Ἰησοῦ ἀνακράζει: «Καταπόντισον, Κύριε, καὶ καταδίελε τὰς γλώσσας αὐτῶν» (Ψ. ΕΔ’ 10). Ἀνακρινόμενος ὑπὸ τοῦ Πιλάτου «ἐσιώπασα» (Ματθ. ΚΣΤ’ 62). «Τότε λέγει αὐτῷ ὁ Πιλάτος: οὐκ ἀκούεις πόσα σοῦ καταμαρτυροῦσι; Καὶ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ πρὸς οὐδὲ ἐν ῥῆμα, ὥστε θαυμάζειν τὸν ἡγεμόνα λίαν» (Ματθ. ΚΖ’ 13). Ὁ Ἡρώδης «ἐπηρώτα αὐτὸν ἐν λόγοις ἱκανοῖς· αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἀπεκρίνατο αὐτῷ» (Λουκ. ΚΓ’ 10). Ἐπὶ τρίωρο κρεμασμένος στὸ Σταυρὸ ἀγόγγυστα ὑπομένει τὸ μαρτύριον. «Πᾶσα ἡ κτίσις βλέπουσα ἔτρεμε· τὰ θεμέλια τῆς γῆς διεδονεῖτο φόβῳ· φωστῆρες ἐκρύπτοντο καὶ τοῦ Ναοῦ ἐρράγη τὸ καταπέτασμα· τὰ ὄρη ἐτρόμαξαν καὶ πέτραι ἐσχίσθησαν» (Τροπάριον τῶν Μακαρισμῶν τῆς ἀκολουθίας τῶν ἁγίων Παθῶν) καὶ Ἐκεῖνος καρτερικῶς σιωποῦσε. Στὶς ἀτέλειωτες ὥρες τῆς ἀγωνίας του ἑπτὰ φορὲς ἀνοίξε τὰ χεῖλη του γιὰ νὰ ἐκφωνήσῃ τοὺς ἑπτὰ λόγους τοῦ Σταυροῦ, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν γιὰ τοὺς ἱεροκήρυκες ὑποθέσεις δακρυβρέκτων κηρυγμάτων καὶ βαθυστοχάστων ἐγκωμίων. Θεωροῦσε τὴν «τῶν πονηρευομένων θεοκτόνων συναγωγὴν» νὰ μεθοδεύει τὴν συγκάλυψη τῆς παρανομίας, ἄκουε τὸ σιωπηλὸ θρῆνον τῆς Ὑπεραγίας Μητρὸς του, ἔπασχε «ὡς ἄνθρωπος» καὶ ὅμως σιωποῦσε. Φέρων ἐπὶ τῶν ὤμων του τὸ βάρος τῶν ἁμαρτημάτων ὄλου τοῦ κόσμου δὲν ἐκάμπτετο, ἀλλὰ «ὁ πάντα φέρων συμπαθῶς καὶ πάντα σώσας τῆς ἀρᾶς» ἀνεξίκακος Κύριος

υπομονετικά σιωποῦσε. «Και αὐτὸς διὰ τοῦ κεκαῶσθαι, οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ» (Ἦσ. ΝΒ' 7).

Πρὸς τί ὅμως ἡ σιωπή τοῦ Ἐσταυρωμένου Χριστοῦ; Ποιό τὸ νόημα τῆς βοώσης σιγῆς τοῦ Ἰησοῦ;

Ἡ σιωπή τοῦ Χριστοῦ δὲν οφείλεται οὔτε σὲ ἀδυναμία, οὔτε σὲ ἀμηχανία, οὔτε σὲ δειλία. Ἡ ἐπίμονη σιωπή του κρύπτει μιὰ θαθεῖα διδασχὴ, τὴν ὁποία ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος καταδεικνύει μὲ τὴν ἐξῆς φράση: «οὐκ ἐβούλετο διὰ λόγου νικᾶν καὶ ἀπολογίαὺν συντιθέναι, δεικνὺς ὅτι ἐκὼν ἐπὶ τοῦτο ἔρχεται».

Ἡ σιωπή του εἶναι σημεῖο μακροθυμίας. Ταπεινώνεται ἐκουσίως. Ὑπομένει ἀγογγύστως. Σταυρώνεται ἀπὸ ἓνα λαὸ τὸν ὁποῖο ποικιλότροπα εὐεργέτησε καὶ δὲν ἐξοργίζεται. «Κρεμᾶται ἐπὶ ξύλου ὁ ἐν ὕδασι τὴν γῆν κρεμάσας. Στέφανον ἐξ ἀκανθῶν περιτίθεται ὁ τῶν Ἀγγέλων βασιλεύς. Ψευδῆ πορφύραν περιβάλλεται ὁ περιβάλλον τὸν οὐρανὸν ἐν νεφέλαις» (ΙΕ' Ἀντίφωνο τῆς ἀκολουθίας τῶν ἁγίων Παθῶν) καὶ πάντα ταῦτα «ἐκουσίως καταδέχεται» ὁ ἀναμάρτητος. Ὁ δυσεθὴς λαὸς «τὸν τρέφοντα ἐπώλει καὶ ὃν ἐφίλει Δεσπότην, παρεδίδου εἰς θάνατον», ὁ δὲ «μόνος ἐν μακροθυμῖα ἀνείκαστος» διὰ τῶν παθημάτων του χαρίζεται τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἐλευθερία. Ποιὸς ἔμπορεῖ νὰ μετρήσει τὴν ἄβυσσο τῆς μακροθυμίας του. Δικαίως ὁ ὕμνωδὸς ἐκπληκτὸς ἀναφωνεῖ: «Φρίξον ἦλιε, στέναξον ἡ γῆ καὶ κλονουμένη βόησον' Ἀνεξίκακε Κύριε δόξα σοι» (Στιχ. ἰδιόμ. τῶν ἀποστ. τῆς Μεγάλης Πέμπτης εἰς τοὺς Αἴνους).

Ἡ σιωπή τοῦ Χριστοῦ εἶναι σημεῖο ὠρμάνσεως «τοῦ χρόνου αἰωνίους σεσιγημένου μυστηρίου» (Ρωμ. ΙΔ' 24). Ἡ σταύρωση εἶναι «φοβερόν καὶ παράδοξον Μυστήριον» (ἰδιόμ. τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Παρασκευῆς εἰς τὸν ἑσπερινόν) καὶ ὅπως κάθε μυστήριον γίνεται παραδεκτὸ μὲ τὴ σιωπή, ἔτσι καὶ τοῦτο σὺν συνέχεια τῶν αἰωνίων μυστηρίων περιβάλλεται μὲ σιωπή καὶ δέος. Μὲ τὸ πάθος τοῦ Ἰοῦ καὶ Λόγου τελειώνεται καὶ ὠρμιάζει τὸ σχέδιο τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ. Μὲ τὴ σιωπή τῆς ὑπομονῆς καὶ ταπεινώσεως ἐτοιμάζεται ἡ δόξα καὶ ὁ θρίαμβος τοῦ οὐρανοῦ Βασιλέως.

Μὲ τὴ σιωπή του ὁ Κύριος θέλει νὰ προβληματίσει τὸν ἀγνώμονα λαὸ, νὰ τοῦ δώσει τὴν εὐκαιρία ἐνὸς ἐσωτερικοῦ διαλόγου, νὰ τοῦ προκαλέσει πνευματικὴ ἀνησυχία. Παρέχει καιρὸ ἀνανήψεως στοὺς σταυρωτάς του. Ἐκεῖνοι ὅμως ἀνίκανοι νὰ συλλάβουν τὰ θεῖα μηνύματα, ἐπιδίδονται λυσσαλέα στὸ σχέδιο ἐξοντώσεώς του, «ἦνοιξαν τὸ στόμα αὐτῶν, ὡς λέων ἀρπάξων καὶ ὠρνούμενος» (Ψ. ΚΑ'). Ἀνταποδίδουν «μῖσος ἀντι ἀγαπήσεως» (Ψ. ΡΗ'). Πωρωμένοι καὶ σκοτισμένοι ἀπὸ τὴν ἀσπλαχνία, δὲν ἀντιλαμβάνονται τὴν ἐπι-

τελουμένη κοσμογονία. Μόνο ἐλάχιστες ψυχὲς μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ ληστής καὶ ὁ ἑκατόνταρχος προβληματίζονται ἀπὸ τὴν σιωπή τοῦ Ἐσταυρωμένου καὶ μετανουμένοι ἀναφωνοῦν «Δόξα τῇ συγκαταβάσει σου μόνε φιλάνθρωπε».

Ἡ σιωπή τοῦ πάσχοντος Χριστοῦ εἶναι ἔκφραση ὀργῆς καὶ ἐλέγχου. Ἐνας Θεὸς δὲν ἔμπορεῖ ποτὲ νὰ ὀργίζεται, ὅπως ὀργίζονται οἱ ἄνθρωποι. Ἡ ὀργή του, ἡ πικρία του γιὰ τὴν ἀσπλαχνία τῶν ἀνθρώπων, ἐκφράζεται σὺν σιωπῇ τῶν λόγων του καὶ τῆς χάριτός του. Ἡ σιωπή τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ πιὸ χειρότερη τιμωρία. Δὲν ὀμιλεῖ ὁ Θεός, ἀλλὰ μὲ τὸ βλέμμα του δικάζει, ἐλέγχει καὶ κατακρίνει τοὺς ἁμαρτωλοὺς. Τὰ χεῖλη του δὲν κινοῦνται, ἀλλὰ τὸ ἐλεγκτικὸ βλέμμα του συνταράσσει τὴ συνείδηση τοῦ Πέτρου καὶ ἀναστατώνει τὴν ψυχὴ τοῦ προδότου μαθητοῦ. Φόβος καὶ τρόμος προξενεῖ στὴν κτίση ἡ ἐλέγχουσα σιωπή τοῦ Σωτῆρος: «πᾶσα ἡ κτίσις ἠλλοιοῦτο φόβῳ, θεωροῦσά σε, ἐν σταυρῷ κρεμᾶμενον Χριστέ· ὁ ἥλιος ἐσκοτίζετο, καὶ γῆς τὰ θεμέλια συνταράττετο· τὰ πάντα συνέπασχον, τῷ τὰ πάντα κτίσαντι» (Στιχ. ἰδιόμ. τῆς ἁγίας καὶ Μεγάλης Παρασκευῆς εἰς τὸν ἑσπερινόν).

Τέλος ἡ σιωπή τοῦ Χριστοῦ ἐκφράζει τὴν ἀδιατάρακτη ἐπικοινωνία του μὲ τὸν Θεὸ Πατέρα. Στις ὥρες τῆς δοκιμασίας του σὺν ἄνθρωπος αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη τῆς προσευχῆς καὶ τῆς ἀναφορᾶς τοῦ πόνου του στὸ Θεό. Σιωπᾷ γιὰ νὰ ἀκούσει τὴ φωνὴ του. Πορευόμενος στὸ θάνατο ἐπικαλεῖται τὴν ἐξ οὐρανοῦ συνάντησιν. «Ἄνθρωπος ὑπάρχων οὐσία οὐ φαντασία» (τροπάριο Θ' ὁδῆς Κανόνος Μεγάλης Πέμπτης) εὐρίσκει στὴν προσευχὴ τὴν ἀνακούφιση. Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος πρὶν λίγο ἔλεγε στοὺς μαθητὲς του «Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν» (Ματθ. ΚΣΤ' 41) στὴν ὥρα τοῦ πειρασμοῦ του καταφεύγει στὴν παρηγορία τῆς προσευχῆς.

Ἀναμφισβήτητα ἡ σιωπή τοῦ Χριστοῦ ἀποτελεῖ μιὰ πτυχὴ τοῦ μυστηρίου τῆς οἰκονομίας του. «Τοιαύτη γὰρ οἰκονομία ἐγνώσθη σου ἡ εὐσπλαχνία Χριστέ» ὑπογραμμίζει ἓνα τροπάριο τῆς τρίτης ὥρας τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς. Εἶναι ἓνας ἀκόμα σταυρὸς, τὸν ὁποῖο ἐσῆκωσε ὁ ἀναμάρτητος καὶ τὸν ὁποῖο καλούμεθα κι ἐμεῖς σήμερα νὰ σηκώσουμε, ἐὰν θέλουμε νὰ συναντηθοῦμε μὲ τὸν Κύριο τῆς δόξης. Εἶναι βαρὺς ὁ σταυρὸς τῆς σιωπῆς· ἀλλὰ «ὃς οὐ λαμβάνει τὸν Σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου οὐκ ἔστι μου ἄξιος» (Ματθ. Ι' 38) λέγει ὁ Κύριος. Καλούμεθα νὰ ἐνώσουμε τὴ ζωὴ μας μὲ τὴ δική του ζωὴ καὶ νὰ ἀντικαταστήσουμε τὴν γλωσσικὴ ἀμετρία μὲ τὴ σιωπή.

ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΙ Η ΓΛΩΣΣΑ

4) Είναι γνωστοί οι λόγοι, διὰ τούς οποίους κατηγήθη ἡ διδασκαλία τῶν ἀρχαίων κειμένων ἀπὸ τὸ πρωτότυπον εἰς τὰ Γυμνάσια καὶ περιορίσθη συρρικνωμένη εἰς τὰ Λύκεια. Τοὺς ἔχομε περιγράψει καὶ δὲν χρειάζεται νὰ τοὺς ἐπαναλάβωμε. Συνοπτικῶς τοὺς ὑπενθυμίζομεν:

α) Τὸ ἐνδιαφέρον μας στρέφεται εἰς τὸ περιεχόμενον, τίς ἀξίες καὶ τὸ πνεῦμα τῶν κλασσικῶν κειμένων καὶ ὄχι κατὰ τὴν γλωσσικὴν μορφήν. Ἀφήνομεν, ἔλεγον οἱ καταργήσαντες ὑπεύθυνοι, ὅτι ἡ διδασκαλία, ὁ κόπος τῆς διδασχῆς τῶν λέξεων τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς καὶ ἡ ἐκμάθησις τῶν κανόνων τοῦ Συντακτικοῦ καὶ τῆς Γραμματικῆς ἀπαιτοῦν δαπάνη πολυτίμου χρόνου.

β) Ἡ λύσις τῶν μεταφράσεων θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν διδασκαλίαν πολλῶν ἔργων καὶ ὄχι θλιβερῶν ἀποσπασμάτων, ποὺ προκαλοῦν ἀνίαν καὶ ἀποστροφὴν.

Ὅμως οἱ λόγοι αὐτοὶ δὲν ἤμποροῦν νὰ εὐσταθήσονται. 10 χρόνια ἤδη ἐφαρμόζεται ἡ διὰ μεταφράσεων

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 169 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 4 τεύχους.

Ἡ ζωὴ μας χαρακτηρίζεται γιὰ τὸ θόρυβο καὶ τὴν πολυφωνία. Ὁ ἐγωκεντρικὸς ἄνθρωπος «τοῦ παρόντος αἰῶνος» δὲν γνωρίζει τὴν ἀξία τῆς σιωπῆς. Συνεχῶς ὁμιλεῖ καὶ δὲν ἀφήνει περιθώρια στὸν ἑαυτό του νὰ ἀκούσῃ τὴ φωνὴ τοῦ Θεοῦ. Ὅταν ἀδικεῖται ἐπιστρατεύει ὅλα τὰ ἐπιχειρήματα καὶ προσπαθεῖ μὲ κάθε τρόπο νὰ ἀμυνθεῖ. Τοῦ χριστομμῆτον ὁμως πιστοῦ ἢ συμπεριφορὰ πρέπει νὰ εἶναι διαφορετικὴ. «Οὐ γὰρ ὁ ἀμυνόμενος, ἀλλ' ὁ μηδὲν εἰπῶν, οὗτος θαυμαστός παρὰ τοῖς νοῦν ἔχουσιν» (Ε.Π. τ. 75, σ. 364) λέγει ὁ ἅγιος Χρυσόστομος. Ἡ σιωπὴ τῶν χειλέων, μάλιστα σὲ στιγμὲς ὀργῆς καὶ ὕβρεων δὲν εἶναι ἐλάττωμα, ἀλλὰ θεῖο προτέρημα. «Ὅδὸς ταχεῖα πρὸς ἀνάληψιν ἀρετῆς ἢ σιωπὴ ἐστὶν τῶν χειλέων» λέγει ὁ ὁσιος Νικήτας ὁ Στηθαῖος (Φιλοκ. τ. Γ', 278, 179). Μὲ τὴν σιωπὴ ἀνάγεται τὸ πνεῦμα στὸν οὐρανὸ καὶ δέχεται τὰ μηνύματα τοῦ Θεοῦ. Μὲ τὴν σιωπὴ μετριάζεται ὁ πόνος, ταπεινώνεται ἡ ψυχὴ καὶ δίδεται ἡ εὐκαιρία διορθώσεως τῶν ἀμαρτημάτων. Ὁ ὁσιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος, ὁ ὁποῖος ἔζησε τὴ γλυκύτητά της γράφει: «Σιωπὴ μήτηρ προσευχῆς· λογισμῶν ἐπίσκοπος· θανάτου μνήμη ἐργάτης· δακρύων φίλη· ἡσυχίας σύζυγος· ἀφανῆς προκοπὴ· λεληθῆνα ἀνάβασις» (Λογ. ΙΑ' περὶ πολυλογίας καὶ σιωπῆς, Ἐκδ. Ἱ. Μονῆς Παρακλήτου, 1978, σ. 175, § 3.

Ἐπίδειγμα σιωπῆς εἶναι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Καθὼς λοιπὸν καὶ πάλι θὰ ἀκούσουμε τὰ

διδασκαλία κλασσικῶν συγγραφέων: ποιητῶν, ιστορικῶν, φιλοσόφων, ρητόρων καὶ ὅσῳσον τὸ μαθητικὸν δυναμικὸν τῶν Γυμνασίων ἐξέρχεται ἀπὸ τὰ σχολεῖα αὐτὰ ἄγευστον καὶ ἀπροσδιόνυσον γλωσσικῶς. Ἔτσι διαπιστώνεται ὅτι ἡ ἐναλλακτικὴ λύσις τῶν μεταφράσεων διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀρχαίων κειμένων ἐπέτειε τὸ πρόβλημα τῆς γλωσσικῆς ἀγωγῆς τῶν νέων μας.

5) Ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν καὶ ἐφαρμογὴν τοῦ μέτρου τῶν μεταφράσεων διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων νομίζω ὅτι ἔχουν ἀποκτηθῆ κάποιες ἐμπειρίες ἰδίως ἀπὸ τοὺς φιλόλογους, διὰ τὸ πόσον ἀποτελεσματικὸν ὑπῆρξε τὸ μέτρον αὐτό.

Εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον ἀπαιτεῖται νὰ διατυπωθῇ μία σειρὰ ἐπὶ μέρους παρατηρήσεων:

α) Τὰ ποιητικὰ κείμενα λ.χ. ὁ Ὅμηρος (Ὀδύσεια) (Ἰλιάδα) Α' καὶ Β' Τάξεως Γυμνασίου, Λυρικοὶ ποιηταὶ καὶ ἡ Δραματικὴ ποίησις ἔχουν ἐξασκήσει κάποιαν ἔλξιν εἰς τὸ μαθητικὸν δυναμικόν, ἐπειδὴ ὁ μῦθος καὶ ἡ πλοκὴ του ἐπροκάλεσαν ἐνθουσιασμόν καὶ

ιερὰ κείμενα νὰ μᾶς ὁμιλοῦν γιὰ τὴν σιωπὴ τοῦ Χριστοῦ, ἃς φέρουμε στὴ διάνοιά μας «τὸν ἀκάνθινον στέφανον, τὸ ἱμάτιον, τὸν κάλαμον, τὰ ραπίσματα, τὰς ἐπὶ κόρης πληγὰς, τὰ ἐμπτύσματα, τὴν εἰρωνεῖαν» ἱκανὰ γὰρ ταῦτα συνεχῶς στρεφόμενα ἅπασαν ὀργὴν καθελεῖν. Κἂν χλευαζόμεθα κἂν ἀδίκως τί πάσχωμεν συνεχῶς λέγομεν· Οὐκ ἔστι δούλος μεῖζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ» (Ἱ. Χρυσ. Ε.Π., τ. 75, σ. 370). Μιμούμενοι τοῦ Χριστοῦ τὴν σιωπὴν θὰ ὀδηγηθοῦμε ἀπὸ τὴν σιωπὴ τῶν χειλέων στὴν σιωπὴ τῶν πόθων, πρᾶγμα ἀπαραίτητο γιὰ τὴν λήψη τῶν θετικῶν μηνυμάτων. Καθ' ὅλη τὴν περίοδο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς καὶ ἰδιαίτερα αὐτὲς τίς ἡμέρες μᾶς προτρέπει ἡ Ἐκκλησία μας νὰ ἐτοιμασθοῦμε μὲ τὴν σιωπὴν, γιὰ νὰ δεχθοῦμε «τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν» πρὸς τὸ ἐκούσιο πάθος πορευόμενο Χριστό:

«Σιγησάτω πᾶσα σὰρξ βροτεία καὶ στήτω μετὰ φόβου καὶ τρόμου καὶ μηδὲν γήϊνον ἐν ἑαυτῇ λογιζέσθω· ὁ γὰρ Βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων καὶ Κύριος τῶν κυριευόντων προσέρχεται σφραγισθῆναι...» (Τροπάριο ἀντὶ χειρουργικῶν Μεγάλου Σαββάτου).

Ἄρχμ. ΝΙΚΟΛΑΟΣ Ι. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΣ
Διευθυντῆς Ἱερῶν Ἀποστολικῆς Διακονίας

ένδιαφέρον. Τὰ πεζὰ κείμενα τὰ ἀντιμετώπισαν οἱ μαθηταί μας μὲ κάποια ἀπάθεια περισσότερο τὰ ἱστορικά.

β) Ἐφ' ὅσον δὲ δὲν ὑπάρχει γλωσσικὴ διδασκαλία ὁ χρόνος καταναλίσκεται εἰς ἀνεύρεση διαφόρων πραγματολογικῶν στοιχείων, τῶν ὁποίων ἡ ἐπίμονη ἀναζήτησις τῶν ἀγεί εἰς ἀπεραντολογία καὶ ἀπόστασιν ἀπὸ τὸ κείμενον.

γ) Οὔτε ἐπαληθεύεται ἡ προσδοκία ὅτι ἡ ἀρχαία Γραμματεία προσφέρεται αὐτούσια εἰς τὰ παιδιά μας μὲ 50, 70 ἢ καὶ 100 στίχους κατὰ διδακτικὴν ὥραν λ.χ. τοῦ Ὀμήρου, ἀφοῦ πολλὰ ραψωδίες ἢ τμήματά τῶν προσφέρονται μὲ περιλήψεις.

δ) Δὲν θὰ ἦταν ὑπερβολὴ νὰ σημειώσωμεν ὅτι διὰ τῶν μεταφράσεων ἰδιαίτερος τῶν ποιητικῶν κειμένων δίδονται ἑκατοντάδες ἰδιωματισμῶν, λέξεων ἀγνώστων, ποὺ ἀδυνατοῦν νὰ ἐννοήσουν οἱ μαθηταί τῆς ἡλικίας 12, 13 καὶ 14 ἐτῶν. Τὸ ἀνεμμένον καὶ φορτικὰ περικομψον λεκτικῶν τῶν μεταφραστῶν εἰς τὴν Ἰλιάδα κυρίως δημιουργεῖ προβλήματα γλωσσικά.

Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ μορφωθῇ γλωσσικῶς ὁ μαθητὴς μὲ τὶς μεταφράσεις αὐτές, ὅταν ὑποχρεώνεται νὰ διαβάσῃ λέξεις, ποὺ δὲν χρησιμοποιοῦνται καὶ εἰς τὸν Δημοτικὸν λόγον «κουκουθαγιόθωρη» «διαγουμίζω» τοῦ «Δυσσεά» κ.λπ.

ε) Εἶναι ἐπίσης διαπιστωμένον γενικῶς ὅτι οἱ φιλόλογοι οἱ διδάσκοντες ἀπὸ μεταφράσεις τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς εἰς τὰ Γυμνάσια ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὰ κείμενα τὰ πρωτότυπα καὶ τὸν σχολιασμόν τῶν ὁπότε συχνὰ καὶ ἀθέλητα ἡ διδακτικὴ ἐργασία ἀποβαίνει αὐτοσχεδριασμός ἢ καὶ φλυαρία.

Καὶ ἄλλοτε ἔχομε τονίσει ὅτι οἱ μεταφράσεις ἀρχαίων κειμένων εἶναι ἐπωφελεῖς εἰς τὸ εὐρύτερον ἀναγνωστικὸν κοινόν, πλὴν δὲν ἀνταποκρίνονται εἰς τὸ γλωσσικὸν αἰσθητήριον τοῦ μαθητικοῦ δυναμικοῦ, ποὺ ἔχει ἀνάγκη τῆς γλωσσικῆς πειθαρχίας καὶ τῶν αὐστηρῶν κανόνων τῆς Γραμματικῆς καὶ τοῦ Συνακτικοῦ.

6) Εἶναι κοινὸς τόπος πλέον ὅτι ἡ γλῶσσα μας ἔγινε πτωχὴ, ἀχρωμὴ καὶ τυποποιημένη. Προφανῆς ἡ ὅλη λεξιλογικὴ συρρίκνωσις καὶ λεξιπενία τοῦ μαθητικοῦ δυναμικοῦ. Ὁ Τζώρτζι Ὁργουελ εἰς τὸ ἀφηρηστικὸν τοῦ ἔργου «1984» (ἐπέγρασε καὶ αὐτὸ καὶ τὸ 1975 καὶ ἤδη εὐρισκόμεθα εἰς τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1988), «Ἡ νέα ὁμιλία, λέγει, εἶχε σὰν σκοπὸ ὄχι νὰ ἐξαπλώσει, ἀλλὰ νὰ περιορίσει τὸν ὀρίζοντα τῆς σκέψεως καὶ ὁ σκοπὸς αὐτὸς ἐξυπηρετήθηκε ἄμεσα μειώνοντας στὸ ἐλάχιστο τὴν ἐκλογὴ τῶν λέξεων... «Ἡ νέα ὁμιλία διέφερε πραγματικὰ ἀπὸ ὅλες τὶς ἄλλες γλῶσσες σὲ τοῦτο, κάθε χρόνο γινόταν πιδὼ φτωχὴ ἀντὶ νὰ ἐμπλουτίζεται...».

7) Ὡς βασικὸν αἴτιον τῆς λεξιπενίας τῶν νέων γενεῶν λογίζεται ἡ κυκλοφορία τῆς ἰδέας ὅτι τὸ παρελθὸν εἶναι ξεπερασμένον, ὅτι τὰ παλαιὰ ἀξιώματα καὶ οἱ θεομοὶ καὶ τὰ διδάγματα τὰ ἐκπηγάζοντα καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀπὸ τὸ παρελθόν, εἶναι ξεπερασμένα, ἀπαύγασμα τοῦ κατεστημένου, ὅτι ἡ λεγομένη Δημο-

τικὴ εἶναι αὐτάρκης καὶ δὲν ἔχει χρεῖαν καμμιάς ἐπικουρίας.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω καὶ διὰ νὰ γίνῃ ἕνας γόνιμος διάλογος ἐρωτᾶται: ποῖοι λόγοι γενικῶς συνηγοροῦν εἰς τὴν ἐπαναφορὰν τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν εἰς τὰ Γυμνάσια;

1) Ὁ ἀρχαῖος λόγος καλλιεργεῖ τὸν ψυχικὸν κόσμον τῶν μαθητῶν καὶ ἐπανασυνδέει τὸν μαθητὴν μὲ τὰ κείμενα τῆς τόσον πλουσίας εἰς θεῖα νοήματα ἐκκλησιαστικῆς Ὑμνογραφίας. Τὸ λεξιλόγιον τῆς ἀρχαίας γραμματείας διαμορφώνει τὸν νεοελληνικὸν λόγον. Παρὰλλήλως ἐξασφαλίζεται ἡ γνώριμία τῶν μαθητῶν μὲ τὸν ἀρχαῖον κόσμον ἀπὸ τὶς πρῶτες πηγές εἰς ἕκτασιν προσεγγίσεως καὶ τῶν μεταχριστιανικῶν κόσμων ἀκόμη.

2) Διότι ὁ ἀρχαῖος λόγος καλλιεργεῖ τὶς ἀρετὲς ἐκείνες, τὶς ὁποῖες εἶχε προσδιορίσει ὁ Ζήνων ὁ Κιτιεὺς (334 - 224 π.Χ.). Εἶναι πέντε τὰ προτερήματα αὐτὰ τοῦ λόγου. Πρῶτη ἀρετὴ εἶναι ὁ Ἐ λ λ η ν ι σ μ ὶ ς (νὰ μὴ περιλαμβάνονται ξένες ἢ χυδαῖες λέξεις). Δευτέρα ἀρετὴ εἶναι ἡ σ α φ ἦ ν ε ι α ἤτοι νὰ ἐπιτυγχάνεται ἡ πλήρης κατανόησις μὲ τὸ ἀνάλογον λεκτικὸν ὕφος, ὅπως σκέψεις καὶ νοήματα νὰ εἶναι κατανοητά. Τρίτον προτέρημα τοῦ λόγου εἶναι ἡ σ υ ν τ ο μ ῖ α ἤτοι ἡ χρῆσις τῶν ἀπαραιτήτων λέξεων. Τετάρτη ἀρετὴ εἶναι ἡ κ υ ρ ι ο λ ε ξ ῖ α δηλ. ἡ χρησιμοποίησις λέξεων συγγενῶν πρὸς τὸ θέμα καὶ ἐμπτη ἀρετὴ ἡ καλουμένη κατασκευὴ δηλ. ὁ ἔντεχνος λόγος ποὺ δὲν ἔχει ἰδιωματισμούς.

Τὰ προτερήματα αὐτὰ καὶ οἱ ὑποδείξεις αὐτές, τὶς ὁποῖες περιέχει ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος εἰς βίους «Φιλοσόφων» (Ζ, 2,59), ἀγνοοῦνται καὶ παραβιάζονται ἀτυχῶς ἀπὸ ἐπισήμους παράγοντες τῆς πολιτείας καὶ τῆς κοινωνίας ἀπὸ σκοπιμότητα, αὐτὰ τὰ προτερήματα περιέχονται εἰς τὸν ἀρχαῖον λόγον καὶ θὰ βοηθήσουν τὸ μαθητικὸν δυναμικὸν νὰ καλλιεργηθῇ γλωσσικῶς. (Βλ. ἄρθρον μας εἰς ἐφημ. «Πελοπόννησος» «Γλῶσσα καὶ ἀρετὲς τοῦ Ἑλληνικοῦ λόγου» 5.4.1985).

3) Διότι ὁ ἀρχαῖος λόγος καὶ ἡ ἀρχαία γλῶσσα ἐγκλείουν ἐννοιολογικὰς ἀποχρώσεις καὶ ἀναπτύσσουσι τὴν διάνοιαν τοῦ νέου ἀνθρώπου, ἐνισχύουσι τὴν κρίσιν καὶ ἐξασφαλίζουσι ἀριβίαν καὶ πειθαρχίαν νοῦ καὶ σκέψεως. Τονώνει ἡ γλῶσσα τὴν εὐαισθησίαν μας. Πόσα νοήματα καὶ ἀποχρώσεις δὲν ἐμπεριέχουσι οἱ λέξεις π.χ. εὐχαρίστησις, χαρὰ, εὐφροσύνη, ἀγαλλίασις, τέρψις, ἡδονή, γλυκασμός; εἶναι μὲν συνώνυμοι ὄροι πλὴν ἡ κάθε λέξις ἀπὸ τὶς ἀνωτέρω ἐμφανίζει τὴν ἰδικὴν τῆς φυσιογνωμίαν.

4) Μόνον οἱ μεταφράσεις δὲν προσφέρουσι τὴν λύσιν διὰ τὴν προσπέλασιν τοῦ ἀρχαίου κειμένου· ἀπλὴν ἐπικουρίαν χορηγοῦν. Τὸ πρωτότυπον δὲν ἀντικαθίσταται ποτέ. Νὰ ὑπάρξῃ ἡ μετάφρασις μὲ τὸ ἀρχαῖον κείμενον μαζὶ εἰς τὰ διδακτικὰ βοηθήματα τῶν μαθητῶν τοῦ Γυμνασίου.

5) Κατεχόμεθα ἀπὸ τὸν προβληματισμόν ἀραγε τὸ μαθητικὸν δυναμικὸν τῶν τριταξίων Γυμνασίων κα-

τορθώνουν να μάθουν την ελληνική γλώσσα, την Νεοελληνική, καθώς αυτή έχει αποκοπῆ ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν; Τὰ ἀποτελέσματα εἶναι φανερά. Ἀναφέρουμε τὴν λέξιν χέρι ἀλλὰ ἡ χεὶρ ἀγνοεῖται, ὡστόσο ἀναφέρουμεν: χειρισμός, χειροδικία, ὑποχείριος, χειροποίητος, αὐτόχειρ κ.λπ. Εἰς τὴν Νεοελληνικὴν τὸ παιδί μαθαίνει τὴν λέξιν: αὐτὴ ἢ καὶ ἀφτί, ὅχι τὸ οὖς ἀλλὰ λέγομεν: ὠτακουστῶ, ὠτακουστής, ὠτίτις, παρωτίτις κ.λπ. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἐπιβάλλεται ἡ ἐπανεισαγωγὴ τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν ἀπὸ τὸ πρωτότυπον εἰς τὰ Γυμνάσια διὰ τὴν ἐπέλθῃ ὁ ἰσορροπημένος λόγος μὲ τὴν σύνδεσιν ἀρχαίας καὶ νέας γλώσσης. Ἐκατοντάδες καὶ χιλιάδες ὄροι μὲ τοὺς ὁποίους ἐκφράζονται οἱ ἐπιστήμες καὶ ἡ τεχνολογία πῶς εἶναι δυνατόν νὰ γίνουν προσεῖτοι εἰς τὰ παιδιά χωρὶς τὴν ἀρχαία γλῶσσα; π.χ. ὑποτείνουσα, ὑδράργυρος, συνιστώσα, συνισταμένη, ἄνθραξ, ἐφαπτωμένη, ἄμπωτις, παλλήροια, ἰχθύς, ὠτόκον, ὠσθήκη, γύρις, ὑπερος κ.λπ.;

«Χωρὶς μόρφωσιν εἰς τὴν γλῶσσαν, πὺν ἔχει κανόνας καὶ ἐξαιρέσεις, πὺν ἔχει δομὴν πολύπλοκον σχεδιασθεῖσαν εἰς διάρκειαν ἑκατοντάδος γενεῶν, ὁ ἄνθρωπος δὲν παίρνει μόρφωσιν ἀρτίαν. Ὅλα ὅσα ἴδουν τὰ μάτια του, ὅσα θὰ ἀκούσουν τὰ αὐτιά του καὶ εἰς ὅσους στοχασμοὺς τὸν κινήσῃ ὁ νοῦς του καὶ ἡ καρδιά του, ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ περάσουν ἀπὸ τὴν γλῶσσαν του καὶ νὰ πλανισθοῦν ἐπανειλημμένως διὰ τὴν πάρον μορφὴν ἀνακοινώσεως κατανοητῆς καὶ πειστικῆς. Ἡ σκέψις δλοκληρώνεται μόνον μὲ τὴν ἐκφρασιν» σημειώνει ὁ Π. Γεωργουῦντζος («Πλάτων» τόμ. 29 Ἀθήναι 1977 σελ. 355).

Θὰ ἐρωτήσῃ ὁμως κανεὶς: Μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τί πρέπει νὰ γίνῃ, ποία μέθοδος ἐνδείκνυται νὰ ἀκολουθηθῇ. Ἀπλῶς καὶ μόνον καταγράφουμε μερικῆς προτάσεις πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῶν ἐπιπτώσεων, πὺν προέκυψαν ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς μέχρι σήμερον ἰσχύουσας μεταρρυθμίσεως;

Νομίζομεν ὅτι ἤμποροῦσαν νὰ γίνουν κατὰ πρῶτον στάδιον τὰ ἑξῆς περιόπου:

α) Ὡς πρὸς τὴν γλωσσικὴν διδασκαλίαν καλὸν θὰ ἦτο νὰ προσηγηθῇ ἡ γλῶσσα τοῦ Παπαδιαμάντη, ἡ γλῶσσα τοῦ Κ. Παπαρηγοπούλου, τοῦ Ἡλία Μηνιάτη, ὕστερα τῶν χρονογράφων τῆς ἀλώσεως, τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων, τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, τῆς Καινῆς Διαθήκης, τοῦ Πλουτάρχου, τοῦ Λουκιανοῦ καὶ κατὰ συνέχειαν νὰ ἀρχίσῃ ἡ διδασκαλία τῆς γλωσσικῆς μορφῆς τῶν κλασσικῶν χρόνων.

β) Κατὰ δύο ὄρες ἐβδομαδιαίως νὰ γίνεται ἡ διδασκαλία τῶν συγγραφέων ἀπὸ τὸ πρωτότυπον, μὲ ἀνθολογία ἀρχαίων κειμένων ὑπὸ μορφὴν ἀπλουστεύσαν. Πολλοὶ προτείνουν τοὺς συγγραφεῖς: Αἰλιανόν, Ἀπολλόδωρον, Ξενοφῶντα, Ἡρόδοτον, Λυσίαν, Ἰσοκράτην κατὰ σειρὰν. Παραλλήλως θὰ διδάσκωνται βασικοὶ κανόνες τῆς Γραμματικῆς καὶ τοῦ Συντακτικοῦ.

γ) Ὅπου θὰ διδάσκωνται κείμενα ἀπὸ μεταφράσεις καλὸν νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὴν μίαν σελίδα τὸ κείμενον καὶ τὴν ἄλλην ἢ μετάφρασις. Ἡ ὑπαρξίς τοῦ πρωτοτύπου θὰ ὑποβοηθήσῃ τὴν κατανόησιν ἀρετῶν δυ-

σκόλων στοιχείων τῆς μεταφράσεως, ὅπου τυχὸν ὑπάρξουν. Σιγὰ - σιγὰ θὰ ἐξοικειωθοῦν οἱ μικροὶ μαθηταὶ τῶν Γυμνασίων πρὸς τὸν λόγον τῶν Ἀρχαίων.

Ἄν δὲν φροντίσουν τέλος ὅλοι οἱ ὑπεύθυνοι παράγοντες τῆς Παιδείας καὶ τῆς Πολιτείας γενικώτερα νὰ ἐπανεισαχθῇ ἡ διδασκαλία τῶν ἀρχαίων εἰς Γυμνάσια καὶ νὰ τονωθῇ εἰς τὰ Λύκεια ἴσως τότε εἰς μίαν ἢ δύο γενεάς, κανένας δὲν θὰ καταφεύγῃ εἰς τὴν βιβλιοθήκας ἀφοῦ ἐπαρκῶς δὲν θὰ ἐννοῇ τὴν γλῶσσαν του.

Ὁ σοφὸς τοῦ Γένους Ἀδαμάντιος Κοραῆς συνεβούλευε πρὸ 150 ἐτῶν: «Ποτὲ ἔθνος δὲν θὰ καταφεύγει στὴς βιβλιοθήκας μας, ἀφοῦ δὲν θὰ ἐννοῇ ἐπαρκῶς τὴν γλῶσσαν του χωρὶς νὰ διαστρέφῃ ἐν ταῦτῳ καὶ τὴν παιδείαν του. Ἡ ἀσυνταξία τῆς γλώσσης συνοδεύει πάντοτε τὴν ἀσυνταξίαν τῶν ἐννοιῶν. Διότι, ὅστις συνηθίζει νὰ καταφρονῇ τοὺς κανόνες τῆς Γραμματικῆς γρήγορα θέλει καταφρονῆσαι καὶ τοὺς κανόνες τῆς λογικῆς. Καὶ ἀφοῦ μίαν φορὰν, γράφει, φθάσει νὰ ἐμβῇ εἰς τὰς κεφαλὰς ἡ ταραχὴ τὸ ἔθνος καταφέρεται ὡς κύλινδρος ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς δόξης εἰς τῆς ἀδοξίας τὸν βυθόν. Ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα εἶναι τὸ σωσίβιον καὶ τὸ φυλακτὸ τοῦ ἐλληνικοῦ γένους, μὲ τὰ ὁποῖα καὶ μόνον δύναται νὰ σωθῇ καὶ στήν ἐλευθερία καὶ στήν δουλεία».

Ἡμπορεῖ νὰ εἰπῇ κανεὶς ὅτι οἱ λόγοι αὐτοὶ εἶναι προφητικοὶ καὶ πολὺ ἐπίκαιροι, ὅπως τοὺς διατυπώνει ὁ Α. Κοραῆς.

Ὡς πρὸς τὴν ὀπτικὴν καὶ αἰσθητικὴν μορφήν τῶν λέξεων μετὰ τὴν καθιέρωσιν καὶ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ μονοτονικοῦ συστήματος εἰς τὴν Ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν Διοίκησιν ἔχομεν κατ' ἐπανάληψιν ἀσχοληθῇ. Βλ. π.χ. «Αἰσθητικὴ καὶ ὀπτικὴ μορφή τοῦ γραπτοῦ λόγου» «Πελοπόννησος» 31.7.85 καὶ «τοῦ Μονοτονικοῦ συνέπεια καὶ ὁ γραπτὸς λόγος» «Πελοπόννησος» 17.8.85, «Γλωσσικὸν ζήτημα» 18.7.1986 κ.λπ.

Ἀπαιτεῖται πάντως νὰ σημειωθῇ ὅτι τὸ ἐπιβληθὲν μονοτονικὸν δημιουργεῖ χάσμα μεταξὺ ἀρχαίας καὶ νέας ἐλληνικῆς γραφῆς· κατὰ παρόμοιον δὲν ὑφίστατο πρῖν. Ὁ σύνδεσμος ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ καὶ νεωτέρου κόσμου διακόπτεται. Ὁ μαθητὴς δὲ σήμερον τῆς Α' Λυκείου ἐκάστοτε, ὅπου διὰ πρώτην φορὰν μυεῖται εἰς τὸν ἀρχαῖον λόγον συναντᾷ σοβαρῆς δυσχερείας, πὺν δὲν ὑπῆρχον πρῖν, καθότι ἀπὸ τὴν Α' Γυμνασίου τὸ σύνολον τῶν μαθητῶν συνήθιζε νὰ ἐφαρμόζῃ σχεδὸν μὲ ἄνεσιν καὶ ἀβίαστα τὸν ἴδιον τονισμόν εἰς κείμενα Ἀρχαίων καὶ Νέων Ἑλληνικῶν.

Καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ τακτοποιηθῇ πρὸς ὄφελος τῶν ἐλληνοπαίδων.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ ἐκ νέου διδασκαλία τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἀπὸ τὸ πρωτότυπον δὲν πρέπει νὰ προσλάβῃ πολιτικὴν ὄψιν καὶ χρειάν. Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ πολιτικοποιηθῇ. Δὲν εἶναι νίκη τοῦ ἐνὸς κόμματος καὶ ἡττα τοῦ ἄλλου. Δὲν ἐπδέχεται ἀντιπολιτευτικὴν συμπεριφορὰν ἢ κυβερνητικὴν ἀδιαλλαξίαν.

Πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι τὰ Ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ τὰ ἀγαπᾷ καὶ τὰ ἐκτιμᾷ ὁ λαός. Ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς ἔχει σὲ ὑπόληψιν καὶ ἐκτίμησιν τὸν Ἀρχαῖον Λόγον

Ο ΙΕΡΟΘΕΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

ὡς Ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν καὶ Ἡλείας (6.12.1892–7.3.1903)

«Δίκαιοι εἰς τὸν αἰῶνα ζῶσι».

(Σοφ. Σολομ. 6,15)

Ὀγδοήκοντα καὶ πέντε ἔτη συνεπληρώθησαν ἐφέτος, κατὰ τὸν μῆνα Μάρτιον, ἀπὸ τῆς μακαρίας τελευτῆς τοῦ ἀοιδίου Ἀρχιεπισκόπου Πατρῶν καὶ Ἡλείας Ἱεροθέου Μητροπούλου, διακεκριμένου Ἱεράρχου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ δὴ τῆς τοπικῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῶν Πατρῶν, τὸν θρόνον τῆς ὁποίας ἐκλήσε, διὰ τῆς καρποφόρου ποιμαντορικῆς του διακονίας, ἐπὶ δέκα περιῶν ἔτη.

Ὅπως ἐξέχουσα προσωπικότης ὁ Ἱεροθέος ὑπῆρξε, κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν, «φυσιογνωμία ἀληθῶς βιβλική, μὲ τὴν προσήνεian τοῦ ἥθους, μὲ τῆς γλώσσης τὴν γλυκύτητα, μὲ τὸν ἔρωτα τὸν θερμὸν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Πατρίδα»¹, μία πολυκύμαντος καὶ πληθωρικὴ ἐκκλησιαστικὴ μορφή τῶν νεωτέρων χρόνων, μὲ ἀγωνιστικὸν φρόνημα καὶ ἐκκλησιαστικὸν ζῆλον, τὰ ὁποῖα τὸν ἀνέδειξαν ἀκατάβλητον μαχητὴν τῶν ἀληθειῶν τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Τοῦτου ἕνεκα ὑπενθυμίζομεν αὐτὸν δι' ὧν ἐπιμνημοσύνων γραμμῶν ἐκθέτομεν κατωτέρω, ἐπὶ τῇ συμπληρώσει τῶν ὀγδοήκοντα καὶ πέντε ἐτῶν ἀπὸ τῆς πρὸς Κύριον ἐκδημίας του.

Ὁ Ἱεροθέος, ἀφοῦ ὑπηρέτησε πολυτρόπως καὶ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ὡς ἱεροκέρυξ τὴν Ἐκκλησίαν, ὑποστάς παραλλήλως ποικίλας διώξεις καὶ δοκιμασίας καὶ ἐξο-

1. Σωτηρ. Ἀ. Γκολφινόπουλου, *Εἰς μνήμην ἐνὸς ἀλησιμονήτου Ἱεράρχου*, περιοδ. «Ἀλήθεια» Πατρῶν, ἀριθμ. 3/1947, σελ. 53.

καὶ τὰ Ἀρχαῖα Ἑλληνικά. Ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπαναδιδάχθῃ εἰς τὰ Γυμνάσια.

Τὰ κλασσικὰ κείμενα, ἡ Καινὴ καὶ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, τὰ πατερικὰ κείμενα συνθέτουν τὸν κυριώτερον θησαυρὸν τοῦ ἔθνους μας. Εἶναι τὸ κύριον συστατικὸν τῆς ἐθνικῆς μας ταυτότητος.

Καὶ ἂν ἡ Πολιτεία πράξη ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὸ χρέος της καὶ ἡ Ἐκκλησία βοηθήσῃ μὲ τὸ κύρος της πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἀσφαλῶς ἢ προσπάθεια θὰ ἀποβῇ πρὸς ὄφελος ἔθνικόν.

(Τέλος)

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ν. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
Φιλολόγος - Δ)ντὴς Λυκείου

ρισθῆς ἐπὶ τριετίαν εἰς Ἄνδρον καὶ Πάρον, ὡς ὀπαδὸς τοῦ Μακράκη καὶ λόγω τῆς γνωστῆς ἀντιθέσεώς του πρὸς ὀρισμένους Σιμωνιακοὺς Ἀρχιερεῖς, ἐξελέγη Ἀρχιεπίσκοπος² Πατρῶν καὶ Ἡλείας ὑπὸ τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐχειροτονήθη τὴν 6ην Δεκεμβρίου 1892, μετὰ πάσης ἐπισημότητος, εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις ἱερὸν Μητροπολιτικὸν ναόν, προεξάρχοντος τοῦ προέδρου Αὐτῆς Μητροπολίτου Γερμανοῦ Καλλιγᾶ, ἐν μέσῳ ἀπείρου πλήθους, ἐπευφημοῦντος τὸν χειροτονοῦμενον ἱεράρχην³.

Κατὰ τὸν ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ του λόγον ὁ Ἱεροθέος, μεταξὺ τῶν ἄλλων, εἶπε καὶ τὰ ἑξῆς: «... Τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα, ἀξίωμα ἀνωτέρου ἀρχοντος ἐν τῇ χριστιανικῇ κοινωνίᾳ, ἔχει χαρακτηριστὴρα θρησκευτικόν. Ὁ πρῶτος καὶ ὑψιστος αὐτῆς Ἀρχιερεὺς ὑπῆρξεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὅστις λόγω καὶ ἔργῳ ἐγένετο Σωτὴρ... Ὁ ἐπίσκοπος, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ, πρέπει νὰ εἶναι φῶς τοῦ κόσμου καὶ ἄλας τῆς γῆς. Ὁ ἐπίσκοπος πρέπει νὰ εἶναι ἀληθῆς ποιμὴν, ἀγαπῶν τὸ λογικὸν του ποῖμνιον, ἔτοιμος καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν του ὑπὲρ αὐτοῦ νὰ θυσιάσῃ. Ὁ ἐπίσκοπος πρέπει πρὸς τοῦτοις νὰ εἶναι διδάσκαλος τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς ἀληθείας καὶ νὰ εἶναι αὐτὸς πρῶτος τηρητῆς τῶν διδασκομένων, πειθόμενος εἰς τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, ὅστις ἀπήτησε καὶ τὸ ποιεῖν καὶ τὸ διδάσκειν, καὶ τὸν βίον του εἰς αὐτὰ ἀφιέρωσε καὶ ἐν αὐτοῖς κατέλυσε, καὶ μμύόμενος τοὺς ἀποστόλους καὶ πάντας τοὺς πιστοὺς αὐτῶν διαδόχους, οἵτινες τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ποιμνίου των διάκονοι ἔγιναν καὶ διὰ τοῦ παραδείγματός των, μηδὲ ἀπέναντι τῶν βαρυτέρων θυσιῶν ἀποδειλιάσαντες...»

»Οἱ ἀδήποτε διδασκαλία, ὅσον ἰσχυρὰ καὶ εὐγλωττος ἂν εἶναι, διαψευδομένη ὑπὸ τῶν ἔργων τοῦ κηρύττοντος αὐτὴν, ἀπομένει ἄγονος καὶ νεκρά, πολλάκις δὲ ἐπιζήμιος γίνεται εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀλήθειαν. Ἐνῶ μικρὸς τις λόγος ἀπλοῦς, σαφῆς, θερμὸς, ἀπειριττος, ἀποβαίνει ὁ κάλλιστος καὶ λαμπρότατος τῶν λό-

2. Περὶ τῆς χρήσεως τῶν ὀρων Ἀρχιεπίσκοπος, Ἐπίσκοπος, Μητροπολίτης κλπ. βλ. Γερασιμ. Ἰ. Κοινοδότη, ἐν λ. «Ἀρχιεπίσκοπος», Θρησκευτ. καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια, τ. 3ος, στήλῃ 317 κ. ἐ.

3. Περιοδ. «Ἀνάπλασις» Ἀθηνῶν, φ. 112/1892, σ. 1599.

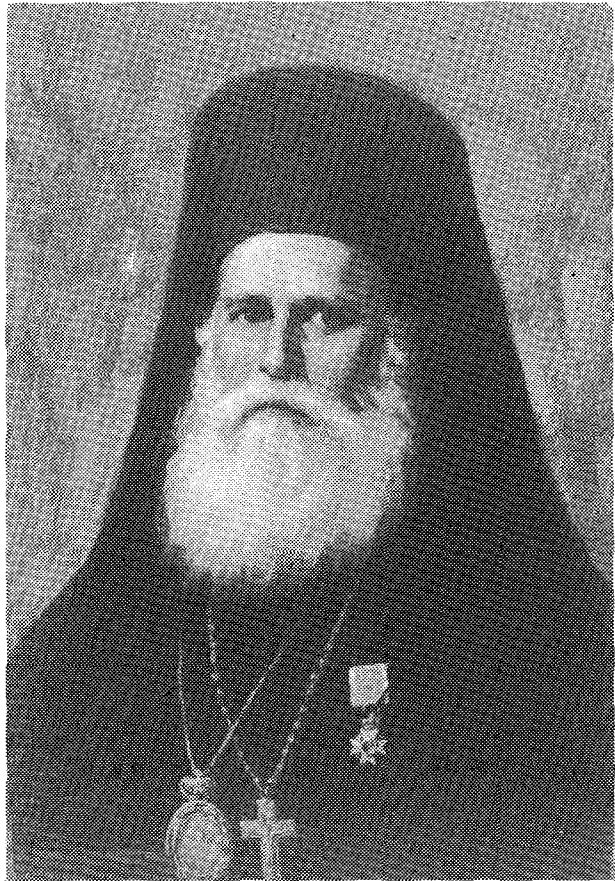
γων ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν ἀποτελεσμάτων, ὅταν προσε-
πικυρῇ αὐτὸν ὁ λέγων διὰ τῶν ἰδίων ἔργων καὶ κατα-
δεικνύῃ διὰ τοῦ ἑαυτοῦ παραδείγματος ὅτι ὄχι μόνον
διδάσκει, ἀλλὰ καὶ ποιεῖ. . .

»Ἐκαστος ἐπίσκοπος ὀφείλει ν' ἀναδεικνύεται Χρι-
στιανὸς ἐπίσκοπος. Ψυχρὸς καὶ ἀδόκιμος περὶ τὴν πί-
στιν καὶ τὰ ἔργα αὐτῆς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ εἶναι. Γονι-
μοποιῶν δὲ καὶ πολλαπλασιάζων τὸ παρὰ Θεοῦ δοθέν
αὐτῷ τάλαντον, ὀφείλει νὰ ἐργάζεται τὸ ἀγαθὸν καὶ
νὰ παρέχῃ ἑαυτὸν τύπον σχετικῆς ἀρετῆς, νὰ προσ-
παθῇ δ' ἅμα ὅπως, ὁσημέραι κρείσσω ἑαυτοῦ καθιστά-
μενος, γίνηται καὶ πρὸς τὰς ἐμπειστευμένας αὐτῷ ψυ-
χὰς πρότυπον τελειωτέρου χριστιανικοῦ χαρακτήρος
καὶ βίου. . .»⁴.

Ἀμέσως μετὰ τὴν εἰς ἀρχιερέα προχέρισίν του
καὶ πρὶν ἢ ἀναλάβῃ τὴν διαποιέμανσιν τῆς ἐπαρχίας του
«ἔγραψε ἓνα ἄρθρο στὴν Ἀκρόπολη, στὸ ὁποῖο διέ-
γραφε τὴν πνευματικὴ του πορεία. Ἦταν ἓνα σχέδιο
προγράμματος καὶ ἔδειχνε πὼς αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἤ-
ξερε καλὰ τί πήγαινε νὰ κάνῃ»⁵.

Ἡ ἐνθρόνισίς του ἐγένετο τὴν Κυριακὴν 3ην Ἰα-
νουαρίου 1893, περὶ τὴν 4ην μ.μ. ὥραν, εἰς τὸν ἀνα-
καινιζόμενον Μητροπολιτικὸν ναὸν Πατρῶν τῆς Εὐαγ-
γελιστρίας, μετὰ πάσης μεγαλοπρεπείας, παρισταμένου
ὄλου τοῦ Κλήρου τῆς ἐπαρχίας του, τῶν πολιτικῶν,
στρατιωτικῶν καὶ λοιπῶν ἀρχῶν τῆς πόλεως, μὲ ἐπι-
κεφαλῆς τὸν Δήμαρχον Πατρῶν Ἀριστομένην Κον-
τογούρην. Ἡ πόλις τῶν Πατρῶν κατὰ τὴν ἡμέραν
ἐκείνην παρουσίαζε θέαμα ἐπιβλητικὸν καὶ μεγαλειῶ-
δες. Αἱ ὁδοὶ τῆς πόλεως εἶχον κατακλυσθῆ ὑπὸ χιλιά-
δων κατοίκων τῶν Πατρῶν καὶ τῆς ὑπαίθρου, προσε-
ελθόντων νὰ ὑποδεχθῶν τὸν ποιμενάρχην των. Ἀλλὰ
καὶ ὁ καιρὸς «ἦτο ἐκτάκτως εὖνους καὶ λαμπρὸς, ὁ ἥ-
λιος ἀπὸ οὐρανοῦ ἀνεφέλου ἐξέχυνε φαιδρὸς καὶ πανη-
γουρικὸς τὰ φωτινὰ κύματά του, ἡ πέριξ φύσις ἐφαίνε-
το οἰονεὶ ἠὺρρετισμένη καὶ αὐτὴ, ὅπως μετὰσχῆ τῆς
ὑποδοχῆς»⁶.

Μετὰ τὴν κεκανονισμένην τελετὴν, ὁ νέος ἀρχιεπι-
σκοπος Πατρῶν καὶ Ἡλείας «λευκογένειος, συγκεκινη-
μένος, ἀγαθός, ταπεινός, ἱλαρὸς, γλυκὺς, σεπτὸς... ἀνα-
βάς τὸν ἱερόν ἄμβωνα ἐν μέσῳ βαθείας σιγῆς τοῦ ποι-
μνίου του, ἐξαρτηθέντος ὄλου ἀπὸ τῶν χειλέων του,
ἐξεφώνησε πρὸς αὐτὸ τὸν πρῶτον του λόγον»⁷, εἰς τὸν
ὁποῖον, ἀφοῦ ἀνεφέρθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὰς σχέσεις

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν καὶ Ἡλείας Ἱερόθεος Μητρόπουλος.

αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ ὑπάρχουν μετὰξὺ ἐπισκόπου καὶ
κλήρου, ἐπισκόπου καὶ ἀρχόντων, ἐπισκόπου καὶ λαοῦ,
διέγραφεν ἐν συνεχείᾳ, μετὰ πολλῆς δυνάμεως καὶ
παρησίας, τὰ καθήκοντα τοῦ ἀρχιερέως ποιμενάρ-
χου, τὰ ὁποῖα καὶ ἀπετέλεσαν μετὰ ταῦτα, τὸν κύριον
σκοπὸν καὶ τὸ μοναδικὸν μέλημα τῆς ζωῆς του.

Παραθέτομεν χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ
τὸν περισπούδαστον ἐκείνον ἐνθρονιστήριον λόγον του:

«Μετὰ συγκινήσεως ἱερᾶς παρουσιάζομαι τὸ πρῶ-
τον ἐνώπιον τῶν πνευματικῶν μου τέκνων τῆς πό-
λεως ταύτης, τὴν ὁποίαν διὰ τοῦ μαρτυρίου αὐτοῦ καθ-
αγιάσας προσεταιεῖ ὡς πολιούχου αὐτῆς ὁ ἅγιος Ἀ-
πόστολος Ἀνδρέας. Τὴν συγκίνησιν ταύτην βλέπω
ἀντανακλωμένην καὶ εἰς τὰ πρόσωπα ὑμῶν, οἱ ὁποῖοι
πανταχόθεν τῆς πόλεως ἐσπεύσατε, ὅπως ἴδῃτε καὶ
ἀκούσητε ἐκείνον, μὲ τὸν ὁποῖον ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου
Πνεύματος ἠδόκησε νὰ σᾶς συνδέσῃ ὡς τέκνα πρὸς
πατέρα...

(Συνεχίζεται)

ΙΩΑΝΝΗΣ Φ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

θεολόγος - φιλόλογος

Δ/ντῆς Ἀρσακείου Γυμνασίου Πατρῶν

4. Περιοδ. «Ἀγάπη» Ἀθηνῶν, φ. 2/10-1-1893, σελ. 3-4.

5. Ἀθανασ. Κοτταδάκη, Αὐτοὶ ποὺ ἄνοιξαν τὸ δρόμο, Ἀθήναι 1976, σελ. 110.

6. Περιοδ. «Ἀγάπη», φ. 4/24-1-1893.

7. Αὐτόθι.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

«Υπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος».

Ἡ Ἐθνική μας Ἑορτὴ τῆς 25ης Μαρτίου κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὑποβαθμίζεται, ὡς μὴ ὠφελε, ὀλογνὲν καὶ περιοσότερον. Ἡ ὑποβάθμιση εἶναι ἔκδηλος ἀφ' ἑνὸς εἰς τοὺς λίαν ὑποτονικοὺς σηματοστολισμούς, ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν προσπάθειαν πολλῶν δμυλιῶν ἢ δημοσιευμάτων πρὸς ἀπόκρυψιν τῶν ἀληθῶν γενεσιουργῶν αἰτίων τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος τοῦ 1821 καὶ πρὸς μαρξιστικὴν ἐρμηνείαν αὐτοῦ ὡς ἀποτελέσματος ταξικῶν ἀνταγωνισμῶν καὶ τρίτον εἰς τὴν ἐπιχειρουμένην συχνάκις κομματικὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν σχετικῶν ἀναιμικῶν ἑορτασμῶν.

Ὅθεν ἐπιβάλλεται ἀφ' ἑνὸς ἢ διὰ παντὸς μέσου ὑπόδειξις τῆς συναισθηματικῆς ἀνάγκης καὶ τῆς παιδαγωγικῆς σκοπιμότητος τοῦ γενικοῦ σηματοστολισμοῦ, ἀφ' ἑτέρου ἢ ἐπαγρύπνησις πρὸς ἀντίκρουσιν πάσης ἀποπείρας πρὸς παραχάραξιν τῆς ἐθνικῆς μας ἱστορίας καὶ πρὸς ἀποπροσανατολισμὸν τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ καὶ ἰδίως τῆς σπουδαζούσης νεολαίας ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὀρθὴν κατανόησιν τοῦ ἀληθοῦς νοήματος τῆς Ἐθνεγεροσίας τοῦ 1821 καὶ τρίτον ἢ ὁργάνωσις τῆς συστηματικῆς προβολῆς τοῦ πραγματικοῦ χαρακτῆρος αὐτῆς ὡς καθολικοῦ ἀγῶνος πασῶν ἀνεξαρτέτως τῶν τάξεων τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Ὁ ἀγὼν αὐτὸς εἶχεν ὡς σύνθημα τὴν φράσιν «Μάχου ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος», ἣτις φράσις ἀπετέλει τὴν ἀρχὴν τῆς ἀπὸ τοῦ Ἰασίου προκηρῦξεως τοῦ Ἄλ. Ὑψηλάντη κατὰ τὴν 24ην Φεβρουαρίου 1821. Ἡ καθολικότης τοῦ ἀγῶνος τῶν ὑπὸ τὰς εὐλογίας τῆς Ἐκκλησίας συνηρωμένων Ἑλλήνων μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τῶν γνωστῶν λόγων τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη εἰς τὴν Πινάκα (τὴν 13ην Νοεμβρίου 1838): «Ὡς μία θροχὴ ἔπεσεν εἰς ὅλους μας ἢ ἐπιθυμία τῆς ἐλευθερίας μας καὶ ὅλοι, καὶ οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ προεστοὶ καὶ οἱ καπεταναῖοι καὶ οἱ πεπαιδευμένοι καὶ οἱ ἔμποροι μικροὶ καὶ μεγάλοι, ὅλοι ἐσυμφωνήσαμεν εἰς τὸν σκοπὸν αὐτὸν καὶ ἐκάμαμεν τὴν ἐπανάστασιν».

Ἅ Μακρυγιάννης καὶ τὸ 1821.

Ἡ ἐπιχειρημένη Ἐθνική μας Ἑορτὴ καθιστᾷ ἐπικαιρὸν τὸν ἐν τῇ λαμπρᾷ καὶ ἀκτινοβόλῳ Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν ἐκφωνηθέντα κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος πανηγυρικὸν λόγον τῆς Καθηγητρίας τῆς Φιλοσοφίας κυρίας Τερέζας Πεντζοπούλου - Βαλαλά, ὅστις εἶχε τὸν τίτλον: «Ὁ σιρατηγὸς Μακρυγιάννης

ὅπως φιλοσόφησε πάνω σὶν ἀγῶνα τοῦ '21». Ὁ λόγος οὗτος, ὅστις ἐδημοσιεύθη προσφάτως ἐν Θεσσαλονίκῃ εἰς τὴν σειρὰν «Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη - Δημοσιεύματα τῆς Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν» (ἀρ. 44), παρουσιάζει τὴν θεοκεντρικὴν φιλοσοφικὴν ἀνθρωπολογίαν τοῦ ἡρωικοῦ σιρατηγοῦ.

Ὡς ἰδιαίτερος ἐπισημαίνει ἡ κυρία Πεντζοπούλου - Βαλαλά, παραθέτουσα σχετικὰ ἀποσπάσματα ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Μακρυγιάννη, «ἡ ἔννοια τῆς πατρίδας ἐδραιώνεται σὶν γερὸ θεμέλιο τῆς Θρησκείας. Δὲν νοεῖται ἐλληνικὸ ἔθνος χωρὶς τὴν Ὁρθοδοξία. Οἱ Ἕλληνες εἶναι Χριστιανοὶ Ὁρθόδοξοι καὶ ἡ Ἐκκλησία εἶναι πολῦτιμο πρᾶγμα... Βαθειὰ ριζωμένη σὶν Μακρυγιάννη εἶναι ἡ πίστις δι' σὶν ἀγῶνα τοῦ '21 ὁ Θεὸς παρασιάθηκε σὶν πλευρὸ τῶν Ἑλλήνων... Ὁ ἀγῶνας τοῦ '21 ἦταν ἔργο θεϊκό... Οἱ Ἕλληνες ἔθεσαν τέλος σὶν τυραννία τῶν Τούρκων καὶ κέρδισαν τὴν ἐλευθερία τους. Θεμέλιο τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς πατρίδας εἶναι ἡ Ὁρθοδοξία». (σ. 9, 10, 12, 16).

Ὅσον ἀφορᾷ εἰδικότερον εἰς τὴν συμβολὴν τῶν ἱ. μονῶν εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ '21, ἡ κυρία Πεντζοπούλου - Βαλαλά παραθέτει τὴν ἐξῆς περικοπήν ἐκ τῶν Ἀπομνημονευμάτων τοῦ Μακρυγιάννη: «... Τὰ μοναστήρια ἦσαν τὰ πρῶτα προπύργια τῆς ἀπανάστασης μας. Ὅτι ἐκεῖ ἦταν καὶ οἱ τζεμπιχανέδες μας καὶ ὅλα τ' ἀναγκαῖα τοῦ πολέμου δι' ἦταν παράμερον καὶ μυστήριον ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Καὶ θυσιάσαν οἱ καημένοι οἱ καλογέροι καὶ σκοιῶθησαν οἱ περισσότεροι εἰς τὸν ἀγῶνα» (Ἀπομν. Β', 1947, σ. 75).

Διὰ τὸν Μακρυγιάννην, τονίζει ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀξιολογώτατος πανηγυρικὸς λόγος, «ἡ Πατρίδα καὶ ἡ Θρησκεία, ἡ Ἑλλάδα καὶ ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι ἀδιαίρετη πραγματικότητα» (σ. 28). Καὶ ἐπειδὴ «ἡ Ὁρθοδοξία σιηρίζεται μὲ τὴν πίστιν καὶ τὰ ἔργα», δι' αὐτὸ «ὅταν τὰ ἔργα σιρέφονται ἐναντίον τῆς πίστεως, τότε κλονίζεται τὸ θεμέλιο τοῦ Ἐθνους» (σ. 16).

Ἅ Αφοπλισμὸς διὰ τοῦ ἠθικοῦ ἐπανεξοπλισμοῦ.

Ἐν προσφάτῳ συνεδρίῳ, ὅπερ ἐγένετο ἐν Παρισίοις ὑπὸ τῶν κατεχόντων βραβεῖον Νόμπελ, ἀνεγνώσθη μῆνυμα τοῦ Λέχ Βαλέσα, ὅπερ ἐστάλη, διότι οὗτος δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ παρασθῆ. Ἐν τῷ μνημῶματι τούτῳ, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ζητήματος τοῦ ἀφοπλισμοῦ, τονίζονται, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τὰ ἐξῆς: «Δὲν ἀρκεῖ νὰ καταργήσουμε τοὺς ἐπικινδύνους ἐξοπλι-

σμούς. Πρέπει επίσης να ἀφοπλίσουμε τις συγκρούσεις και τους ἀνταγωνισμούς. Διότι, όπως με τους στρατιωτικούς ἀφοπλισμούς το πιο σημαντικό είναι ο έλεγχος και η ἐπαγρύπνησις για την ἐπίτευξη της παγκόσμιας ειρήνης, έτσι και με το σεβασμό των ἀνθρώπινων δικαιωμάτων, απαιτείται ένας ἀποτελεσματικός έλεγχος από τους Διεθνείς Ὄργανισμούς, τις ἀδέσμευτες ομάδες ή και τα άτομα, που διαθέτουν ὑψηλό ήθικὸ κῆρος».

Οὕτω διὰ τοῦ μηνύματος τούτου ὑπομνησκαται διὰ μίαν ἀκόμη φοράν, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῶν ἡ παγκόσμιος εἰρήνη και ὁ ἀφοπλισμὸς ἄνευ ἠθικοῦ ἐπανεξοπλισμοῦ, δηλ. ἄνευ τῆς ἐτοιμότητος πρὸς σεβασμὸν τῶν ἀρχῶν τῆς ἐλευθερίας και τῆς δικαιοσύνης και πρὸς ἀπόκρουσιν πάσης ἰδιοτελοῦς τάσεως, ἣτις ἐπιβουλεύεται τὰς ἀρχὰς ταύτας.

Ἐπιδιώξεις ἀντιφατικάι.

Ἐν συνεχείᾳ δέον νὰ σημειωθῆ, ὅτι αἱ ἐκπροσωποῦσαι τὸ λεγόμενον «γυναικεῖον κίνημα» «φεμινιστρια», αἵτινες ἐπροπαγάνδισαν τὴν νομιμοποίησιν τῶν ἐκτιρώσεων και συγχρόνως ἠγοῦνται ἢ μετέχουν τῶν ἀριστερᾶς ἐμπνεύσεως «εἰρηνοφίλων» κινήματων, παρουσιάζουν ἐπιδιώξεις ἄκρως ἀντιφατικάς. Αὐτὸ ἐτόνισε ἡ γνωστὴ ρωμαιοκαθολικὴ μοναχὴ και κάτοχος τοῦ βραβείου Νόμπελ εἰρήνης «μητέρα Τερέζα» εἰς τὸ μῆνυμά της πρὸς τὸ ἐν τῇ προηγουμένῃ παρατηρήσει μνημονευθὲν συνέδριον ἐν Ἰαρισίοις τῶν «νομπελιστιῶν», ὡς ἐμνημονεύθη ὑπὸ τῆς ἐφημερίδος «Le Monde» και ἐν σχολίῳ ἑλληνικοῦ θρησκευτικοῦ περιοδικοῦ.

Αὕτη, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τονίζει, ὅτι ἡ διενέργεια ἐκτιρώσεων, ἣτις πλήττει καιρῶς τὴν πεμπουσιαν τῆς γυναικείας ὑπάρξεως, ἔχει καταστῆ «ἢ πὺδ μεγάλη ἀπειλὴ για τὴν εἰρήνην, διότι καταστρέφει τὴ συνείδησι μιᾶς μητέρας και τὴν ἀγάπη της. Σκοτώνει τὸ παιδί της, σκοτώνει τὴν ζωὴ. Τὴν ζωὴ, πὺδ εἶναι προσωρισμένη ἀπὸ τὸν Θεὸ για μεγάλα πράγματα, για νὰ ἀγαπᾷ και νὰ ἀγαπᾶται. Δὲν πρέπει ἐπομένως νὰ ἐκπλησώμεθα, διότι τόσα κακὰ ξεχύνονται παντοῦ. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ, πὺδ μιὰ μητέρα μπορεῖ νὰ σκοτώνη τὸ παιδί της, τί καλὸ εἶναι δυνατὸν νὰ περιμένη κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἄλλους;».

«Οὐκ ἔστιν ἄρσεν και θῆλυ».

Ἐπὶ τῷ ἐορτασμῷ τῆς λεγομένης «παγκόσμιας ἡμέρας τῆς γυναίκας» (8 Μαρτίου) πολλὰι σελίδες τῶν ἐφημερίδων και τῶν περιοδικῶν και μέγα μέρος τῶν ραδιοφωνικῶν ἢ τηλεοπτικῶν ἐκπομπῶν ἐχρησιμοποιήθησαν πρὸς προβολὴν δμιλῶν, συνεντεύ-

ξεων, κινήματογραφικῶν ταινιῶν, ἄρθρων και μηνυμάτων, ἀναφερομένων εἰς τὸ ζήτημα τῆς «ἰσοτιμίας», ὀρθότερον τῆς ἰσοτιμίας, τῶν δύο φύλων.

Ἀτυχῶς ἡ ἐξέτασις τοῦ ὄλου αὐτοῦ ζητήματος εἶχε λίαν περιορισμένον θεληνεκές, περιορισθεῖσα εἰς ἐξωτερικὰς λεπτομερείας και εἰς συμπτώματά τινὰ τῆς παθολογίας τῶν σχέσεων τῶν δύο φύλων ἢ εἰς περιφερειακὰς ἐπιδιώξεις τοῦ λεγομένου «φεμινισμοῦ». Τοιοῦτοτρόπως, παρεγνωρίσθησαν αἱ βαθύτεραι πνευματικὰ και ἠθικὰ συναρτήσεις και τὰ ἀληθῆ γενεσιουργὰ αἷτια τῆς τυχόν ὑποτιμήσεως ἐν ταῖς κοινωνίαις τῶν γυναικῶν. Ἐπίσης ἐλησμονήθη, ὅτι τὸ θεμέλιον τοῦ ἀληθοῦς και ὑγιοῦς φεμινισμοῦ εἶναι ἡ Ἐκκλησία, ἣτις ἔχει νὰ ἐπιδείξη τόσον τὸ ἡλικίας 2000 περίπου ἐτῶν μῆνυμα ὅτι «οὐκ ἔστιν ἄρσεν και θῆλυ» (Γαλ. γ' 28), ὅσον τὴν «πλατιτέραν τῶν οὐρανῶν Παναγίαν και φάλαγγας ὀλοκλήρους ἁγίων γυναικῶν, αἱ πλεῖστοι τῶν ὁποίων —πολλοὺς αἰῶνας πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν σημερινῶν «φεμινιστριῶν»— κατὰ ρηξικέλευθον τρόπον διεκρίθησαν διὰ τὴν ἐντὸς τῆς κοινωνίας ἡρωϊκὴν διακονικὴν των δρασιν. Εἶναι ἐπὶ τέλους καιρὸς νὰ κατανοηθῆ ὅτι ὁ μακρὰν τῆς χριστιανικῆς βιοθεωρίας «φεμινισμὸς» εἶναι κατ' οὐσίαν ἀντιφεμινιστικὸς και ταπεινωτικὸς διὰ τὴν γυναῖκα, σημαίνων πραγμάτωσιν τῶν λόγων τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ θεολόγου: «Ἄνδρες οἱ νομοθετοῦντες και κατὰ γυναικῶν ἡ νομοθεσία».

«Βορειοηπειρωτικὸν Βῆμα».

Πολλάκις ἔχουν ἐξαρθῆ ὑπὸ τοῦ περιοδικοῦ «Ἐκκλησία» αἱ προσπάθειαι τῶν ἀγωνιζομένων ὑπὲρ τῆς κατοχυρώσεως και ἐξασφαλίσεως τῶν ἀνθρώπινων δικαιωμάτων τῶν ὑπὸ τοῦ ἀθέου ἀλθανικοῦ καθεστώτος καταδυναστευομένων Ἑλλήνων τῆς Βορείου Ἡπείρου. Δι' αὐτὸ πρέπει νὰ χαιρῆσθῆ τὸ γεγονός, ὅτι πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν προσπαθειῶν αὐτῶν ὁ «Πανελληνίος Σύνδεσμος Βορειοηπειρωτικοῦ Ἀγῶνα» (Π.Α.ΣΥ.Β.Α.) ἐξέδωκε ὡς ὄργανόν του τὴν ἐφημερίδα «Βορειοηπειρωτικὸν Βῆμα».

Ἡ ἐφημερὶς αὕτη, τετυπωμένη ἐπὶ ἀρίστου χάριτος, ἔχουσα καλλιτεχνικὴν μορφήν και περιέχουσα πλῆθος φωτογραφιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ περισσότεραι εἶναι ἐγχρωμοὶ, ἀποβλέπει, ὡς τονίζεται ἐν τῷ κυρίῳ ἄρθρῳ, «στὴν σωστὴ ἐνημέρωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ σὺ τὸ λεγόμενον Βορειοηπειρωτικὸ πρόβλημα. Δὲν φτάνει ἡ ζωντανὴ φωνή. Χρειαζεται και ἡ γραπτὴ για νὰ φτάνει ἡ πρώτη μακρύτερα και σὲ περισσότερους ἀδελφούς μας, πὺδ ἔχουν ἀνάγκη σωστῆς ἐνη-

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝ ΤΗΣ ΤΕΤΑΡΤΗΣ 2 ΜΑΡΤΙΟΥ 1988

Συνήλθε υπό την Προεδρία του Μακ. Αρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ στὴ δεύτερη συνεδρία τῆς τοῦ Μαρτίου ἢ Ἱερά Συνόδου. Σχετικά ἐκδίδεται τὸ παρακάτω ἀνακοινωθέν:

«Κατὰ τὴν σημερινὴν συνεδριὰν τῆς Ἱεράς Συνόδου ἐτέθη καὶ τὸ θέμα τῆς ἐνότητος τῆς Ἱεραρχίας καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος με ἀφορμὴν δημοσιεύματα καὶ δηλώσεις εἰς τὸν Τύπον. Ἐπηκολούθησε διεξοδικὴ συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου.

Κατόπιν ἐλέγχου ὑπὸ τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς Ἱ. Συνόδου διεπιστώθη ὅτι πλεῖστοι Ἱ. Μοναὶ αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς σημερινὰ δημοσιεύματα μερίδος τοῦ Τύπου ὅτι δῆθεν ἀρνοῦνται νὰ ἀποστείλουν ἐξουσιοδοτήσεις διὰ τὸ Προσύμφωνον ἔχουν ἤδη ἀπαντήσει θετικῶς ἢ στεροῦνται περιουσίας, ἐνῶ ἀναφέρονται καὶ ἀνύπαρκτοι. Ἐξ ἄλλου ἔχουν ἤδη ληφθῆ καὶ νέαι ἐξουσιοδοτήσεις, ἐντὸς δὲ τῶν προσεχῶν ἡμερῶν κατὰ τὰς διαθεβαιώσεις τῶν Σεβ. Ἱεραρχῶν θὰ ἀποσταλοῦν καὶ αἱ ὑπόλοιποι».

(Ἀπὸ τὸ Γραφεῖο Τύπου τῆς Ἱ. Συνόδου)

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

Τὴν 14.1.88 ὁ Μακ. Ἀλεξανδρείας κ. Παρθένιος ἤλθεν εἰς Ἀθήνας μετὰ τὴν συνοδείαν τοῦ ἀποτελουμένην ἀπὸ τοῦς Μητροπολίτας Πηλουσίου κ. Βαρνάβαν, Γ.Π. Ἐπίτροπον καὶ Ἀξώμης κ. Πέτρον καὶ τὸν Ἀρχιμ. Ἰωακείμ Τσακίρη Πρωτοσύγκελλον τῆς Ἱ. Αρχιεπισκοπῆς Ἀλεξανδρείας. Ἐκπρόσωπος τοῦ Μακ. Αρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Σεραφεῖμ ὁ Ἐπίσκοπος Δωδώνης κ. Χρυσόστομος τὸν ὑπέδεχθη εἰς τὸ ἀεροδρόμιον, μετὰ τὸν Σύμβουλον Πρεσβείας κ. Ε. Παράσχον ἀπὸ τὴν Δ)νσιν Ἐκκλησιῶν, ἀρκετοὶ κληρικοί, Ἀρχιερεῖς τοῦ Θρόνου καὶ πολλοὶ ἐκπρόσωποι τοῦ Συλλόγου Αἰγυπτιωτῶν ἐν Ἀθήναις.

Ὁ Μακαριώτατος Πατριάρχης ἐπεσκέφθη τὸν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν κ.κ. Σεραφεῖμ, τὸν Ὑφυπουργὸν Ἀποδήμων Φίλ. Πετσάλνικον, τὴν Γενικὴν Γραμματεὰ τοῦ Ὑπουργείου Ἀποδήμων Ἀντιγόνη Καράλη - Δημητριάδη.

Ἐν συνεχείᾳ ὁ Πατριάρχης ἐπεσκέφθη τὸν ἀνα-

πληρωτὴν Ὑπουργὸν Ἐξωτερικῶν Ἰ. Καψὴν καὶ συνωμίλησε διὰ θέματα ὑπηρεσιακά. Ἐπίσκεψιν ἔκαμεν ὁ Πατριάρχης καὶ πρὸς τὸν Ἀρχηγὸν τῆς Ἀξιωματικῆς Ἀντιπολιτεύσεως Κ. Μητσοτάκη, τὸν Ὑπουργὸν Ἐθνικῆς Οἰκονομίας Π. Ρουμελιώτην, πού εἶναι γέννημα καὶ θρέμμα τοῦ Αἰγυπτιώτου Ἑλληνισμοῦ, τὸν Ὑπουργὸν Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Ἐθνησκευμάτων Ἀντ. Τρίτην, παρόντος καὶ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως Ἐθνησκευμάτων Χαραλ. Παπασάστη, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου. Τέλος ὁ Πατριάρχης ἐπεσκέφθη τὸν Ἀντιπρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως καὶ Ὑπουργὸν Ἐθνικῆς Ἀμύνης κ. Ἰωάννην Χαραλαμπόπουλον εἰς τὸ Πεντάγωνον.

Εἰς ὅλους τοὺς ἀξιωματούχους ὁ Πατριάρχης ὑπεγράμμισεν ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκη γιὰ τίποτε, ζητεῖ ἀπλῶς τὴν προστασίαν τῶν Ἀποδήμων ἀπὸ τοῦς Κυβερνητικοῦς φορεῖς καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς Κυβερνήσεως διὰ τὴν καλὴν λειτουργίαν τῶν Ἱ. Ναῶν, τῶν Σχολείων καὶ τῶν Κοινοτήτων. Τὸν Πατριάρχην συνάδευεν ὁ Μητροπολίτης Ἀξώμης κ. Πέτρος καὶ ὁ Οἰκονομικὸς Ἐπόπτης κ. Ἀρης Πλωμαρίτης.

Ὁ Πατριάρχης ἐδέχθη πολλοὺς Ἑλληνας ἐξ Ἀφρικῆς, Καθηγητὰς Πανεπιστημίων, ἄλλους ἐκπροσώπους Κοινοτήτων Ἀφρικῆς καὶ ἐκ τῶν ἤδη ἐπαναστατηθέντων, συνεζητήθησαν ζητήματα πού ἀπασχολοῦν τὸ Πατριαρχεῖον, τὴν Ἱεραποστολήν, τὴν ἐκδοσὶν περιοδικῶν, τὴν λειτουργίαν Τυπογραφείου κ.ἄ.

Τέλος ὁ Μακαριώτατος ἐπεσκέφθη δις εἰς Γαργηττὸν τὸν ἀσθενοῦντα ἐπίσκοπον Ἀρσινόης κ. Στέφανον, συνεχάρη δι' ἐπισκέψεως τὸν ἐορτάζοντα Σεβ. Μητροπολίτην Νέας Ἰωνίας κ. Τιμόθεον. Τὴν 25ην κατήλθεν εἰς Πειραιᾶ μετὰ τὸν Μητροπολίτην Ἀξώμης κ. Πέτρον, ὅπου ἐγένετο δεκτὸς ἀπὸ τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Πειραιῶς κ. Καλλίνικον καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ Σεβ. Μητροπολίτας Καμπανίας κ. Κοσμᾶν καὶ πρώην Καρπάθου καὶ Κάσου κ. Γεώργιον, ἀπὸ τὸν Γενικὸν Γραμματεὰ τοῦ Ὑπουργείου Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας Βασίλ. Παπαδόπουλον, τὸν Δήμαρχον Πειραιῶς Ἀνδρέαν Ἀνδριανόπουλον καὶ παρηκολούθησεν εἰς τὸν Πειραιῶν Σύνδεσμον ὁμίλιαν περὶ τῆς σημασίας τοῦ ταξειδίου τῆς Α.Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Δημητρίου εἰς τὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας καὶ τὰς ἄλλας Ἐτεροδόξους, πού ἔδωκεν ὁ Θεολόγος, Λογοτέχνης καὶ Δημοσιογράφος κ. Σπύρος Ἀλεξίου. Τὴν πρωΐαν τῆς 26ης Ἰανουαρίου ἀναχώρησε δι' Ἀλεξανδρείαν συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Πηλουσίου κ. Βαρνάβαν καὶ τὸν Ἀρχιμ. Ἰωακείμ, κατευδοθεὶς εἰς τὸ Ἀεροδρόμιον ἀπὸ τὸν Μητροπολίτην Ἀξώμης κ. Πέτρον, τοὺς Θεοφ. Ἐπισκόπους Ἡλιουπόλεως κ. Θεόκλητον καὶ Νικοπόλεως κ. Χρυσόστομον, τὸν ἐκπρόσωπον τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Ε. Παράσχον καὶ ἄλλους.

μέρωσης πάνω σὺ ἐθνικὸ μας θέμα». Τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖον, διότι τὰ μέσα μαζικῆς ἐνημερώσεως εἶναι, ὡς μὴ ὄφειλε, «κλειστὰ γιὰ ἓνα τέτοιο ἐθνικὸ ἔργο καὶ ἔργο δημοσιογραφικῆς δεοντολογίας».

Εἶναι εὐχάριστον, διὸ τὸ πρῶτον φύλλον παρουσίασε λαμπρὰ δείγματα τιαυτῆς ἐνημερώσεως, ἀναφερο-

μένης εἰς ἐξαιρετὰ ἱστορικὰ Χρονικὰ καὶ πεφωτισμένην ἀφγνιστικὴν ἀρθρογραφίαν. Χαρακτηριστικὸν εἶναι καὶ τὸ παρουσιαζόμενον Ἀνθολόγιον περικοπῶν ἐκ τῶν ἐφημερίδων ἢ περιοδικῶν ὄλων τῶν πολιτικῶν παρατάξεων, αἱ ὁποῖαι περικοπαὶ θεμελιῶνουν τὸ δίκαιον τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ ἀγῶνος.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Ἐπισκόπου Διονυσίου Α. Φαριανοῦ, Μητροπολίτου Σερβίων καὶ Κοζάνης, Ἡ Θεία Λειτουργία, Ἀθήναι, 1986, σσ. ιθ' + 437.

Ὁ ἅγιος Κοζάνης εἶναι γνωστός σ' ἕναν εὐρύτερο κύκλο ἀναγνωστῶν καί, πολυγραφώτατος καθὼς εἶναι, δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ καμμιὰ παρουσίαση στοὺς ἀναγνώστες τῆς «Ἐκκλησίας». Μὲ ἤθος καὶ ὕψος ἐκκλησιαστικό, θεολογικὴ παιδεία σπάνια καὶ μιὰ βαθύτατα ποιητικὴ αἰσθησιμότης τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης ὄλων τῶν ἱστορικῶν περιόδων καὶ συγγραφέων, ὁ ἅγ. Κοζάνης εἶναι ἀπὸ τοὺς λίγους κληρικούς μας ποὺ ξέρουν γιὰ τὶ γράφουν καὶ πῶς γράφουν. Μὲ αὐτὴ τὴ φράση δὲν θέλουμε νὰ μειώσουμε κανένα' μόνο νὰ υπογραμμίσουμε, πῶς ὁ σ. τοῦ κρινόμενου βιβλίου, ἀκολουθώντας τὴν παράδοση τῶν ἁγίων Πατέρων, γράφει καὶ ὁμιλεῖ πάνω σ' ἐκκλησιαστικὰ θέματα, μὲ σωστὰ ἐλληνικὰ καὶ μὲ ὀρθὰ θεολογικὰ - ἐκκλησιολογικὰ θέσεις. Αὐτὸ μᾶς δόθηκε καὶ ἄλλοτε ἢ εὐκαιρία νὰ τὸ γράψουμε, τὸ σημειώσουμε καὶ σήμερα, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς νέας ἐκδόσεως τῆς «Θείας Λειτουργίας» τοῦ ἀπὸ τὴν Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, σ' ἕναν πολὺ εὐχρηστο καὶ κομψότατο τόμο, πολύτιμο ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεις.

Ἐχουν γραφτεῖ πολλές ἐρμηνεῖες καὶ πολλὰ βιβλία γιὰ τὴ θεία Λειτουργία, ἀπὸ αἰῶνες τώρα, ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τοῦ μεταφραστοῦ ἢ τοῦ ἐρμηνευτοῦ. Ἐδῶ ἔχουμε 52 ὁμιλίαι - κηρύγματα, μὲ σκοπὸ ἐπικοινωνητικό καὶ θέμα τὴ θεία Λειτουργία: «Προσπαθήσαμε νὰ ἐρμηνεύσουμε τὴ θεία Λειτουργία, ὄχι γιὰ νὰ λύσουμε προβλήματα ἱστορικὰ καὶ λειτουργικὰ, ἀλλὰ γιὰ νὰ δώσουμε στοὺς χριστιανούς νὰ καταλάβουν καὶ νὰ ζήσουν τὴν ἱεουργία» (σελ. στ'). Σὲ ἄλλη σελίδα τῶν Προλεγομένων τοῦ τόμου, ὁ σ. σημειώνει: «Τὰ θέματα τῆς θείας Λειτουργίας δὲν εἶν' εὐκόλο νὰ τὰ καταλάβουμε στὸ βαθύτερο νόημά τους καὶ νὰ τὰ διατυπώσουμε, χωρὶς τὸν κίνδυνο νὰ ξεπέσουμε σὲ λογοτεχνία. Δὲν εἶναι βέβαιο, κάθε φορὰ ποὺ τελοῦμε τὴ θεία Λειτουργία —καὶ οἱ λειτουργοὶ ἱερεῖς καὶ ὁ λαὸς— πῶς ἐγγίζουμε ὅσο πρέπει τὸ βάθος ὄλων ὅσα γίνονται καὶ λέγονται μέσα στὸ ναό. Ὅταν λέμε πῶς ἡ θεία Λειτουργία εἶναι ἡ ὑπέρτατη πράξις τῆς Ἐκκλησίας, συγχρόνως ὁμολογοῦμε πῶς αὐτὴ τὴν πράξις δὲν μπορούμε νὰ τὴ συλλάβουμε ὀλόκληρη στὰ νοήματά της. Μποροῦμε μόνο νὰ ποῦμε, πῶς ἡ Λειτουργία τῆς Ἐκκλησίας εἶναι μιὰ θεϊκὴ πραγματικότητα» (σελ. ζ'). Ὅπως ὅλοι οἱ ὄρι-

μοὶ συγγραφεῖς, ὁμολογεῖ καὶ ὁ ἅγ. Κοζάνης, πῶς δὲν εἶναι ἐκανοποιημένος ἀπὸ τὶς ὁμιλίαι τοῦ βιβλίου, συμφωνώντας μὲ κείνα τὰ σοφὰ λόγια τοῦ Μεγ. Βασιλείου: «Λιγώτερος ἀπὸ τὰ πράγματα εἶναι ὁ νοῦς, καὶ λιγώτερος ἀπὸ τὸ νοῦ εἶναι ὁ λόγος. Ὅλη τὴν ἀλήθεια δὲν τὴν ξέρει ὁ νοῦς, καὶ ὅσα δάζει ὁ νοῦς δὲν μπορεῖ νὰ τὰ πῆ ὁ λόγος» (σελ. η'). Ἀλήθειαι φοβερές, ποὺ οἱ συγγραφεῖς θὰ ἔπρεπε νὰ τὶς ἔχουν μπροστὰ τοὺς ὅταν γράφουν, καὶ στὸ νοῦ τοὺς πάντα, ὅταν ζυγίζουν τὸ συγγραφικὸ ἔργο τους.

Οἱ 52 αὐτὲς ὁμιλίαι τοῦ Σεβασμιωτάτου συγγραφέως μας εἶναι ὑποδείγματα καὶ γιὰ τὶς ἐρμηνευτικὰ προσεγγίσεις τοὺς στὸ ἱερὸ κείμενο τῆς θείας Λειτουργίας, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ γλωσσικὴ τους εὐπρέπεια, παρ' ὅλη τὴν ἀπλότητά τους. Ἐρεῖ ποὺ θὰ σταματῆσει καὶ ποὺ θὰ προχωρήσει λίγο περισσότερο στὴν ἐκλαίκευση. Ποιητὴς καὶ ὕμνογράφος ὁ ἴδιος, τολμᾷ πολλές φορὲς καὶ προχωρεῖ σ' ἐπικίνδυνα γλιστεροῦ ἔδαφος. Ὅμως, σταματᾷ ἔγκαιρα, πρὶν χαθεῖ ἀπ' τὸ λόγο του τὸ μέτρο καὶ ἡ θαυμαστὴ ἐκείνη ἰσορροπία, ποὺ εἶναι ἀπαραίτητη σὲ ὅσους ἀσχολοῦνται μὲ ἱερὰ κείμενα τῆς Ἐκκλησίας μας. Δίνει αὐτὸ ποὺ θὰ ὠφελήσει καὶ θὰ οἰκοδομήσει τὸ σύγχρονο ἀναγνώστη —καὶ τὸν κληρικό, ἀλλὰ καὶ τὸν λαϊκό— δίχως, ὅμως, ν' ἀδικήσῃ τὸν ἱερὸ χαρακτήρα τῶν λειτουργικῶν κειμένων. Δὲν μπορῶ, λόγῳ στενότητος χώρου, νὰ ἐπεκταθῶ σὲ ἀναλύσεις. Αὐτὸ θὰ τὸ ἴδῃ ὁ ἴδιος ὁ ἀναγνώστης, ὅταν πάρῃ τὸ ὠραῖο αὐτὸ βιβλίον στὰ χέρια του καὶ γευθεῖ ὁ ἴδιος τὰ καλογραμμέν' αὐτὰ κείμενα. Ὁστόσο, θὰ ἤθελα νὰ δώσω λίγες ἀράδες ἀπὸ τὸν Πρόλογο, ὅπου ὁμιλεῖ γιὰ τὴν ἀμφιλεγόμενη ἀξία τῶν μεταφράσεων τῶν λειτουργικῶν κειμένων: «Ὁ λειτουργικὸς λόγος, ὅπως παραδίδεται στὴν Ἐκκλησία, δὲν μεταφράζεται χωρὶς νὰ χάσει καὶ τὸ κάλλος καὶ τὸ νόημά του... Εἶναι λόγος ποιητικός, καὶ αὐτὴ εἶναι μιὰ παραπάνω δυσκολία, ὥστε νὰ μὴ μπορούμε νὰ τὸν γυρίσουμε εὐκόλο σὲ ἄλλο γλωσσικὸ ἰδίωμα, χωρὶς νὰ τὸν καταστρέψουμε. Ἐδῶ —ἐκεῖ, στὶς ὁμιλίαι, θὰ βρῆ ὁ ἀναγνώστης νὰ γίνῃται λόγος γιὰ τὸ θέμα αὐτό, ποὺ πολὺ μᾶς ἀπασχολεῖ γενικώτερα, μέσα στὴ γενικὴ ἀπαίτηση νὰ μεταφράσουμε τὰ κείμενα τῆς θείας Πατρίας, γιὰτὶ τάχα δὲν τὰ καταλαβαίνει ὁ λαός. Ἀφοῦ πολὺ βασανιστήκαμε πάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα, καταλήξαμε στὸ συμπέρασμα, πῶς δὲν πρέπει νὰ πειράξουμε τὰ κείμενα, γιὰτὶ ὁ λαός πολὺ καλύτερα καταλαβαίνει ὅτι ἀκούει στὴν Ἐκκλησία

ἀπὸ τίς ὅποιες μεταφράσεις» (σελ. θ'). Συγκλονιστικὴ ἀλήθεια, παρ' ὅλη τὴν ἀπλότητά της.

Ὁ τόμος κλείνει μ' ἕναν «Πίνακα ὀνομάτων καὶ θεμάτων» (σελ. 417-437), λεπτομερῆ καὶ πολὺ συστηματικὸ, πὺ καταρτίσθηκε ἀπὸ τὸν κ. Λεωνίδη Φ. Φαριανό, γιὰ νὰ διευκολύνει τὸν εἰδικὸ ἀναγνώστη. Σὲ προσεχῆ ἐπανέκδοση, θὰ ἦταν χρήσιμος κ' ἕνας μικρὸς πίνακας τῶν Περιεχομένων ὁμιλιῶν, γιὰτι καὶ οἱ τίτλοι τοὺς ἀκόμη δείχνουν, σὲ μιὰ θαυμαστὴ συμπίκνωση, τὸ πόσο πλησίασε ὁ συγγραφέας τὰ θεῖα καὶ ἱερά κείμενα καὶ πόσο μᾶς βοηθεῖ καὶ ἐμᾶς νὰ οἰκοδομηθοῦμε πνευματικὰ ἀπὸ τὸν κόπο του. Καί, πρὶν τελειώσουμε, θὰ θέλαμε νὰ παρακαλέσουμε τὸν ἀγ. Κοζάνης, νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ ταχύτερο τὴ σκέψη καὶ τὴν ἐπιθυμία του, γιὰ μιὰ δευτέρη σειρά ὁμιλίες, μὲ σκοπὸ νὰ ἐμβαθύνῃ, ἐκεῖ, σὲ ὠριμένα κεντρικὰ σημεῖα, καὶ νὰ προεκτείνῃ κάποιες θέσεις τῆς μυσταγωγίας (σελ. η'), ἐπιχειρώντας ἔτσι καὶ τίς ἐπιδαλλόμενες θεωρήσεις τῆς θείας Λειτουργίας στὸ σύγχρονο κοινωνικὸ βίον.

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ

Γεωργίου Κ. Παπάζογλου, Βιβλιοθηκὴς τῆς Κωνσταντινούπολης τοῦ ἱσ' αἰῶνα, Θεσσαλονίκη 1983, σσ. 476.

Ὁ γνωστὸς ἐρευνητὴς καὶ διδάκτωρ Φιλολογίας κ. Γ. Κ. Παπάζογλου ἐξέδωκε τελευταῖα μιὰ ὀγκώδη ἐργασία, πολὺτιμη γιὰ ὅλους ἐκείνους πὺ ἀσχολοῦνται μὲ χειρόγραφα (ἀρχαῖα, βυζαντινὰ καὶ μεταβυζαντινὰ). Ἡ ὅλη ἐργασία ξεκινᾷ κυρίως ἀπὸ ἕναν κώδικα τῆς Βιέννης (τὸν Vind. hist. gr. 98), ὁ ὁποῖος περιέχει διαφόρους καταλόγους βιβλιοθηκῶν πὺ ὑπῆρχαν στὴν Κωνσταντινούπολη τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, δηλ. τῶν Καντακουζηνῶν, τῶν Μαρμαρέτων, τῶν Σούτζων, τῶν Εὐγενικῶν, τοῦ παπα - Βαρήνου, κ' ἕναν ἄλλο «παρὰ τοῦ γραμματικοῦ κατασκευασμένον». Ὁ μεγάλος πράγματι κόπος καὶ ἡ πολὺχρονη ἐργασία τοῦ κ. Παπάζογλου εἶχαν σκοπὸ νὰ ἐρευνήσουν καὶ νὰ λύσουν ὅλα τὰ σχετικὰ μ' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν κώδικα προβλήματα (ἱστορικὰ, παλαιογραφικὰ, φιλολογικὰ κ.ἄ.).

Ἦστερ' ἀπὸ ἕνα σύντομο πρόλογο καὶ τίς βραχυγραφίες - βιβλιογραφία, ὁ σ. μᾶς δίνει στὴν Εἰσαγωγή (σελ. 37-60) τὴν πνευματικὴ καὶ πολιτικὴ κατάσταση στὴν Κων)πολὴ τοῦ δευτέρου μισοῦ τοῦ ἱσ' αἰ. Στὸ Α' κεφ. μᾶς προσφέρει μιὰ πλήρη περιγραφή τοῦ παραπάνω κώδικα τῆς Βιέννης, μὲ ὅλα τὰ παλαιογραφικὰ καὶ φιλολογικὰ συμπαρομαροῦντα (σελ. 63-114). Στὰ ὑπόλοιπα κεφ. Β' - Θ' ἔχουμε λεπτομερῆ παρουσίαση τῶν ἐπὶ μέρους βιβλιοθηκῶν τῆς Κων)πολῆς καὶ τῶν καταλόγων τῶν χειρογράφων τοὺς, μὲ σχολαστικὴ σχεδὸν ἀναφορὰ στὰ πρόσωπα, στὰ χειρόγραφα καὶ στὰ

διάφορα στοιχεῖα πὺ βοηθοῦν ἢ ὀδηγοῦν στὴν ταύτιση τῶν κειμένων (σελ. 117-348). Σ' ἕνα Παράρτημα (σελ. 371-412) ὁ σ. μᾶς δίνει καὶ καταλόγους χειρογράφων τῶν ἰδιωτικῶν βιβλιοθηκῶν τῆς Κωνσταντινούπολης. Ἡ ὅλη ἐργασία κλείνει μὲ τοὺς χρησιμώτατους πίνακες - εὑρετήρια: α) Χειρογράφων, β) Συγγραφέων τῶν ἰδιωτικῶν βιβλιοθηκῶν καὶ γ) Προσώπων, τόπων καὶ πραγμάτων.

Ὁ σ. πρέπει νὰ ἔχουσε πολὺν ἰδρώτα γιὰ νὰ φέρεῖ σὲ πέρας, καὶ μὲ τόσην ἐπιτυχία, τὸ δύσκολο αὐτὸ ἔργο. Συχνὰ ἔχει κανεὶς τὴν αἴσθηση, ὅτι, διαβάζοντας αὐτὸ τὸ βιβλίο τοῦ κ. Παπάζογλου, δὲν μαθαίνει μονάχα ἕνα σωρὸ πράγματα γιὰ τὰ χειρόγραφα καὶ τίς περιπέτειές τοὺς, μὰ καὶ ζεῖ στὴν ταραγμένη ἐκείνη ἐποχὴ, ὅπως μᾶς τὴ ζωγραφίζει ἐδῶ κ' ἐκεῖ ὁ συγγραφέας: Στὴν Κων)πολὴ τοῦ δευτέρου μισοῦ τοῦ ἱσ' αἰῶνα, «λουθηρανοὶ προσπαθοῦν νὰ προσεταιρισθοῦν τὸ Πατριαρχεῖο» καθολικοὶ νὰ ἐκμεταλλεῦθουν τὴν στάση τοῦ Πατριαρχείου ἐναντίον τῶν μεταρρυθμιστῶν, ἐνῶ παράλληλα ἐπιδιώκουν τὴν ὑποταγή του. Θεολόγοι, περιηγητὲς ἢ τυχοδιῶκτες, τριγυροῦν στὴ Βασιλεύουσα, προσπαθώντας νὰ γνωρίσουν ἢ νὰ ἀγοράσουν ἢ καὶ νὰ κλέψουν ὅ,τι ἔμεινε ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ κόσμον. Τὸ Πατριαρχεῖο, στὰ πλαίσια τῆς ἀνοχῆς τοῦ σουλτάνου, ἀγωνίζεται νὰ διατηρήσῃ τὴν ταυτότητά του καὶ μαζὶ νὰ καταστήσῃ προσιτότερη, ὅσο αὐτὸ εἶναι δυνατό, εἰδικὰ στὸ δευτέρον αὐτὸ μισὸ τοῦ αἰῶνα, τὴν ἑλληνικὴ παιδεία καὶ τὴν ὀρθοδοξία, στοὺς κληρικοὺς στὴν ἀρχὴ καὶ στὸ λαὸ ἔπειτα. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ χῶρον ἀναπτύσσεται μὲ τὴν προαγωγή τοῦ ἐμπορίου καὶ μιὰ προ-φαναριώτικη τάξη, πὺ συντηρεῖ καὶ τὴν ἑλληνικὴ κλασικὴ καὶ ὀρθόδοξη παιδεία, γιὰ τὴν ὁποία μάρτυρας ἀφειδῆς εἶναι οἱ βιβλιοθηκὲς χειρογράφων... Τὰ χειρόγραφα τῶν βιβλιοθηκῶν αὐτῶν στὴ συνέχεια, στὰ δύσκολα χρόνια πὺ θὰ ἀκολουθήσουν, θὰ σκορπισθοῦν στὰ τέσσερα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντα» (σελ. 44-45). Ἄδιστα ὁ σ. μᾶς ξαναγεῖ σ' ἕναν ἀγαπημένο χῶρον, μὲ τίς ἱστορίες καὶ τίς περιπέτειες προσώπων καὶ χειρογράφων, ὅπου ξαναζοῦμε μ' ἕνα νέο τρόπο —μὰ πὺ δὲν γίνεται ἄλλιῶς— τὸν ἐνδοξὸ μᾶς βυζαντινισμό.

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ

Χαράλ. Μπούσια, Κανὼν Παρακλητικὸς, φαλλόμενος ἐν τοῖς πανιέροις προσκυνήμασι τῶν ἁγίων καὶ θεοθαδίστων Τόπων, Ἀθήναι 1987.

Τοῦ ἰδίου: Ἐρήμου Μελίσματα, Ἀθήναι 1987.

Ὁ κ. Μπούσιας εἶναι διδάκτωρ γημικός, ἀλλὰ εἶναι καὶ προικισμένος ὕμνογράφος. Ἐπιτυχημένος οἰκογενειάρχης, καλὸς ἐκπαιδευτικὸς, πιστὸ τέκνον τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας, εἶναι φιλακόλουθος καὶ θερμὸς φίλος τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ, στοὺς ὁποίους ἀφιερώνει πολὺ χρόνον καὶ κόπους καὶ ἰδρώτες ὄχι τυχαίως, γιὰ νὰ συντάξῃ κανόνες, ἀπολυτικία, κοντάκια, μεγαλυάγια, ἢ καὶ Ἀκολουθίες ὀλόκληρες πρὸς τιμὴν τοὺς. Ἐχει ὡς τώρα, —ἕστερ' ἀπὸ ἐκκλήσεις κληρικῶν φίλων

του και από έγκριση τῶν ἀρμοδίων— γράφει κ' ἐκδώσει ἀρκετὰ ὑμνογραφήματα. Σήμερα ἔχομε μπροστά μας τὰ δύο τελευταῖα ἔργα του, τυπωμένα σὲ διχρωμία (μαῦρο και κόκκινο), κατὰ τὸ παραδοσιακὸ ἐκκλησιαστικὸ σύστημα τῶν λειτουργικῶν ἐκδόσεων. Τὸ πρῶτο εἶναι Κανὼνας Παρακλητικὸς, γιὰ νὰ φάλλεται στὰ ἱερὰ προσκυνήματα τῶν ἁγίων και θεοθαδίστων Τόπων τῶν Ἱεροσολύμων, μὲ πρόλογο και γράμμα τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων πρὸς τὸν ὑμνογράφο. Τὸ ἄξιό ἰδιαιτέρας μνείας στήν ἐκδοση τοῦ Κανὼνος αὐτοῦ εἶναι ἡ εἰκονογραφημένη παράθεση τῶν μεγαλυναρίων ὄλων τῶν ἱερῶν Προσκυνημάτων. Ἴδου ἐν' ἀπὸ τ' ἀφιερωμένα στὸν ἅγιο Ἰωάννη τὸν Πρόδρομο:

*Ἐκ λαγόνων στείρας ἄνθος ιερῶν
και' ἐπαγγελίαν
ἀνεβλάστιας ἱερῶν,
Πρόδρομε Κυρίου,
τῷ κόσμῳ ἀποπνέον
ὁσμὴν τῆς μετανοίας
τὴν πολυχεύμονα.*

Τὸ β' εἶναι μία ἐπιλογή ἀπὸ Ἀπολυτίκια, Κοντάκια και Μεγαλυνάκια πού ἔχει γράψει ὁ κ. Μπούσιας γιὰ τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ διαλάμψαντας Ἁγίους. Εἶναι ὄντως ἄνθη τῆς ἐρήμου πανεύσομα, πού ὁ ποιητῆς - ὑμνογράφος μας ἔκοψε ἀπὸ τὸν κήπο τῆς φιλέρημης και φιλακόλουθης ψυχῆς του και τὰ προσφέρει στοὺς ἐπίσης φιλόσιους ἀναγνώστες του. Ἴδου τὸ Μεγαλυνάριο γιὰ τὸν Ἀντώνιο τὸ Μέγα:

*Χαίροις μονοτρόπων ἡ κορυφή,
χαίροις τῶν ἀγγέλων
πολιτείας ὁ μιμητής·
χαίροις τῆς ἐρήμου
τὸ μωροδόλον ἄνθος,
Ἀντώνιε, ὁσίων
τὸ ἀκροθίνιον.*

Ὁ κ. Μπούσιας εἶναι προικισμένος μὲ τάλαντο ποιητικό. Βρίσκεται σὲ πολὺ καλὸ δρόμο. Συγχαίρουμε κ' εὐχόμεσθε τὴν παρά Θεοῦ εὐλογία ἐπὶ τὰ ἔργα του.

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ

«Ο ΟΣΙΟΣ ΕΥΓΕΝΙΟΣ Ο ΑΙΤΩΛΟΣ» (1597 - 1682)

(Ἀπ' τὶς νεώτερες μορφές τῆς Ὁρθοδοξίας μας)

Μὲ τὴν συνεργατικὴ φροντίδα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Καρπενησίου και τοῦ Συνδέσμου «Εὐγένιος ὁ Αἰτωλός» τὰ τελευταῖα χρόνια εἶδαν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας (χωρὶς ἀριθμητικὴ σειρά) δύο ἀξιόλογοι καλαισθητοὶ τόμοι. Ὁ πρῶτος τὸ 1983 μὲ τίτλο: «Ὁσῖος Εὐγένιος ὁ Αἰτωλός» και ὁ δεύτερος τὸ 1986 μὲ τίτλο: «Σύναξις Εὐγένιος ὁ Αἰτωλός και ἡ ἐποχὴ του» (Πρακτικά). Νομίζω ὅτι ὁ δεύτερος —καρπὸς συνεδρίου— ἀποτελεῖ ἀναγκαῖα προέκταση τοῦ πρῶτου και ἀπαραί-

τητο συμπλήρωμά του, ὥστε τὰ δύο ἔργα μαζί νὰ παρέχουν πλούσιο ὕλικὸ στὸ μελετητῆ πού ἐπιθυμεῖ νὰ γνωρίσει μὲ ἐπιστημονικὴ ἐγκυρότητα και ἱστορικὴ ἀκρίβεια ὄχι μόνον τὴν πολυδιάστατη Ἐκκλησιαστικὴ και Ἐθνικὴ ἐκείνη ὀσιακὴ φυσιογνωμία τοῦ Εὐγενίου τοῦ Αἰτωλοῦ ἀλλὰ και τὴν ἰδιαιτερότητα τὴν κοινωνικὴ και Ἐκκλησιαστικὴ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πού ἔζησε και ἔδρασε ὁ Ἱερομόναχος Εὐγένιος ὁ Αἰτωλός.

Και τοὺς δύο τόμους —ὅπως εἶναι φυσικὸ— προλόγισε ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Καρπενησίου κ. Νικόλαος, ὁ ὁποῖος τόσο μὲ τὰ περιεκτικότερα προλογικά του κείμενα ὅσο και μὲ τὴν εὐστοχώτατη προσλαλιά του στὴ Σύναξη τῶν διακεκριμένων προσκεκλημένων τοῦ Συμποσίου πετυχαίνει νὰ δώσει στὸν προσεκτικὸ μελετητῆ ἐπιγραμματικὴ μὲν ἀλλὰ σύνολη εἰκόνα τῆς μορφῆς και τοῦ ἔργου τοῦ Ὁσίου Εὐγενίου τοῦ Αἰτωλοῦ, ἐνῶ φυσικὴ και ἀνεπιτήδευτη διαφαίνεται ἡ δική του σοβαρὴ και πολὺπλευρὴ συγκρότηση.

Ὁ Πρῶτος τόμος (σσ. 183) ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία μέρη:

—Στὸ Α' μέρος ξεδιπλώνεται συστηματικὰ και μεθοδικὰ ὑπὸ Παναγιώτου Κ. Βλάχου, ἡ πολυδιάστατη προσωπικότητα τοῦ Εὐγενίου τοῦ Αἰτωλοῦ, ὁ ὁποῖος «δὲν εἶναι μιὰ συνήθης μορφή διδασκάλου τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας, ἀλλὰ πολὺπλευρος δυναμικὴ Ἐκκλησιαστικὴ και Ἐθνικὴ προσωπικότης».

—Στὸ Β' μέρος μετὰ ἀπὸ σχετικὰ εἰσαγωγικά περιέχονται ἐπίσημα ἔγγραφα τὰ σχετικὰ μὲ τὴ διαδικασία τῆς ἀνακηρύξεως σὲ Ἅγιο τῆς ἐν λόγῳ ὀσιακῆς μορφῆς, και

—Στὸ Γ' μέρος ἐπισυνάπτεται ἡ ὑπὸ Γερασίμου Μοναχοῦ Μικραγιαννανίτου καλλιγράφος Ἀσματικὴ Ἀκολουθία τοῦ Ὁσίου, ἐορτάζοντος τὴν 8ην Αὐγούστου.

Τέλος προστίθεται καλλιτεχνικώτατο Μουσικὸ παράρτημα μὲ μουσικὴ Ἐμμανουήλ Χατζημάρκου και καλλιτεχνικὴ ἐπιμέλεια Γεωργίας Α. Βουλδῆ, ἀγιογράφου.

Ὁ Δεύτερος τόμος, ὀγκωδέστερος τοῦ πρῶτου, (σσ. 707) συναπαρτίζεται ἀπὸ ἀξιόλογες ἐργασίες, πού καλύπτουν ὄχι μόνον τὴ μορφή και τὸ ἔργο τοῦ Ὁσίου Εὐγενίου τοῦ Αἰτωλοῦ ἀλλὰ και ἐκείνη τοῦ πνευματικοῦ ἔγγονοῦ του Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ. Στὸν ἴδιο τόμο περιέχονται και μελέτες πού ζωηρὰ περιγράφουν και φύχραμα ἀξιολογοῦν τὴ δύσκολη ἐκείνη ἐποχὴ ἐνῶ παράλληλα ἀναλύουν κοινωνιολογικὰ τὸ κοινωνικὸ πλαίσιο μέσα στὸ ὁποῖο γεννήθηκε, ἀνδρώθηκε, σπούδασε και ἐργάσθηκε ὁ Ὁσῖος Εὐγένιος ὁ Αἰτωλός. Ἐκτὸς αὐτῶν ὑπάρχουν και ἄλλες εἰδικότερες σημαντικὲς ἀναλύσεις πού δίνουν μάλιστα ἀφορμὴ γιὰ περαι-

τέρω έρευνα ιστορικών και λοιπών άλλων ζητημάτων. Και ένα άπλό ξεφύλλισμα τών δύο αυτών τόμων με κάποια ιδιαίτερη προσοχή στους πίνακες περιεχομένων τους μάς πείθει, νομίζω, για την αξία τους, και επιβεβαιώνοντάς την, δικαιώνει την επιγραμματική παρουσίαση - αξιολόγηση που επιχειρείται μ' αυτό το σημείωμα, το οποίο, στη συνέχεια, προσανατολίζει το ενδιαφέρον του αναγνώστη στις έξής συμπερασματικές διαπιστώσεις:

1. "Ότι αν ό μελετητής επιμείνει με ψύχραιμη κριτική διάθεση στη συγκριτική συνεκτίμηση της όντως τραγικής Έλληνικής πραγματικότητας της εποχής του Εύγενίου του Αίτωλου και της σημερινής Έλληνικής πραγματικότητας διαπιστώνει, νομίζω, ότι οι δύο εποχές στη βαθύτερη προβληματική τους, δυστυχώς, σ υ ν δ έ ο ν τ α ι. Βέβαια δέν μάς διαφεύγει το γεγονός ότι όλες οι εποχές συνδέονται μεταξύ τους με ομοιότητες και διαφορές. "Όμως, άπ' τή συγκεκριμένη σύγκριση, άποφεύγοντας ν' αναφερθούμε στην πολλαπλή κοινωνική κρίση του σημερινού καιρού που είναι μέν διαφορετική δέν είναι όμως και άνωδυνότερη άπ' τήν κρίση της τότε εποχής, έ ν τ ο π ί ζ ο μ ε κάτι, που είναι —όπως λέμε— θέμα ζωής ή θανάτου του "Έθνους" και το θέμα είναι ή Γ λ ω σ σ α μας. Τότε, κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας, ή Έλληνική γλώσσα έδινε σκληρή μάχη επιδίωξης με τή βοήθεια του ταπεινού ρασοφόρου και «κάτω άπ' το τρεμάμενο φώς του καντηλιού». Σήμερα; Σήμερα κορυφαία πνευματικά άναστήματα της πατρίδας μας άναγνωρίζουν και επισημαίνουν το πρόβλημα της συρρίκνωσης της γλώσσας μας. Πρόσφατα ό Νικηφόρος Βρεττάκος, κατά την επίσημη τελετή της εισόδου του στην Ἀκαδημία Ἀθηνών, μίλησε και για τή «διαρκώς συρρικνούμενη γλώσσα μας». Είπε χαρακτηριστικά ό ποιητής:

«Τό να γεννηθεί κανείς σ' αυτή τή ζωή, είναι εύλογία. Τό να γεννηθεί σ' αυτόν τόν τόπο, είναι διπλή εύλογία, αλλά και διπλό χρέος. Έθνικοί λόγοι, ανθρώπινοι λόγοι, θεϊοί λόγοι επιβάλλουν να μήν επιτρέψουμε να διαγραφεί άπ' τήν διαρκώς συρρικνούμενη γλώσσα μας ή λέξη "χ ρ έ ο ς" —με τήν ήθική έννοια του όρου—».

Και σχολιάζοντας τα λόγια αυτά ό Δημοσιογράφος Βίκτωρας Νέτας σημειώνει τούτα τα πολύ εύστοχα: «Δέν είναι καθόλου τυχαίο γεγονός αυτή ή συρρίκνωση. Είναι άποκοπή άπό λέξεις που εκφράζουν έννοιες τις όποιες θέλουμε να άποφύγουμε, γιατί έχουν βάρος, τό βάρος του χρέους. Η συρρίκνωση της γλώσσας σημαίνει συρρίκνωση του Έθνους, συρρίκνωση του πολιτισμού και της παιδείας μας, άποκοπή άπό τήν παράδο-

ση, άποξένωση άπ' τις ρίζες, σημαίνει συρρίκνωση της ψυχής. Ψιλά γράμματα όλα αυτά για τόν δήτην προοδευτισμό της άμάθειας και της άγνοιας». (Έφημ. «Έλευθεροτυπία», 16.2.1988).

Τό έναγωνίο, λοιπόν, έρώτημα: «Τί μέλλει γενέσθαι» με τό ζήτημα της γλώσσας μας; Έκτός βέβαια άπ' τις χρήσιμες όπωσδήποτε διαπιστώσεις χρειάζονται νηφάλιες, σοβαρές και ψύχραιμες άποφάσεις, αντικειμενικές και ύλοποιήσιμες με αίσθημα Έθνικής ευθύνης και χωρίς άναστολές, που μπορεί να προέρχονται άπ' τις όποιες κομματικές ή άλλες επιρροές και παρεμβάσεις.

2. "Ότι ή Έλληνική Παιδεία και άγωγή συνδέεται άρρηκτα με τήν Ὀρθόδοξη Έκκλησία. Οι άγώνες και ή άγωνία του Ὁσίου Εύγενίου του Αίτωλου για τήν Έλληνορθόδοξη Παιδεία και άγωγή του λαού μας κατά τα μαύρα έκείνα χρόνια της σκληριάς επιβεβαιώνουν και ύπογραμμίζουν, νομίζω, αυτήν τήν ιστορική αλήθεια, που έσσι, τουλάχιστον, νοιώθουν μέσα τους "Έλληνες, αγαπούν τήν Ελλάδα και σέβονται τήν ιστορία της δέν τολμούν να τήν άμφισβητήσουν.

Άξιολογώντας τή συμβολή της Εύρυτανίας στην Έθνική ζωή κατά τήν περίοδο της Τουρκοκρατίας ό Σεβ. Μητροπολίτης Καρπενησιού κ. Νικόλαος, προλογίζοντας τόν πρώτο τόμο, σημειώνει τα έξής χαρακτηριστικά:

«Άλλ' άποφασιστική άποβαίνει ή εις τήν έθνικήν ζωήν συμβολή της Εύρυτανίας κατά τήν περίοδο της Τουρκοκρατίας. Κατ' αυτήν, έκτός της ήρωϊκής παραδόσεως, τήν όποιαν οι άσυμβίβαστοι προς τους κατακτητάς κλεφταρματολοι κάτοικοι της συνετήρησαν και προήγαγον, άποτελέσαντες πυρρήνα του κατά ξηράν επαναστατικού στρατού των ύποδούλων Έλλήνων, συνετελέσθη εις τήν περιοχήν μία αξιόλογος πνευματική διεργασία, τήν όποιαν ύπηρέτησε κατά κύριον λόγον ή Έκκλησία. Προκαλεί έντύπωση εις τόν μελετητήν και γεννά άισιοδοξίαν διά τήν δυναμικότητα του λαού του όρεινού Εύρυτανικού χώρου τό γεγονός ότι κατά τήν περίοδο της δουλείας, και δή άπ' αυτών των μέσων του ζοφερού 17ου αϊώνος, ιδρύθησαν και έλειτούργησαν όχι μόνον κοινών γραμμάτων σχολεία, αλλά και άνωτέρας παιδείας σχολαί. Εις τάς σχολάς αυτές έδίδαξαν διαπρεπείς λόγοι, οι όποιοι προσφυώς Διδάσκαλοι του Γένους άπεκλήθησαν. Κληρικοί οι πλείστοι δέν ήρχεσθησαν εις τήν διδασκαλίαν θεωρητικών μαθημάτων μόνον, αλλά και θετικών επιστημών μαθήματα εισήγαγον και διβλία διδακτικά συνέγραψαν, διά να συντρέξουν τόν Έλληνοισμόν να διατηρήση τήν αυτο-

γνωσίαν του. "Όλων αυτών αι διδαχαί, η ύπεροχος βιοτή και το ψυχικόν σθένος έπεστήριξαν τους δούλους αδελφούς και εφώτισαν την πορείαν του ελληνικού λαού κατά την συγκλονιστικήν έξοδόν του, ως νέου Ισραήλ του Θεού, από το σκότος της δουλείας προς το φώς της έλευθερίας» (σελ. 12).

Και ο Ύπουργός Έθν. Παιδείας και Θρησκευμάτων κ. Αντώνης Τρίτσης προσφωνώντας τον Παναγιώτατο Οικουμενικό Πατριάρχη κ. Δημήτριο στο Πανεπιστήμιο Αθηνών κατά την πρόσφατη επίσκεψή του στην Ελλάδα, με έμφαση, ανάμεσα στ' άλλα, είπε και τα εξής: «Επιστήμες, Μαθηματικά, Φιλοσοφία, Γράμματα, Τέχνες, Θεολογία, προχωρούν μαζί στο δρόμο της Έλληνικής Παιδείας. Άλλοιώς η Παιδεία δέν θα ήταν Έλληνική» (Έφημ. «ΤΑ ΝΕΑ» 17.11.1987). «Όπωςδήποτε η επισήμανση αυτή του κ. Ύπουργού αποτελεί ιστορικής σημασίας διαπίστωση. Όμως, πλανήται ένα γνώριμο τó έρώτημα: Μήπως, παρά ταυτα, κάποιες σκοτεινές δυνάμεις (;) δουλεύουν ύπουλα και μεθοδικά για την αποσύνδεση της Έλληνικής Παιδείας από την Όρθόδοξη Έκκλησία;

Και 3. "Ότι ο Όσιος Εύγένιος ο Αιτωλός ύπήρξε μιά π ρ ο φ η τ ι κ ή φυσιογνωμία του καιρού του. Έτσι, νομίζω, μπορεί να τον χαρακτηρίσει όχι μόνο η Θεολογία μιά και η σύγχρονη ψυχολογία ανιχνεύοντας την ψυχολογία του και αναλύοντας ψυχολογικά την αγωνία του, τους αγώνες του και την έν γενεί δραστηριότητά του. "Αν και Ίερομόναχος (πού «του πήγαινε», δηλ., περισσότερο ή έσωστρέφεια και τó κλείσιμο στον έαυτό του), όμως είχε έντονη έ ξ ω σ τ ρ έ φ ε ι α, προσανατολισμένη στις γενικότερες απαιτήσεις της έποχής του αλλά και στις συγκεκριμένες κοινωνικές ανάγκες του χώρου στον όποιο ζούσε και δρούσε. Η δράση του και τα κείμενά του τον αποκαλύπτουν ως προσωπικότητα βαθύτατα θρησκευτική, που θιώνει τή θρησκευτική της εμπειρία ως ήθικό πρόβλημα. Έντονα συναισθηματικός μιά και νοσησαρχικός τύπος, στον όποιο κυριαρχεί και σφραγίζει την προσωπικότητά του τó αγωνιστικό και δυναμικό στοιχείο. Όπωςδήποτε δέν λείπει από την προσωπικότητά του και τó μυστικιστικό στοιχείο, που τó φανερώνουν όχι μόνο ο έντονος θεϊός έρωτας και ο καθημερινός ασκητικός του αγώνας αλλά και η εúδιάκριτη έσωστρεφής του διάθεση.

Ζούσε έντονη την παρουσία του Θεού και η ζωή του ήταν μιά ζωντανή μαρτυρία Ίησου Χριστού, που φανέρωνε τή Χάρη του Θεού στο πολύπαθο γένος μας κατά τους τραγικούς εκείνους καιρούς. Έτσι, φτωχές μορφές γίνονται οδηγητικές και αποτελούν στηρίγματα για τó λαό του Θεού πάντοτε μιά ιδιαίτερα σε

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ίερά Άρχιεπισκοπή Αθηνών

"Έχοντες ύπ' όψιν τας διατάξεις: α) τών άρθρων 38, πργρ. 2, και 67 του Ν. 590)1977, β) του Ν. Δ. 1398)1973, γ) του Ν. 673)1977 ως και την ύπ' αριθ. 2799)16.12.1982 Άπόφασιν Ήμών «Περί κατανομής τών οργανικών θέσεων Διακόνων εις Ένοριακούς Ίερούς Ναούς της Ίεράς Άρχιεπισκοπής Αθηνών», και προκειμένου, ίνα προβώμεν εις ανακήρυξιν ύποψηφίου προς πλήρωσιν της κενής θέσεως τακτικού Διακόνου έν τώ Ίερώ Ναώ Κοιμήσεως Θεοτόκου - Ήλιουπόλεως, καλούμεν τους θυλομένους, ίνα καταλάβωσι την διακοκικήν ταύτην θέσιν και έχοντας τά ύπό του άρθρου 34)1α του ύπ' αριθ. 2)1969 Κανονισμού, «Περί ΊερώΝ Ναών, Ένοριών και Έφημεριών», προβλεπόμενα κανονικά και νόμιμα προσόντα, όπως έντός μηνός από της δημοσιεύσεως της παρούσης προκηρύξεως εις τó Περιοδικόν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ύποβάλωσιν ήμίν τά νενομισμένα δικαιολογητικά διά τά περαιτέρω.

Έν Αθήναις τή 7η Μαρτίου 1988

† Ό Αθηνών ΣΕΡΑΦΕΙΜ

"Έχοντες ύπ' όψιν τας διατάξεις: α) τών άρθρων 38, πργρ. 2, και 67 του Ν. 590)1977, β) του Ν. Δ. 1398)1973, γ) του Ν. 673)1977 ως και την ύπ' αριθ. 2799)16.12.1982 Άπόφασιν Ήμών «Περί κατανομής τών οργανικών θέσεων Διακόνων εις Ένοριακούς Ίερούς Ναούς της Ίεράς Άρχιεπισκοπής Αθηνών», και προκειμένου, ίνα προβώμεν εις ανακήρυξιν ύποψηφίου προς πλήρωσιν της κενής θέσεως τακτικού Διακόνου έν τώ Ίερώ Ναώ Εύαγγελιστού Λουκά Πατησίων, καλούμεν τους θυλομένους, ίνα καταλάβωσι την διακοκικήν ταύτην θέσιν και έχοντας τά ύπό του άρθρου 34)1α του ύπ' αριθ. 2)1969 Κανονισμού, «Περί ΊερώΝ Ναών, Ένοριών και Έφημεριών», προβλεπόμενα κανονικά και νόμιμα προσόντα, όπως έντός μηνός από της δημοσιεύσεως της παρούσης προκηρύξεως εις τó Περιοδικόν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ύποβάλωσιν ήμίν τά νενομισμένα δικαιολογητικά διά τά περαιτέρω.

Έν Αθήναις τή 7η Μαρτίου 1988

† Ό Αθηνών ΣΕΡΑΦΕΙΜ

Ίερά Μητρόπολις Μεσογαίας και Λαυρεωτικής

"Έχοντες ύπ' όψει τας διατάξεις του άρθρου 38 παράγρ. 2 του Ν. 590)1977 «περί Καταστατικού Χάρτου της Έκκλησίας της Ελλάδος» και τών άρθρων 33-37 του ύπ' αριθ. 2)1969 Κανονισμού της Ίεράς Συνόδου «περί ΊερώΝ Ναών, Ένοριών και Έφημεριών», προκειμένου να πληρώσωμεν την κενήν οργανικήν θέσιν τακτικού έφημερίου του Ίερού Ναού

έποχές θαθειάς κοινωνικής κρίσης όπως και η σημερινή. Από τέτοιες μορφές έχει ανάγκη και σήμερα ο τόπος μας, που να έχουν την αίσθηση του «χρέους», όπως θά λεγε ο Νικηφόρος Βρεττάκος.

Αυτήν την αίσθηση του «χρέους» φαίνεται ότι διαθέτει και ο σημερινός Ποιμενάρχης της Εύρυτανίας Σεβ. Μητροπολίτης Καρπενησιού κ. Νικόλαος, ο όποιος «δίνει τή μάχη» στη νεοσύστατη και προβληματική Μητροπολιτική του περιφέρεια, παρουσιάζοντας αξιόλογη Έκκλησιαστική διακονία. Άξιοποιεί έτσι «τó ξοδεμένο πνεύμα και τó ξοδεμένο αίμα αυτού του τόπου»!

Πρωτοπρ. ΝΙΚ. Γ. ΣΚΙΑΔΑΡΕΣΗΣ

Κοιμήσεως Θεοτόκου Σπάτων (Καθεδρικού - Μητροπολιτικού),
καλούμεν τούς βουλομένους και έχοντας τὰ κανονικά και νόμιμα προσόντα, όπως έντός μηνός από τής δημοσιεύσεως τής παρουσίας έν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» υποβάλωσι τὰ απαιτούμενα δικαιολογητικά διά τήν κατάληψιν τής ανωτέρω θέσεως.
Σπάτα, 25η Φεβρουαρίου 1988
† 'Ο Μεσογαίας και Λαυρεωτικής ΑΓΑΘΟΝΙΚΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Ζιχνῶν και Νευροκοπίου

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 38 παράγρ. 2 τοῦ Ν. 590)1977 «περί Καταστατικοῦ Χάρτου τής Ἐκκλησίας τής Ἑλλάδος» και τῶν ἄρθρων 33-37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ τής Ἱεράς Συνόδου «περί Ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν και Ἐφημεριῶν», προκειμένου νά πληρώσωμεν τήν κενήν οργανικήν θέσιν τακτικοῦ ἐφημερίου τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Κοιμήσεως Θεοτόκου Θεολοῦ,
καλούμεν τούς βουλομένους και έχοντας τὰ κανονικά και νόμιμα προσόντα, όπως έντός μηνός από τής δημοσιεύσεως τής παρουσίας έν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» υποβάλωσι τὰ απαιτούμενα δικαιολογητικά διά τήν κατάληψιν τής ανωτέρω θέσεως.
Ἐν Νέα Ζίχνη τῆ 1η Μαρτίου 1988
† 'Ο Ζιχνῶν και Νευροκοπίου ΣΠΥΡΙΔΩΝ

Ἱερά Μητρόπολις Κίτρους και Κατερίνης

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 38 παράγρ. 2 τοῦ Ν. 590)1977 «περί Καταστατικοῦ Χάρτου τής Ἐκκλησίας τής Ἑλλάδος» και τῶν ἄρθρων 33-37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ τής Ἱεράς Συνόδου «περί Ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν και Ἐφημεριῶν», προκειμένου νά πληρώσωμεν τήν κενήν οργανικήν θέσιν τακτικοῦ ἐφημερίου τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Νικολάου Λιθαδίου,
καλούμεν τούς βουλομένους και έχοντας τὰ κανονικά και νόμιμα προσόντα, όπως έντός μηνός από τής δημοσιεύσεως τής παρουσίας έν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» υποβάλωσι τὰ απαιτούμενα δικαιολογητικά διά τήν κατάληψιν τής ανωτέρω θέσεως.
Κατερίνη, 4 Μαρτίου 1988
† 'Ο Κίτρους και Κατερίνης ΑΓΑΘΟΝΙΚΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Σερρῶν και Νιγρίτης

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις: α) τῶν ἄρθρων 38, παράγρ. 2 και 67 τοῦ Ν. 590)1977, β) τοῦ Ν. Δ. 1398)1973, γ) τοῦ Ν. 673)1977 και προκειμένου ἵνα προσῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου πρὸς πλήρωσιν τής κενῆς θέσεως τακτικοῦ Διακόνου έν τῷ Ἱερῷ Ναῷ Ἁγίου Ἀντωνίου Σερρῶν,
καλούμεν τούς βουλομένους ἵνα καταλάβωσι τήν Διακονικήν ταύτην θέσιν και έχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 34)16' τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ «Περί Ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν και Ἐφημεριῶν» προβλεπόμενα κανονικά και νόμιμα προσόντα, όπως έντός μηνός από τής δημοσιεύσεως τής παρουσίας προκηρύξεως εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» υποβάλωσιν ἡμῖν τὰ νενομισμένα δικαιολογητικά διά τὰ περαιτέρω.
Ἐν Σέρραις τῆ 4η Μαρτίου 1988
† 'Ο Σερρῶν και Νιγρίτης ΜΑΞΙΜΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Κυδωνίας και Ἀποκορώνου

Διά τής ὑπ' ἀριθμ. 8)1988 Πράξεως τής καθ' ἡμᾶς Ἱεράς Μητροπόλεως Κυδωνίας και Ἀποκορώνου ἡ ὁποία ἐγένετο συμφώνως πρὸς τήν κειμένην Ἐκκλησι. Νομοθεσίαν, προκηρύσσεται ἡ Ἑνορία «Εὐαγγελισμός τής Θεοτόκου» Φρέ Ἀποκορώνου και προσκαλοῦνται οἱ έχοντες τὰ νόμιμα προσόντα και βουλόμενοι νά καταλάβωσιν αὐτήν όπως ἐνεργήσωσιν κατά Νόμον διά τὰ περαιτέρω.
Χανιά, 4 Μαρτίου 1988
† 'Ο Κυδωνίας και Ἀποκορώνου ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ

«ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐκδιδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† 'Ο Σερβίων και Κοζάνης ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

† 'Ο Θεσσαλονίκης ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

A) Ἑσωτερικοῦ : Δραχμαὶ 300 ἐτησίως.

B) Ἐξωτερικοῦ : Δολλάρια 20 ἐτησίως.

Τιμὴ ἐκάστου τεύχους μετὰ τοῦ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ»
δρχ. 15.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εὐαγγέλιον Θεοδώρου, Ὑπέρχοντα μνημόματα τής Ζ' Οἴκουμ. Συνόδου (Ε').

Μητροπ. Κοζάνης Διονυσίου, «Πατροπαράδοτον σέβας».

Μητροπ. Γρεβενῶν Σεργίου, Ἡ Ἱ. Μοῆ τοῦ Ὁσίου Νικάνορος και τὸ κειμηλιοφυλάκειον αὐτῆς.

Ἐπισκόπου Ἀχελῶου Εἰθυμίου, Ἀνθρακος και φυσικὸ περιβάλλον.

Συμπληρωματικὸς πίναξ τῶν ὑποψηφίων πρὸς ἐγγραφήν εἰς τὸν κατάλογον ἐκλογίμων.

Εὐαγγέλιον Δ. Θεοδώρου, Ἐντυπώσεις ἀπὸ τῆς ἐκδηλώσεως γιὰ τήν Ἀπόδημο Ἑλληνίδα.

Ἀρχιμ. Δημ. Μπεκιάρη, «Ἡ ἡγουμένη τοῦ Ἀθῶνα, Κυρὰ τῶν Ἀθηνῶν και τής Ἑλλάδος».

Ἀρχιμ. Νικ. Πρωτοπαπᾶ, «Ἐσιώπας δὲ Χριστέ...».

Δημ. Ν. Παπαθανασοπούλου, Τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά και ἡ Γλῶσσα.

Ἰω. Φ. Ἀθανασοπούλου, Ὁ Ἱερόθεος Μητροπόπουλος, ὡς Ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν και Ἡλείας.

Παρατηρήσεις και Σχόλια.

Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά.

Βιβλιοκρισίαι.

Παράρτημα.